

MARIAN SAIRAALAN YMPÄRISTÖHISTORIALLINEN SELVITYS

LOCI MAISEMA-ARKKITEHDIT OY

13.3.2012

© Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto

Teksti: LOCI Maisema-arkkitehdit Oy

Kuvat: LOCI Maisema-arkkitehdit Oy, ellei toisin mainita

Graafinen suunnittelu ja taitto: Ville Riikonen / Voima Graphics

Kannen kuva: eteläosan puukujanne ja kurkkumätäpaviljonki. HKM.

MARIAN SAIRAALAN YMPÄRISTÖHISTORIALLINEN SELVITYS

LOCI MAISEMA-ARKKITEHDIT OY

13.3.2012

SISÄLTÖ

ESIPUHE	7
1 JOHDANTO	9
Työn tarkoitus	10
Marian sairaalan historiallinen ympäristökokonaisuus	10
Ympäristöhistoriallinen selvitystyö	11
2 MARIAN SAIRAALA	13
Sairaalaympäristön vaiheita	14
Kunnallissairaala (1886)	15
Kulkutautisairaala, Marian sairaala (1894)	16
Sairaala laajenee pohjoiseen 1902	18
Sairaalan laajennus, Lars Sonck 1908	20
Sairaala-alueen muutoksia 1900-luvulla	22
Sairaalan laajennus	24
Nykytila 2011	26
3 YMPÄRISTÖSUUNNITELMAT	29
Sairaalan piha-alueet	30
Sairaalaympäristöt Suomessa	31
Svante Olssonin puutarhasuunnitelma ja toteutus vuonna 1894	32
Olssonin vuoden 1894 suunnitelman maisema-arkkitehtoniset pääteemat	33
Puutarhan toteutuksen tulkinnasta	33
Svante Olssonin vuoden 1908 puutarhasuunnitelma	34
Olssonin 1908 suunnitelman maisema-arkkitehtoniset pääteemat	35
4 TOTEUTUNUT SAIRAALAN PUUTARHA	37
Onni Törnqvistin ja Svante Olssonin suunnitelmien vertailua	38
Ympäristön kehitys	40
Sisäänkäynnit	40
Alueen sisäiset reitit	41
Istutusalueet	42
Kasvillisuus	44
Puutarhan säilyneet elementit	50
5 MARIAN SAIRAALA-ALUE JA YMPÄRÖIVÄ KAUPUNKI	51
Marian sairaala kaupunkirakenteessa	52
Paviljonkisairaalat ajan kuvana	54
Suhde kaupunkirakenteeseen	55
Ympäröivien katutilojen kehitys	56
Mechelininkatu	60
Työmiehenkatu ja Satamarata	62
Porkkalankatu	64
Muuttuva sairaalatontti	66
Sairaalan aidat – ”saari kaupungissa”	68
Pohjois- ja länsireunan aidat	68
6 ALUEEN OMINAISPIIRTEET JA ARVOT	73
Arvot ja ominaispiirteet	74
Selkeä rajautuminen ympäristöstä	75
Kolme mittakaavaa ja koordinaatistoa	76
Alueen typologiat	78
Arvokas sairaalapuutarha	79
7 SUOSITUKSET JA KEHITTÄMISPERIAATTEET	81
LÄHTEET	87

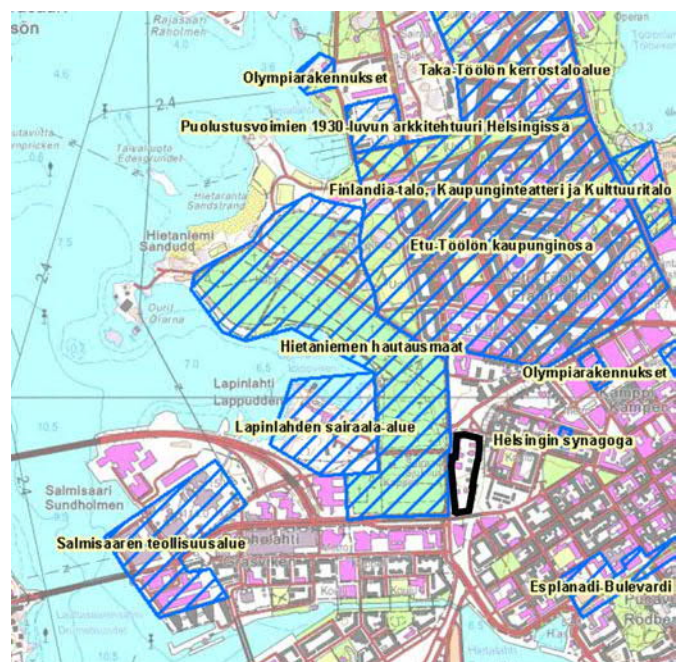
ESIPUHE

Tämä selvitys on tehty Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluviraston toimeksiannosta, ja sen laatimisesta ovat vastanneet LOCI maisema-arkkitehdit Oy; maisema-arkkitehdit Pia Kuusiniemi ja Krista Muurinen avustajinaan maisema-arkkitehti Leena Buller ja maisema-arkkitehtiylioppilaat Sanni Aalto ja Kaisa Laine. Työtä ovat ohjanneet Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastosta maisema-arkkitehti Anu Lamminpää, arkkitehdit Pia Kilpinen, Riitta Salastie ja Satu Tynnilä, Helsingin kaupungin kiinteistöviraston tilakeskuksesta Ismo Aalto ja arkkitehti Tarja Lehto sekä Helsingin kaupungin-museosta tutkija Johanna Björkman.

Marian sairaala-alueeseen kohdistuu uudisrakentamis- ja uudelleenjärjestelypaineita, myös mahdollista maanalaista rakentamista. Yleiskaavassa 2002 alue kuuluu kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittäviin kokonaisuuksiin. Nykyään alueen maankäyttöä ohjaa asemakaava nro 9771, joka on vahvistettu vuonna 1992. Siinä rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset on suojeltu. Ympäristöä suojelevia merkintöjä ei voimassa olevassa asemakaavassa ole annettu. Sairaala-alue rajautuu valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY 2009) alueeseen, Lapinlahdessa, Hietaniemessä ja Taivallahdessa sijaitsevaan laajaan ja ainutlaatuisen eri uskontokuntien haudausmaakokonaisuuteen. Lisäksi alue liittyy näkymiensä kautta Lapinlahden sairaalan maisemakokonaisuuteen (RKY 2009). Marian sairaala-alueeseen liittyviä rakennushistoriallisia kysymyksiä on selvitetty tämän työn kanssa samaan aikaan tehdyssä selvityksessä, Marian sairaala-alue, Rakennushistorian selvitys ja inventointi, jonka on toteuttanut Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy.

Ote kartasta: Helsingin yleiskaava 2002. Sairaala-alueen sijainti on osoitettu mustalla rajauksella. Yleiskaava 2002, KSV.

Ote Museoviraston kartasta: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut ympäristöt. Sairaala-alueen sijainti on osoitettu mustalla rajauksella. RKY 2009 pohjakartta © Maanmittauslaitos lupanro MML/VIR/MYY/258/08.

Porttinäkymä Lapinlahdenkadulta sairaala-alueelle. HKM.

1

JOHDANTO

TYÖN TARKOITUS

Tämän työn tavoitteena oli selvittää Marian sairaalan vaiheita ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta. Ympäristöhistoriallinen näkökulma, rakennushistoriallisen rinnalla, on erityisen tärkeä nimenomaan sairaaloiden ja köyhäntalojen kannalta. Ne nimittäin syntyivät 1800-luvun Helsingissä ajan yleisen ihmisystävällisen ajattelun ja aikansa hygieniakäsitysten tuotteina, kuten aikalaiskirjoituksista voidaan todeta. Kaupungin reuna-alueet tarjosivat vihreät puitteet, joita pidettiin terveellisinä. Rakentamalla sairaalat ja köyhäntalot kaupungin reuna-alueille – sen sosiaaliseen marginaaliin – epäkohdat siirrettiin tilallisesti syrjään. Myöhemmin kaupungin kasvu on tuonut vihreät sairaalat osaksi urbaania kaupunkia ja kaupunkimaisemaa. Tästä juontuu niiden eri-

tyinen rakennus- ja ympäristöhistoriallinen arvo yhteisessä kaupunkimiljöössä. Sairaala-alueet ovat osa kaupunkiympäristön historiaa ja sen kehitystä.

Tässä työssä selvitetään Marian sairaala-alueen rakentumisen vaiheita ja nykytilaa ja kartoitetaan alueen ympäristöhistoriallista arvoa osana Helsingin sairaanhoidon ympäristöjä. Lisäksi selvityksen pohjalta annetaan suojelusuosituksia sairaala-alueen jatkokehitystä ajatellen. Kulttuuriympäristöä käsitellään selvityksessä prosessina: Mitä muutoksia alue kestää? Entä missä kohdin ja mitä pyritään säilyttämään tai palauttamaan?

MARIAN SAIRAALAN HISTORIAALLINEN YMPÄRISTÖKOKONAISUUS

Marian sairaala-alue edustaa kokonaisuutena aikansa filantrooppista ajattelua, johon sairaalasuunnittelun kehittyessä liittyi kansainvälisestikin tärkeä muoto paviljonkisairaalat. Niiden suunnittelussa korostettiin ympäristön merkitystä osana hoitoa ja paranemista. Marian sairaala-alue edustaa kokonaisuutena maamme vanhinta kunnallista sairaalaa, joka on kaikilta osiltaan hyvin tietoisien ja huolellisten suunnittelun tulosta. Piha-alueet olivat merkittävä osa tätä kokonaisuutta aivan sairaalan alkuvaiheista asti. Sairaalan laajentuessa sairaalaympäristön suunnitteli vaiheittain aikansa johtava suunnittelija, Helsingin kaupunginpuutarhurina toiminut Svante Olsson. Sairaalaympäristössä näkyy Olssonin ilmaisun kehitys vapaan sommittelun maisematyylistä arkkitehtoniseen ilmaisuun.

1800-luvun suunnitelma on kallioiseen maastoon sovitettu vapaamuotoinen luonnonpuutarha, jonka tärkeimpiä sommitteluelementtejä ovat avoimen ja suojaisan tilan vaihtelu sekä näkymät. Suunnitelman pääelementtejä ovat puut ja niittynurmi. Rakennuslautakunta edellytti jo sairaalan suunnitteluvaiheessa puiden istuttamista alueelle. Suunnitelmassa

puita on sijoitettu väljästi, mahdollisesti myös paloturvallisuussyistä. Merinäköymät säilytettiin leikkaamalla puita alueen matalassa eteläosassa.

Arkkitehti Lars Sonckin suunnitteleman laajennusosan valmistuttua vuonna 1909 myös sairaalan puutarhaa rakennettiin ajan tyyliin. Svante Olssonin toinen puutarhasuunnitelma vuodelta 1908 on sopusoinnussa uuden arkkitehtuurin kanssa. Istutukset on sijoitettu tukemaan kokonaisuutta, jossa jo klassismille tyyppillisesti rakennukset nousevat suoraan maanpinnasta. Sairaalan puutarhan puutarhateellinen kukoistuskauti ajoittuu 1920–40-luvulle. Sen kukoistuksen hiipuminen noudattelee maamme sairaalaympäristöjen yleistä kehitystä, joka kulki kohti toiminnallista ympäristönäkökulmaa. 1950-luvun keskussairaala-ajattelu toi myös kyseiselle alueelle uuden keskusrakennuksen. Muun muassa sen kellariin johtava ajoluis-ka kaiteineen kertoo uudesta toiminnallisesta ympäristösuhteesta. Laajennusten myötä sairaala-alueen ulkotilat ovat jääneet alennustilaan ja toiminnallinen ympäristösuhde on jyrännyt esteettisen. Ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta katsottuna alue elää alennustilaansa.

YMPÄRISTÖHISTORIAALLINEN SELVITYSTYÖ

Alueen vaiheita on selvitetty arkistomateriaalista. Sairaalan asema maamme vanhimpana ja välillä myös suurimpana kunnallisena sairaalana näkyy arkistomateriaalin saatavuutena. Selvitystyötä ovat helpottaneet erityisesti sairaalan syntyhistoria ja laajennusten hallitut suunnitteluprosessit kunnallishallinnon perustamisen (v. 1875) jälkeen. Lisäksi se, että alueen ympäristön suunnittelu on ollut kaupunginpuutarhurin vastuulla, on vaikuttanut suunnitelmien ja niihin liittyvän tiedon saatavuuteen. Tietoa on niukasti, mutta verrattuna monien yksityisten suunnittelijoiden laatimiin ympäristösuunnitelmiin alueesta on löytynyt tietoa kiitettävästi, esimerkiksi alkuperäisiä asemapiirroksia. Lisäksi kunnalliskertomuksista ja tilikirjoista löytyy yksittäisiä mainintoja, joiden perusteella on voitu hahmottaa alueen ulkotilojen kehityksen pääpiirteet. Merkittävänä apuna sairaalan ympäristösuunnitelmien tulkinna on ollut suh-

teellisen runsas valokuvamateriaali. Vaikka kuvaushetket ja kuvien runsaus selvästi ajoittuvat sairaalan historian merkkipaaluuihin, kuten laajennusten valmistumisiin, niin kuvamateriaalin avulla on saatu tukea ja todistusarvoa tehdyille suunnitelma-analyysille. Lista käytetyistä arkistoista ja löydetyistä arkistomateriaalista on raportin lähdeluettelossa. Painetuista lähteistä tärkein on ollut Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia (Helsingin kaupungin julkaisuja N:o 19, 1968). Lisäksi lähteenä ovat olleet kertomukset Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuosilta 1875–1974 sekä Maarit Mannila/Consart Oy:n laatima Marian sairaala, tiilipaviljonki (rak 4), rakennushistorian selvitys 2001 ja Marian sairaalan rakennushistoriallisen selvityksen luonnos, jonka ovat laatineet Kati Salonen ja Mona Schalin (Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy 2011).

Marian sairaala sijaitsee Helsinginniemen länsireunalla. Ilmakuva kaupunkimittausosasto.

Näkymä alueen pohjoisosasta keskiakselia pitkin etelään. HKM.

2

MARIAN SAIRAALA

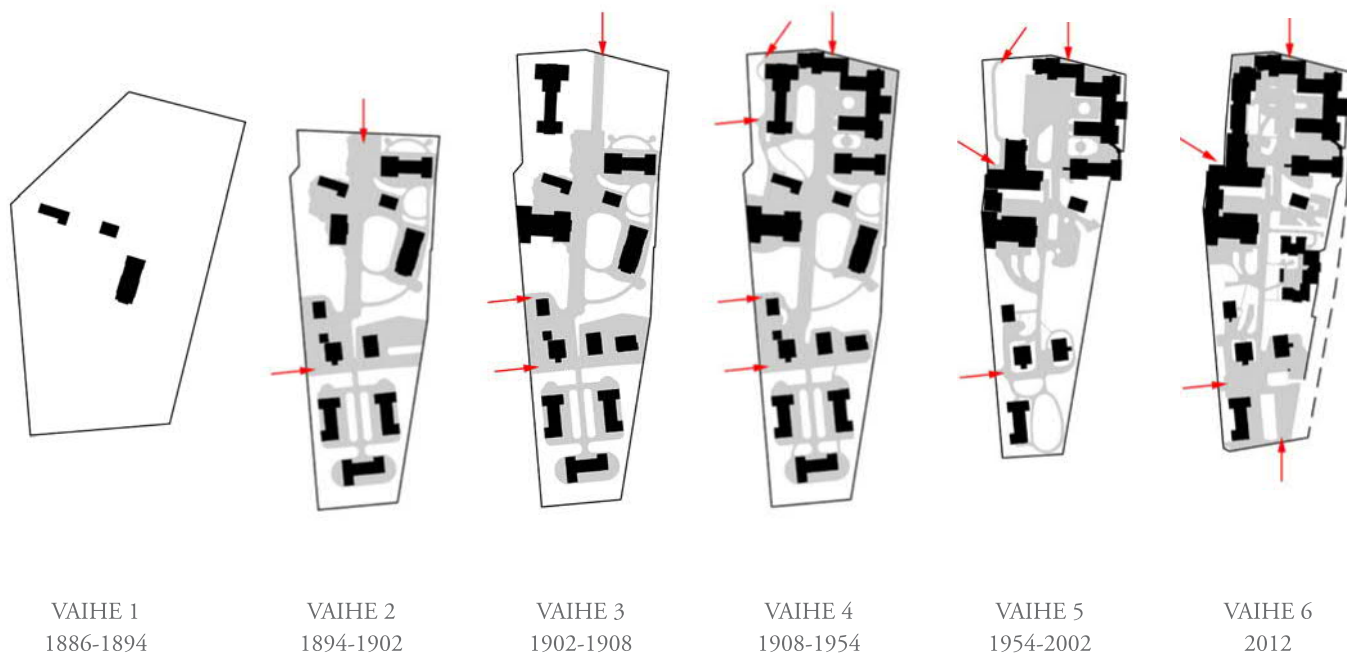

SAIRAALAYMPÄRISTÖN VAIHEITA

Seuraavassa esitellään sairaalaympäristön vaiheita eri vuosikymmeniltä. Alueen ensimmäinen vaihe oli kunnallissairaala vuoteen 1894 asti. Alueen toinen vaihe oli Marian sairaala 1902 asti. Alueen kolmas vaihe oli Marian sairaala 1902-1908. Alueen neljäs vaihe oli Marian sairaala 1908-1954. Alueen viides vaihe oli Marian sairaalan muutokset vuosina 1954-2002. Alueen kuudes vaihe on Marian sairaalan nykytila.

Lugnet-huvilatontti vuoden 1872 kartassa. HKA.

- Rakennus
- Alueen sisäinen reitti
- Sisäänkäynti sairaala-alueelle

VAIHE 1 – KUNNALLISSAIRAALA (1886)

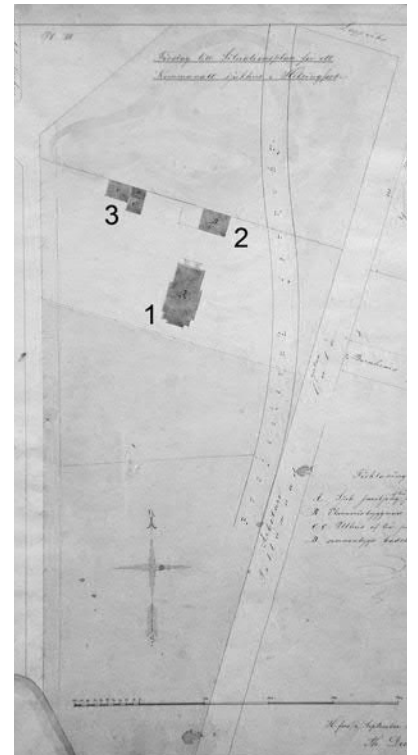
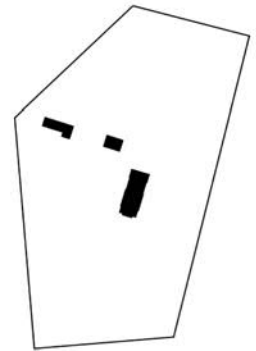
Sairaala rakennettiin Lugnet-nimiselle (suom. Tyynelä) huvilatontille Kampinmalmin alueelle ortodoksisen hautausmaan itäpuolelle. Tontille oli jo aiemmin 1800-luvun puolivälin jälkeen rakennettu työläisille vuokratasarmeja sekä lastenkoti. Uusi Kunnallissairaala käsitti kaksi erillistä puurakennusta, sairaalapaviljongin ja talousrakennuksen.

Tonttia oli muokattu jo ennen rakennustöiden aloittamista. Kaupunginvaltuuston asettaman valiokunnan mietinnön mukaisesti sairaalalle määrätty tontti aidattiin vuoden 1878 aikana, ja sen kuopat täytettiin sopivalla jätteellä. Vuonna 1884 maistraatti sai valtuustolta luvan rakennustöiden aloittamiseen. Rakentaminen saatiin valmiiksi vuonna 1885. Seuraavana vuonna sairaala sisustettiin ja varustettiin vesijohtolla, ja vuonna 1887 alueelle rakennettiin desinfiointilaitos.

Kunnallissairaala osoittautui heti riittämättömäksi. Vuonna 1890 kaupunki lähetti arkkitehti Onni Törnqvistin ja kaupunginlääkäri Carl Qvistin tutustumaan pohjoismaisiin sairaaloihin Helsingin sairaanhoidon ongelmien ratkaisemiseksi.

Törnqvist ja Qvist esittivät 1.10.1890 päätöksessä matkakertomuksessaan, että kaupungin tulee lähivuosina järjestää köyhälle väestölleen yleissairaala, kulkutautisairaala, desinfektiovierasmaja, hoidonhoitolaitos ja hoitolaitos etupäässä keuhkotautipotilaille.

Vuonna 1891 terveydenhuoltolautakunta esitti, että kulkutautisairaala rakennetaan samalle tontille kunnallissairaalan kanssa. Kulkutautisairaalan tontin sopivuus aiheutti lautakunnassa epäröintiä. Tontin koko, pienuus ja epäsuotuisa kapea muoto olivat esteenä rakennusten tarkoituksenmukaiselle sijoittelulle. Lisäksi sijainti satamaradan vieressä ei ollut niin rauhallinen kuin olisi ollut lautakunnan jäsenien mielestä toivottavaa.

1. Kunnallissairaalan potilaspaviljonki, purettu 1963. HKM.
2. Kunnallissairaalan talousrakennus, säilynyt. HKM.
3. Kunnallissairaalan ulkorakennukset, purettu vuonna 1954. HKM.

Th. Deckerin laatima vuoden 1881 sairaalan asemapiirros. Tässä vaiheessa sairaalan tontti on ulottunut merenrantaan. Asemapiirroksessa on hahmoteltu jo varaus satamarataa varten. HKA.

VAIHE 2 – KULKUTAUTISAIRAALA, MARIAN SAIRAALA (1894)

Kulkutautisairaalan nimi muutettiin Marian sairaalaksi, koska kaupunginvaltuusto oli päättänyt vuonna 1891 nimetä uuden sairaalan Marian sairaalaksi Suomen suuriruhtinaan keisari Aleksanteri III ja keisarinna Maria Fjodorovnan hopeahääpäivän muistoksi.

Tukholmassa rakenteilla olleessa uudessa kulkutautisairaalassa noudatettiin tiukkaa paviljonkijärjestelmää. Qvist ja Törnqvist suosittelivat opintomatkinsa pohjalta samaa periaatetta noudatettavaksi myös Helsingissä. Raha-toimikamari otti vuonna 1893 Marian sairaalan suunnittelua johtavaksi arkkitehdiksi Onni Törnqvistin.

Jos kaikki terveydenhoitolautakunnan ehdottamat rakennukset ja aikataulu olisivat toteutuneet, Marian sairaalan tontti olisi rakennettu täyteen 1900-luvun alkuun mennessä. Kokonaisuudesta olisi tullut täydellinen paviljonkisysteemi, jonka kaikki osatorakennukset sijaitsivat erillään toisistaan, ja ne on sommiteltu symmetrisesti suhteessa tontin pituusakseliin. Rakennusten välillä olisi ollut vähintään yhden rakennuksen verran piha-alaa. Paviljongit olisi sijoitettu opintomatikalla nähtyjen esikuvien mukaan siten, että potilastiloihin tulisi päivittäin mahdollisimman paljon päivänvaloa

(rakennusten pitkät sivut etelään ja pohjoiseen).

Koska kulkutautisairaalan rakennuksia ei aiottu erityisen pitkäikäisiksi, ne voitiin rakentaa puusta tontin maaperältään pehmeään ja vähemmän viihtyisään, ratapiha-alueeseen rajoittuvaan eteläpähän. Yleisen sairaalan rakennukset sen sijaan tehtiin kestäviksi; ne ovat kivirakenteisia ja sijaitsevat ylhäällä kalliolla tontin pohjoispäässä. Yleisen sairaalan ja kulkutautisairaalan järjestettiin omat kulkuväylät, sillä kulkutautisairaalan liikenne ei saanut kulkea yleisen sairaalan läpi.

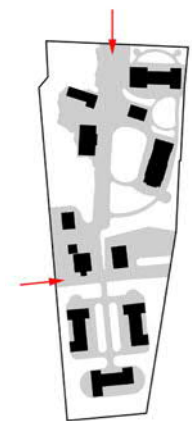
Tontin reunoja ei ollut tarkoitus rakentaa umpeen, mutta tonttia reunustamaan oli suunniteltu puuistutuksia ja puurakenteinen aita portteineen. Tontin pohjoispäästä noin kolme viidesosaa oli varattu kunnallissairaalan epidemisten tautien osastoille ja eteläpää epidemiaosastolle. Niitä erottamaan oli tarkoitus rakentaa korkea aita. Sairaala-alueen pääjulkisivu oli pohjoiseen. Tontin keskiakselin päätteen sijoitetun hallintorakennuksen oli tarkoitus toimia pääsisäänkäyntinä ja potilaiden vastaanottoaikkana.

Kulkutautipaviljongit sijoitettiin U-muodostelmaan, keskimäinen itä-länsisuuntaisesti ja kaksi muuta sen sivuille etelä-pohjois-

suuntaisesti, jotta rakennukset eivät varjostaisi toisiaan ja niiden väliin jäisi riittävästi tilaa ja etäisyyttä.

Suunnitelman mukaisesti toteutuneena sairaala-alueella olisi ollut kaksi arkkitehtuuriltaan erityyppistä paviljonkikokonaisuutta, pohjoisessa tiilipaviljongit ja etelässä puiset kulkutautipaviljongit.

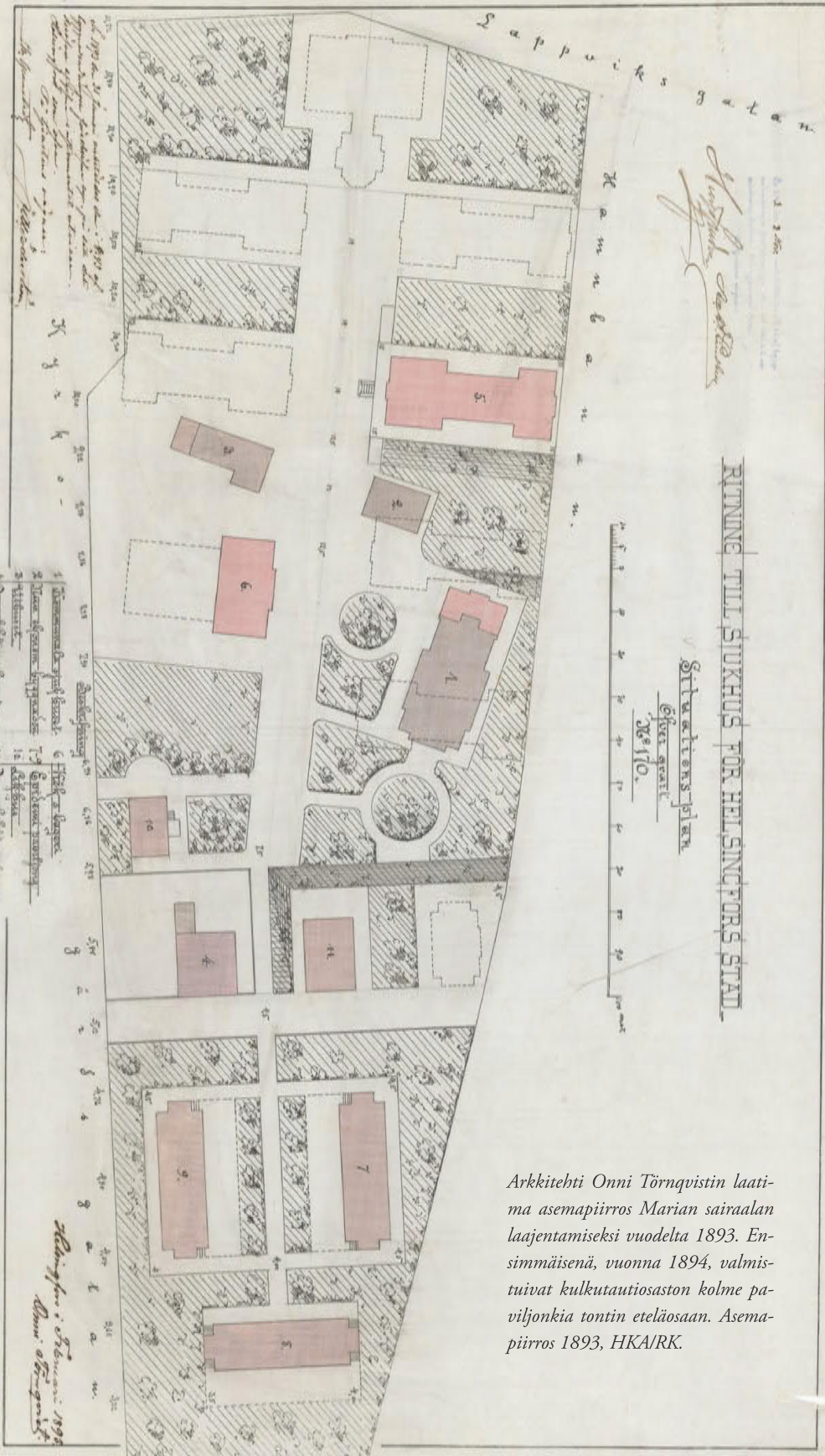
Suunnitelman supistuminen ja laajennushankkeen jatkuminen yksittäisinä rakennushankkeina aiheutti sen, että suunniteltua kokonaisuutta ei syntynyt. Myös arkkitehtuurissa ankan aksiaalisuuden aika alkoi olla ohi. Lisäksi tontin muodon ja korkeuserojen vuoksi täydellinen suoraviivaisuus rakennusten asemoinnissa olisi tullut liian kalliiksi toteuttaa (Maarit Mannila / Consart Oy)

Ruoholahden sillan rakentamisen tieltä purettu Kurkkumätäpaviljonki. HYM.

16 XV 2

Onni Törnqvist
Arkkitehti

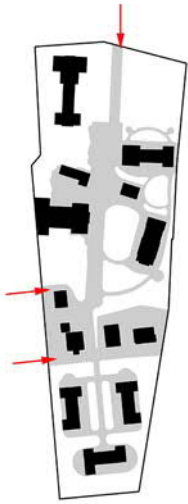
RIITINNE TILL SJUKHUS FOR HELSINGFORS STAD.

Sittuaktens plan
 1893/10.

Arkkitehti Onni Törnqvistin laati-
 ma asemapiirros Marian sairaalan
 laajentamiseksi vuodelta 1893. En-
 simmäisenä, vuonna 1894, valmis-
 tuivat kulkutautiosaston kolme pa-
 viljonkia tontin eteläosaan. Asema-
 piirros 1893, HKA/RK.

16 XV 2

VAIHE 3 – SAIRAALA LAAJENE E P OHJOISEEN 1902

Onni Törnqvistin suunnitelmat uudeksi kirurgian paviljongiksi valmistuivat vuonna 1899. Rakennus saatiin valmiiksi vuonna 1902. Sen sommittelu poikkesi aiemmasta asemapiirroksesta, ja sen myötä Törnqvistin vuoden 1894 kokonaissommitelmasta luovuttiin pysyvästi. Muutoksen yhteydessä sairaalan sisäänkäyntiportti siirtyi Lapinlabdenkadun varteen. HKM

RITNING TILL PAVILJONG FÖR KIRURGISKA SJUKDOMAR

VID MARIA SJUKHUS

SITUATIONSPLAN.

År 1900 den 8 Juni verkätades den i § 53 af gällande byggnadsordning föreskrifna syn. hvastigen instrument är utförare. Hel-
singfors som ofoan.
På tjänstens vägnar:
Johannes

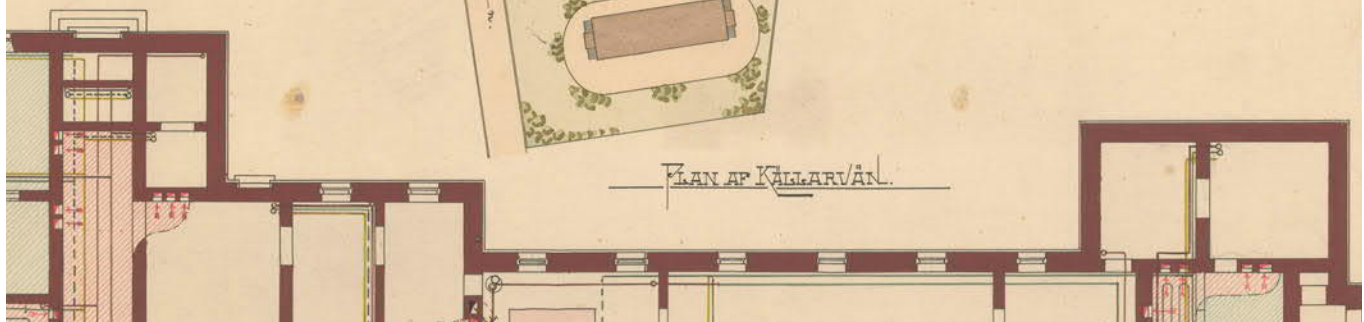
År 1901 den 1 Juli verkätades den i § 53 af byggnadsordningens föreskrifna grund. syn. utan att skäl till ändring förelåg. Hel-
singfors, som ofoan.
På tjänstens vägnar:
Johannes

År 1901 den 5 Augusti verkätades den i § 53 af byggnadsordningens föreskrifna grund. syn. utan att skäl till ändring förelåg. Hel-
singfors, som ofoan.
På tjänstens vägnar:
Johannes

År 1901 den 25 Okt. verkätades den i § 66 af byggnadsordningens föreskrifna syn. utan att skäl till ändring förelåg. Hel-
singfors som ofoan.
På tjänstens vägnar:
Johannes
Löfdin m. m. Frykholm

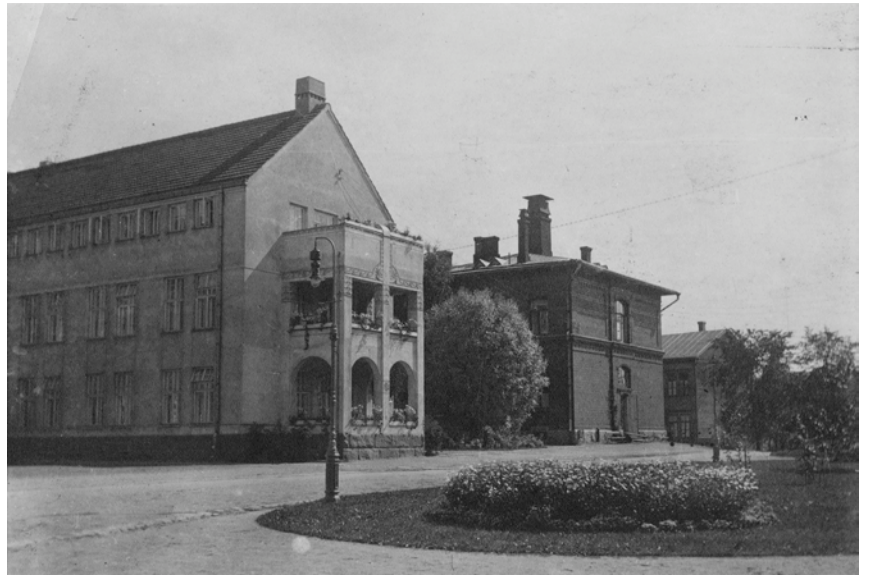
Pääpiirustus, asemapiirros 1899, Onni Törnqvist Asemapiirros 1899, HKA/RK

PLAN AF KÄLLARVÄN.

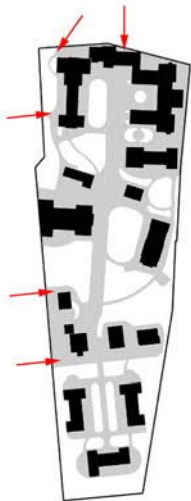

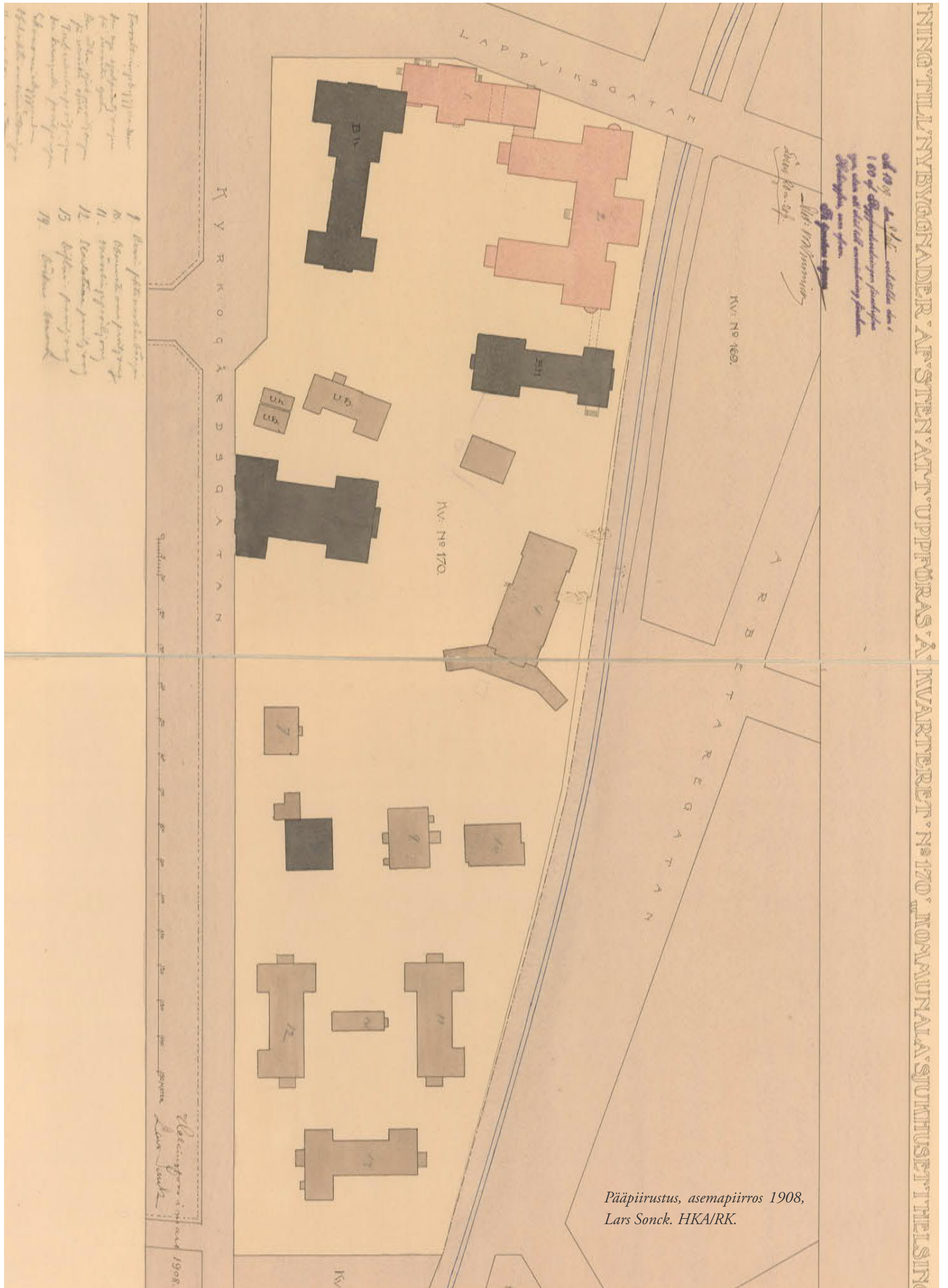
VAIHE 4 – SAIRAALAN LAAJENNUS, LARS SONCK 1908

Sairaalan seuraava laajennus annettiin Lars Sonckin suunniteltavaksi vuonna 1908. Tällöin alueen pohjoispäähän rakennettiin muuhun rakennuskantaan nähden korkeita kivistä rakennuksia, jotka rajasivat sekä Lapinlahdenkadun katu-tilaa että muodostivat sairaala-alueen tilallisen päätteen pohjoisosassa. Kulku sairaalan pihaan tapahtui Lapinlahdenkadulta porttihanke-tilan kautta. Sisätautipaviljonki ja sairaalan hallintorakennus valmistuivat vuonna 1909. Laajennusten valmistuttua 1909 Marian sairaala oli maan suurin sairaala.

Laajennusosan rajaa sairaalan piha-alueita pohjoisessa. Vanhan kivipaviljongin linjaan asettuvat rakennusten päädyt rytmittävät pihatilaa. Päätyjen väliin jää pieniä piha-alueita, joiden kasvillisuus näkyy pääkäytävälle. Kuten aiemmin paviljonkisairaaloissa, näkymään muodostuu rakennusten ja veyhden vuoropuhelu. HKM.

Pääpiirustus, asemapiirros 1908,
Lars Sonck. HKA/RK.

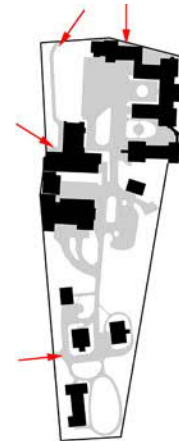
VAIHE 5 – SAIRAALA-ALUEEN MUUTOKSIA 1900-LUVULLA

Vuoden 1908 laajennuksen jälkeen sairaala-alue oli saavuttanut sille ominaisen muodon ja rakenteen. 1900-luvun loppupuolella alueella on vielä tehty useita muutoksia, joista merkittävimmät vuosina 1954 ja 1963. Vuonna 1954 valmistui sairaalan uusi keskusrakennus, joka sijoitettiin alueen länsireunalle. Rakennus on korttelin ainoa korkea rakennus, ja sellaisena se myös muutti koko alueen mittakaavaa.

1900-luvun puoliväistä alkaen alueeseen kohdistui suuria muutospaineita. Ratapihan laajennuksen takia alueen kaakkoisreunasta purettiin tuhkarokkopaviljonki, nykyisen Porkkalan lankadun sillan alta alueen eteläreunasta kurkkumätäpaviljonki ja alueen luoteiskulmasta vanha kirurgian paviljonki, jonka paikalle sijoitettiin pysäköintialue seuraavaksi kahdeksikymmeneksi vuodeksi. Myös vanha kunnansairaala vuodelta 1886 purettiin, ja 26 vuotta myöhemmin vuonna 1989 sen paikalle rakennettiin asuintalo Auroranlinna (Mechelininkatu 1). Vuosien varrella alueella on tehty lisäksi pienempiä muutoksia.

Alueen itäreunalta purettiin vuonna 1963 tarkkailupaviljonki. Kaksi vuotta myöhemmin alueen pohjoisreunalla luiskattiin Lapinlahdenkadun ja Mechelininkadun kulma ja pihalle sijoitettiin pysäköintialue. Paikalle rakennettiin vuosina 1983 ja 1992 keskusrakennuksen laajennusosia. Vuonna 1973 myös Marian sairaalan ensiapuasema laajennettiin keskusrakennuksen eteläpuolelle. Asemapiirroksen vaikuttavia muutoksia ovat myös olleet Svante Olssoin vuoden 1908 suunnitelman mukaisten istutusten muuttaminen ja poistaminen.

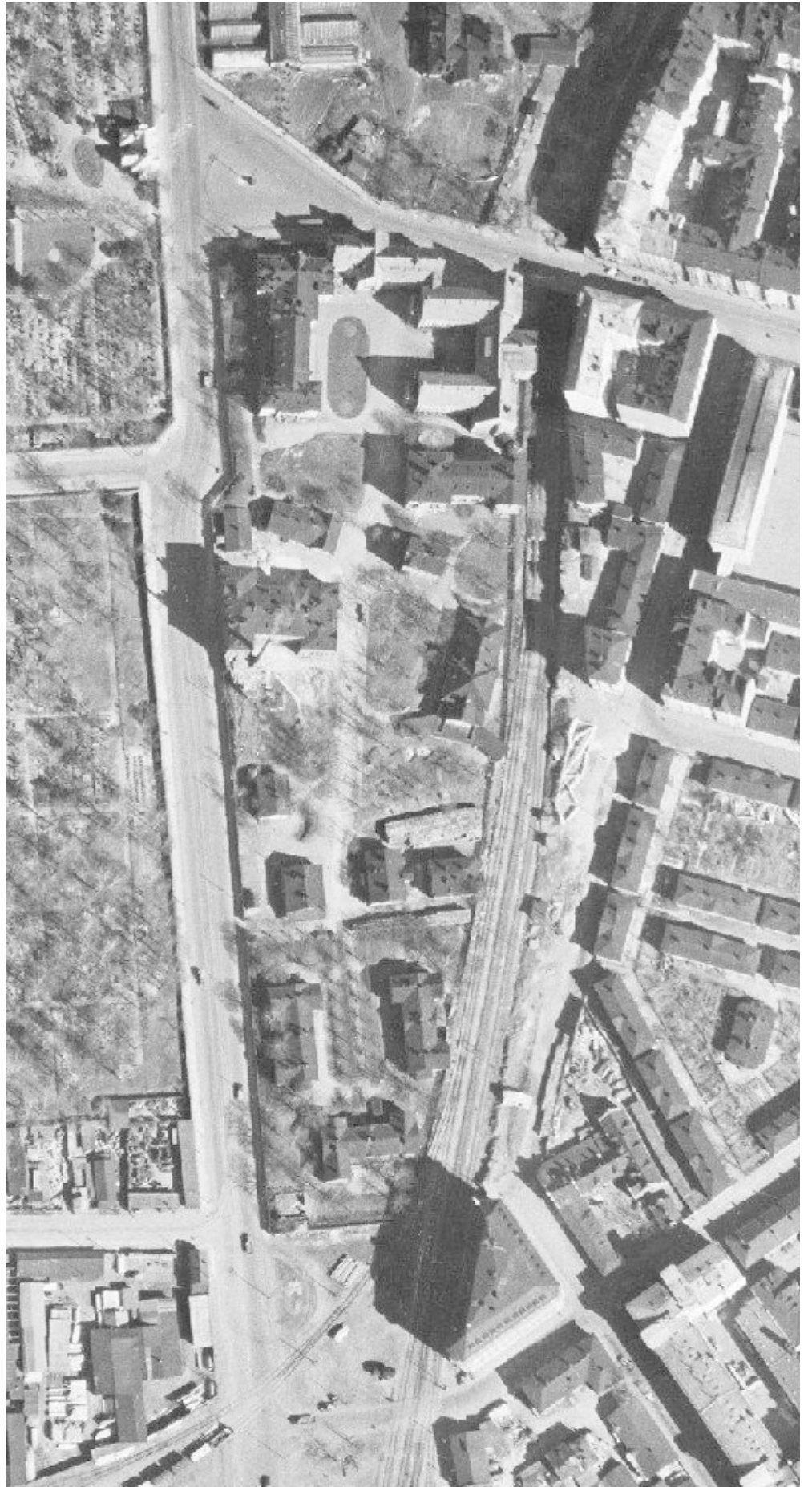
Alueen eteläpään muotopuutarhan reitistön muotokieli muutettiin 1970-luvulla. Vuonna 1983 Mechelininkadun puoleiselle reunalle rakennettiin uusi autokatos ja portti, ja samalla myös alueen sisäänajoreitti muuttui. Lisäksi päiväkotien ja niiden pihatoimintojen sijoittuminen sairaala-alueelle, samoin kuin pysäköintialueen sijoittaminen alueen kaakkoiskulmaan, on muuttanut alueen luonnetta.

Mechelininkadun ja Lapinlahdenkadun kulmasta puretun rakennuksen paikalle sijoitettiin pysäköintialue. Kulma oli rakentamatta vuoteen 1983 ja vuonna 1992 se rakennettiin kokonaan umpeen. HS 30.5.1965.

Vuoden 1963 purkuaallon jälkeen alue on tyhjimmillään. Tilanne näkyy hyvin vielä 1971 otetussa ilmakuvassa. KSV/kaupunkimittausosasto.

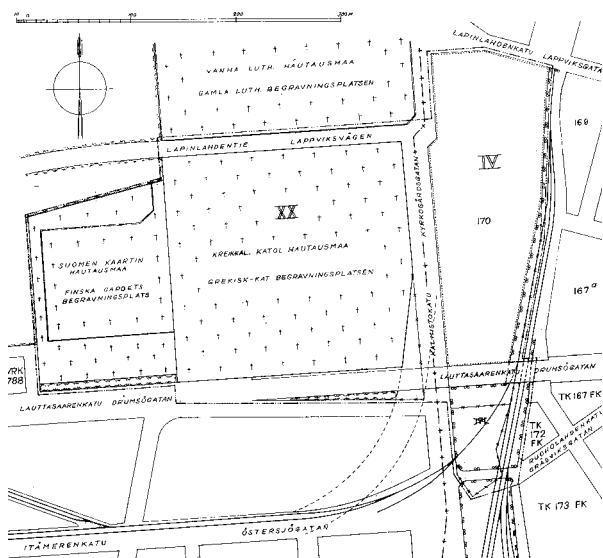

Vuoden 1943 ilmakuussa sairaala-alue on vielä hyvin säilynyt. KSV/kaupunkimittausasto.

SAIRAALAN LAAJENNUS

Keskusrakennus vuonna 1954. Lisärakentamisen myötä osa 1900-luvun alun pihasuunnitelman mukaisesta istutusalueesta jäi rakentamisen alle. HKM.

Asemakaavanmuutos 15.11.1948. KSV/kaupunkimittaosasto.

Sairaalan vaiheita

1930-luvulla epäiltiin Marian sairaalarakennusten olevan purkulistalla 10-15 vuoden kuluttua. Tämän vuoksi ei seuraavina vuosikymmeninä tapahtunut sanottavia muutoksia.

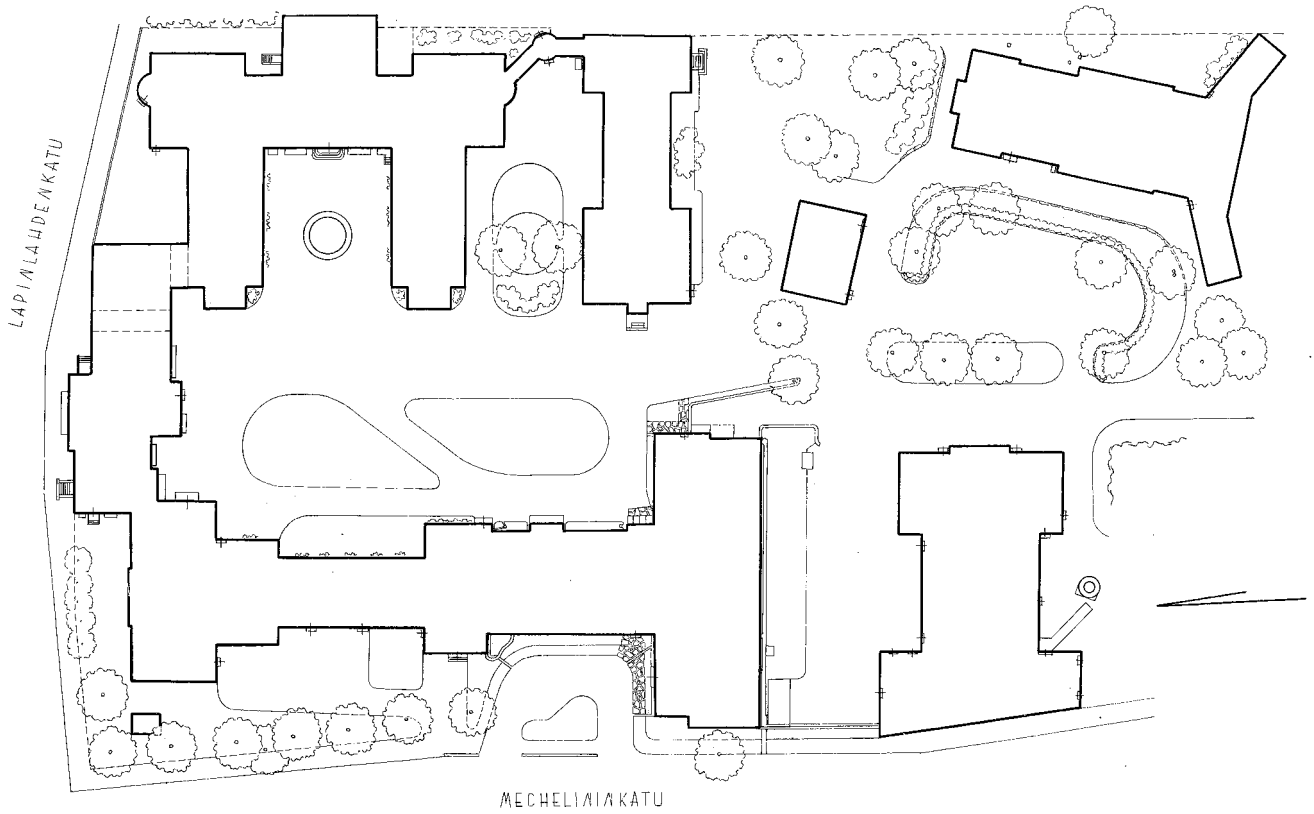
1943 Marian sairaala toimi sotasairalana.

1949 Asemakaavan muutos 2812, kortteli 171 poistettiin, tonttia 170 kavennettiin kaakkoiskulmasta ja lyhennettiin etelästä. Kreikkalaiskatolisen hautausmaan elätereuna suoristettiin itä-länsi suuntaiseksi Lauttasaarenkaduksi. Tonttirajan muutoksen myötä sairaala-alueen eteläisin rakennus jäi liikennealueelle.

1954 valmistui uusi keskusrakennus, suunnittelija Lauri Pajamies Helsingin rakennuevirastosta. Erikoisuutena päivistysoasto.

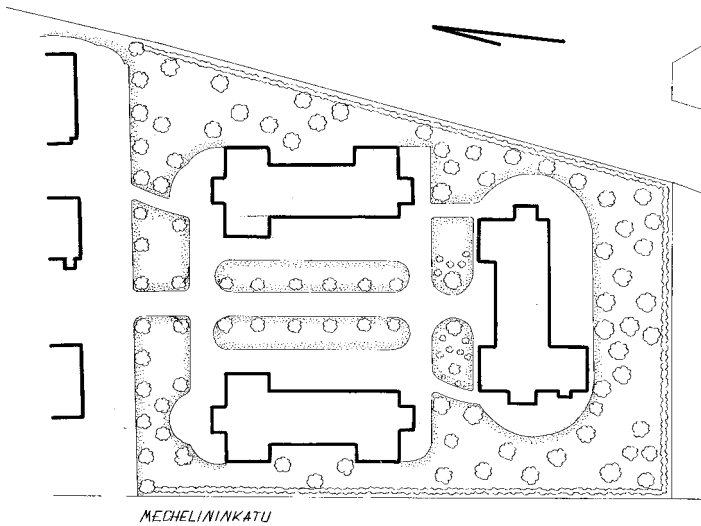
1959 Mariasta tulee paikallissairaala.

MARIAN SAIRAALA, pohjois-osa 1/1000
2.10.53

Marian sairaala, pohjoisosa 1953. Rakennusviraston arkistosta löytyneitä pihasuunnitelmia vuodelta 1953. Ylläoleva suunnitelma on mahdollisesti tehty sairaalan laajennustyön yhteydessä. Oikeanpuoleisen kuvan tarkoituksesta ei ole tietoa, HKR arkisto.

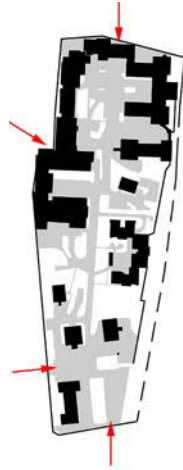

MARIAN SAIRAALA, eteläosa 1/500
2.9.53

Marian sairaalan eteläosa Kuvan tarkoituksesta ei ole tietoa, sillä 1950-luvulla alueeseen ei ainakaan tiedetä kohdistuneen muutoksia. Kyseessä on mahdollisesti inventointi. HKR arkisto.

VAIHE 6 – NYKYTILA 2011

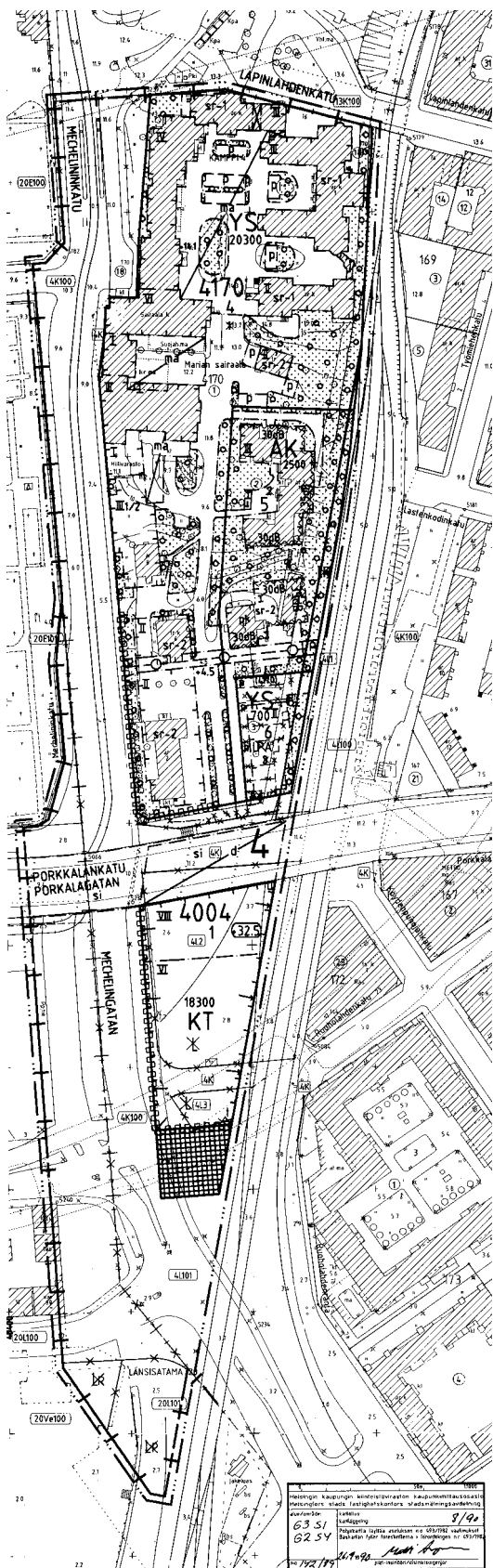
Marian sairaalan kortteli on pääpiirteissään säilynyt. Vanha alueellinen jako yleissairaalaan ja eteläosan epidemiseen osaan on edelleen nähtävissä. Myös vanha tilarakenne on tallella, ja se olisi mahdollista palauttaa. Aluetta kuitenkin leimaa lukuisten yksittäisten muutosten aiheuttama sirpaleisuus, joka ilmenee ympäristön jäsentymättömyytenä. Pirstaleisuuden tuntua lisäävät hallitsemattomat näkymät, näkymien päätteisiin satumanvaraisesti asettuvat elementit ympäristössä sekä pysäköinti, joka peittää alueen sisäisen tilallisen hierarkian ja rytmin. Lisäksi kasvillisuuden ja istutusalueiden ränsistyneisyys ja yleinen huonokuntoisuus sekä pysäköintialueet luovat ympäristön, jonka käyttötarkoitus jää epäselväksi. Onko puutarha ja sairaalan piha nykyisellään liikennettä vai ihmisiä varten? Myös autoliikennettä varten pystytetty liikennemerkkiviidakkko on vieras ja ristiriidassa vanhan 1800-luvun puutarhamiljöön kanssa.

Näkymä etelään 2011.

1980-luvulta alkaen alueelle on rakennettu uusia rakennuksia, mutta silti alkuperäinen tilarakenne on suhteellisen hyvin säilynyt. KSV/kaupunkimittausosasto.

Voimassa oleva asemakaava numero 9771 vuodelta 1922. KSV/kaupunkimittaosasto.

Nykyään näkymän päätteellä on toimistorakennus.

Vuonna 1987 valmistui, entisen Deckerin suunnitteleman ja jo revityn pää-rakennuksen paikalle, Helsingin kaupungin työntekijöiden asuintalo, Auroranlinna, suunnittelijana Sakari Laitinen. KSV/kaupunkimittaosasto.

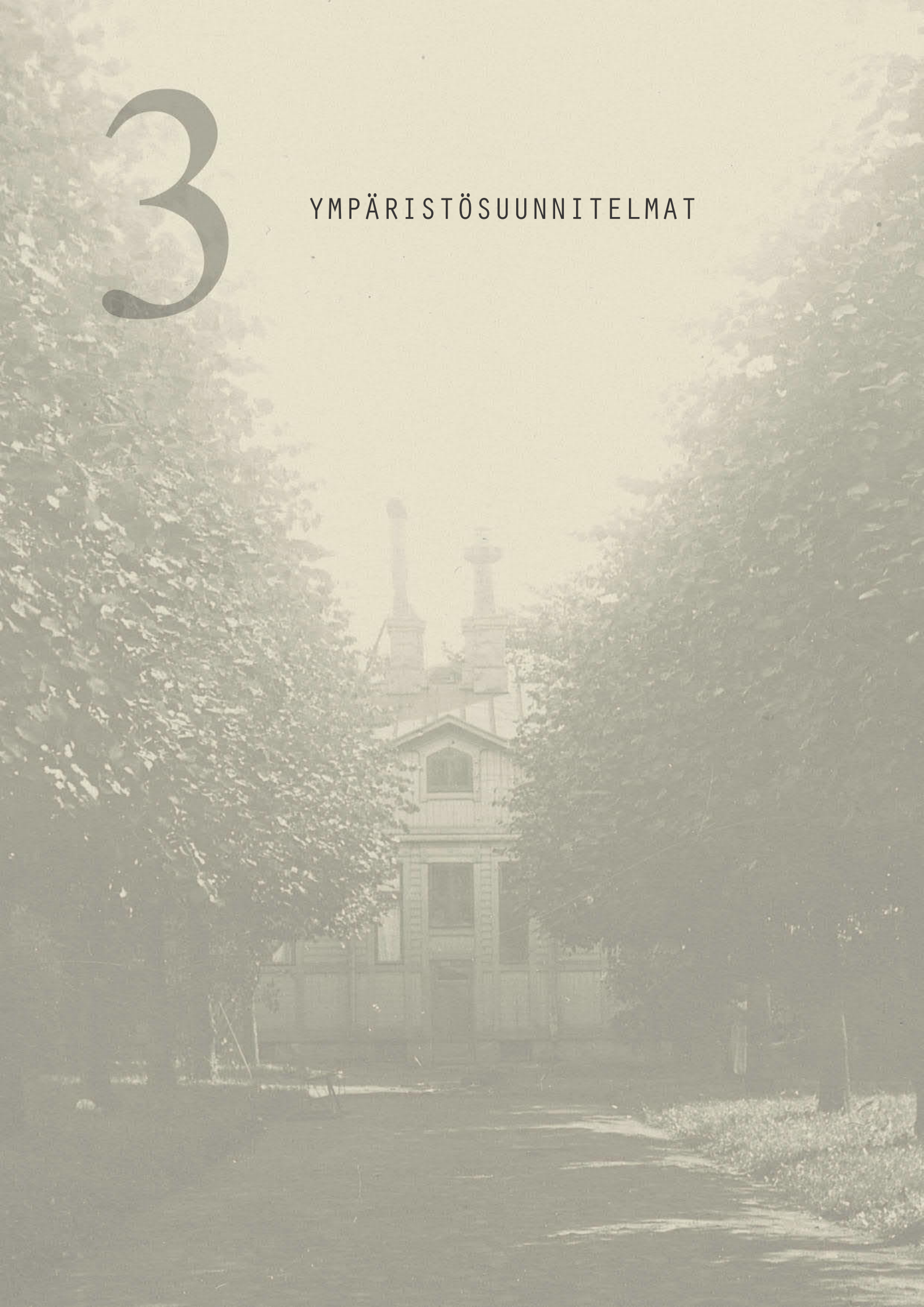

Meckelininkadun ja Lapinlahdenkadun kulmaan 1992 valmistunut uudisrakennus.

Sairaala-alueen eteläosan kurkkumätäpaviljonki puukujanteen päätteellä.

3

YMPÄRISTÖSUUNNITELMAT

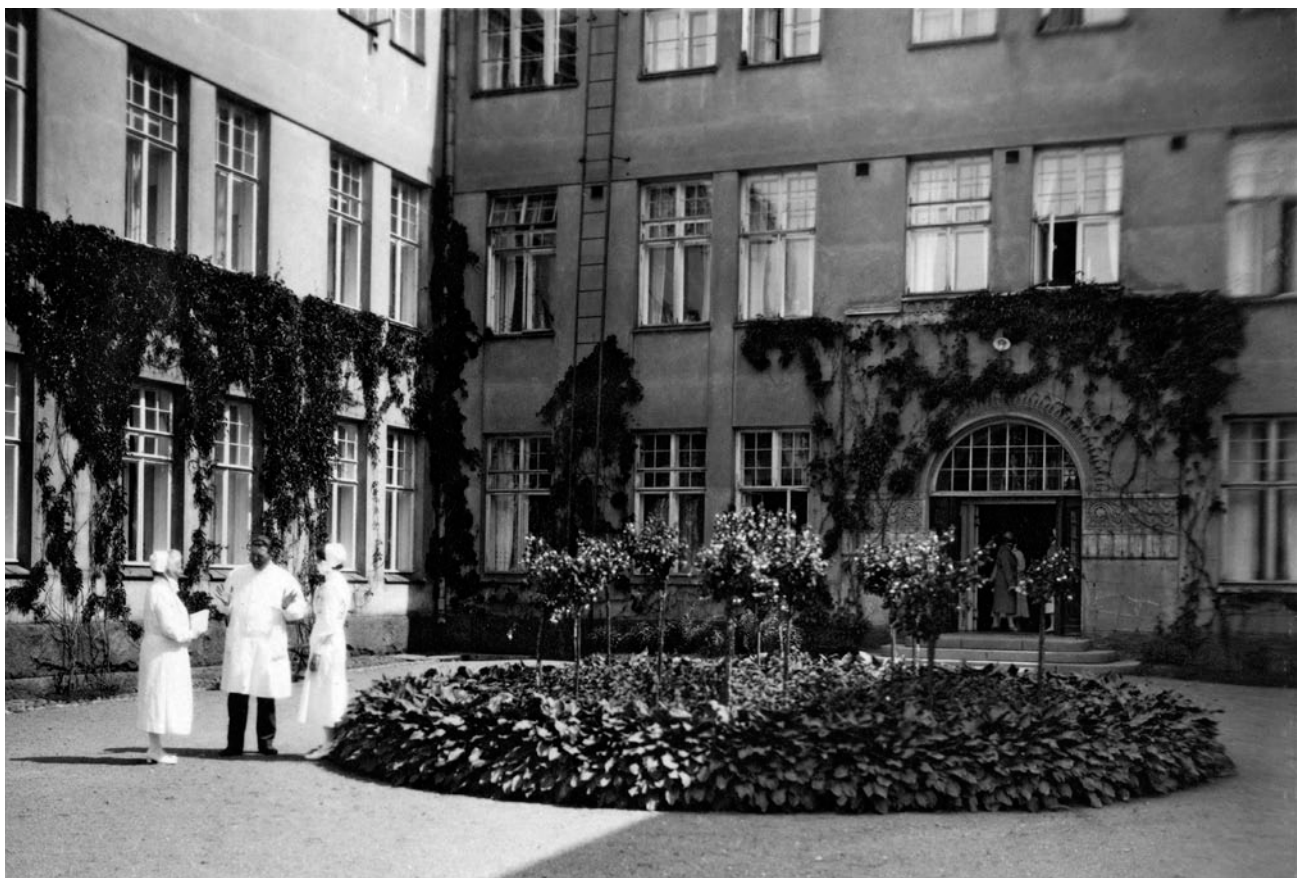

SAIRAALAN PIHA-ALUEET

Marian sairaala-alue toteutettiin eri vaiheissa Svante Olssonin suunnitelmien perusteella. Todennäköisesti alueen eteläosan toteutus on Olssonin ja Törnqvistin yhteistyön tulos.

Suunnitelman laatijaksi valittiin Helsingin ensimmäisenä kaupunginpuutarhurina toiminut Svante Olsson, joka oli maamme ensimmäisiä puutarha-arkkitehteja ja vaikutti alan leviämiseen ja kehittymiseen sen alkuvaiheilla. Hän oli ammattikuntansa keskuudessa erittäin arvostettu. Ruotsalaissyntyinen Olsson toi osaltaan Suomeen mannermaisen kaupunkipuistokulttuurin. Hän käytti suunnittelussaan saksalaisvaikutteista, vapaan sommittelun mukaista ja maisematyylistä puutarha-arkkitehtuuria, jossa kasvit sijoitettiin puistoihin vapaamuotoisesti.

Pohjoismaisten esimerkkien mukaista paviiljonkisairaalamallia noudattavasta Marian sairaalasta haluttiin edelläkävijä monella tapaa. Terveystieteiden tutkimuslaitoksen ehdotuksessa vuodelta 1891 edellytettiin, että sairaala-alueelle oli luotava viihtyisyyttä myös istutuksilla. Jo Kunnallissairaalan ensimmäisessä vaiheessa puutarhaa rakennettiin, lähinnä täyttämällä kallioista tonttia käyttökelpoiseksi. Puutarhan rakentamiseen investoitiin vuonna 1887 901 kuormaa täytettä, ja sen kustannukset olivat 1 039,30 Smk. Työtä jatkettiin vielä vuosina 1889 ja 1890. Tuolloin kustannukset olivat 5 920 Smk ja 3 665 Smk.

Pohjoisosan näyttävä muotoaihe, istutusryhmä, jossa on runkoverenpisaroita ja kuunliljoja. MVKA.

Sairaalaympäristöt Suomessa

Suomessa sairaalaympäristöjen suunnittelu seurasi keskieu-rooppalaisia suuntauksia. Sairaalarakentamisen uusien aatteiden myötä alettiin 1800-luvulla myös meillä kiinnittää huomiota sairaaloiden ulkotiloihin. Erityisesti mielisairaaloiden kohdalla (esim. v. 1884 valmistunut Kuopion Niuvanniemen sairaala, v. 1900 avattu Nokian Pitkäniemen sairaala ja v. 1914 avattu Tampereen Hatanpään mielisairaala) ympäristön kauneus ja rauhallisuus vaikutti usein merkittävästi rakennuspaikan valintaan, ja alueille toteutettiin suurehkoja puistoja.

Yleissairaalat sijoitettiin usein kaupunkien keskustoihin eikä niiden tonteilla riittänyt tilaa puutarhoille, joskin Helsingin Yleisen Sairaalan (1861) korttelissa Unioninkadulla tiedetään olleen puistopiha. Vielä 1900-luvun alkupuolella rakennettujen sairaaloiden ulkotilat annettiin usein maan johtavien puutarha-arkkitehtien suunniteltaviksi. Tällaisia ovat mm. Paul Olssonin puu-

tarhasuunnitelmat Porvoon keuhkotautiparantolaan (1914), Espoon kunnallissairaalaan (1921), Sysmän kunnallissairaalaan (1926), Nikkilän sairaalaan Sipoossa (1931), Vaasan lääninsairaalaan Seinäjoella (1931), ulkotilojen uudistaminen Kellokosken piirimielisairaalaan (1934), suunnitelmat Tyrvään piirimielisairaalaan Vammalassa (1934), Sairaala Salukseen Helsingissä (1936), Pälksaaren piirimielisairaalaan Pälkjärvellä (1937), Kotkan kunnallissairaalaan (1938) sekä Huittisten ja Keikyän kunnansairaaloihin Huittisissa (1939).

Bengt Schalin suunnitteli ulkotilat Pitkäniemen keskuslaitokseen (1927), Rauhan tuberkuloosiparantolaan (1949) ja teki Lastenlinnan istutussuunnitelman Helsingissä (1948). Myös Alvar Aallon suunnittelemissa Paimion keuhkotautiparantolassa rakennuksen eteläpuolelle oli sijoitettu moderni muotopuutarha.

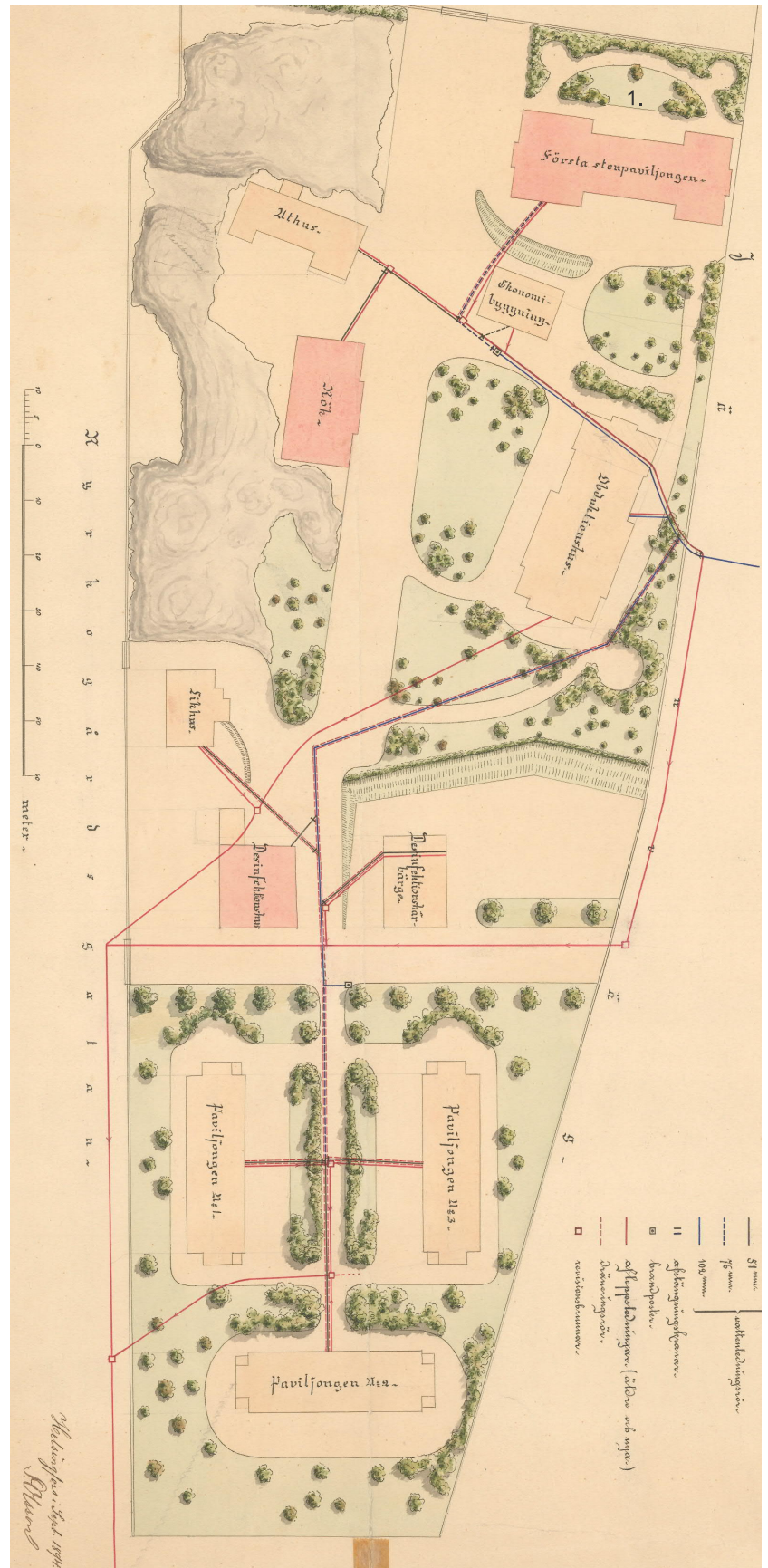
Lapsipotilaita Marian sairaalan puutarhassa. HKM.

SVANTE OLSSONIN PUUTARHASUUNNITELMA JA TOTEUTUS VUONNA 1894

Marian sairaalan rakentamisen yhteydessä piha-alueen istutukset suunnitteli kaupunkipuutarhuri Svante Olsson. Rakennustoimikunta pyysi 1894 Olssonia tekemään sairaala-alueesta suunnitelman, jonka kustannusarvio olisi 12 000 markkaa. Olsson laati edustamansa suunnittelutyylin, vapaamuotoisen puutarhatyylin, mukaisen ehdotuksen. Se perustui kasvien, kulkuteiden ja avoimien pintojen vapaaseen sommitteluun. Suunnitelman kustannukset nousivat 17 000 markkaan, ja siihen jouduttiin tekemään muutoksia kustannusten vähentämiseksi. Muutettu ehdotus hyväksyttiin, mutta ilmeisesti suunnitelmaa kehitettiin edelleen, ja Olsson teki vielä uuden ehdotuksen (tästä ei ole varmuutta). Lopulta Olsson sai luvan ryhtyä toimenpiteisiin vihertöiden valmistelemiseksi rakennustoimikamarin valvonnan alla.

Olssonin vuoden 1894 suunnitelman toteutus näyttää valokuvien perusteella hyvin luonnonläheiseltä. Suunnitelman varsinainen pääteema on puuryhmien sommittelu. Tilikirjassa esitetyt pensaat ovat mahdollisesti olleet alueen ainoat pensasistutukset. Niiden todennäköinen sijainti olisi tällöin ollut tiilipaviljongin pohjoispuolella (nro 1), ja ainakin valokuvassa paikalla näkyy pensaita. Muilta osin puutarha on ollut avointa nurmipintaa, jolle on istutettu puita yksittäin ja ryhmissä. Paikoin kuvissa näkyy myös yksittäisiä syreenejä nurmella.

Piha-alueen rakentaminen istutuksineen aloitettiin ilmeisesti jo vuonna 1894 ja saatettiin valmiiksi seuraavana vuonna. Sairaalan tilikirjojen mukaan puutarhaa rakennettiin vuosina 1887–1895 yhteensä 16 860 neliometriä, josta kukkaryhmiä on 69,6 neliometriä. Tilikirjoihin on kirjattu investoinnit puutarhaan vuosille 1895 ja 1896. Vuodelta 1895 on maininta ”perust. työt saatu loppuun”. Kustannuksiin on tällöin kirjattu 1 698,27 Smk ja vuodelle 1896 1 685,78 Smk. Tämän jälkeen kirjauksia on vuosittain (ks. liite).

Svante Olssonin allekirjoittama ympäristösuunnitelma vuodelta 1894. HKA.

Puutarhan toteutuksen tulkinnasta

Maarit Mannila / Consart Oy on Marian sairaalan tiilipaviljongin rakennushistoriallisen selvityksessä käsitellyt myös piha-alueita. Mannilan mukaan vuoden 1895 asemapiirroksessa istutukset näkyvät valmiina.

Asemapiirros on ilmeisesti kuitenkin laadittu jonkinlaiseksi sijaintikaavioksi, jossa on eritelty uudet ja vanhat rakennukset sekä niiden rakennusmateriaalit. Merkkien selityksessä ei viitata mitenkään ulkoalueisiin. Kun huomioidaan aikakauden ympäristösuunnitelmien yleinen piirustustarkkuus, ei kyseistä asemapiirrosta voida käyttää arvioinnissa istutusten toteutuksen osalta. On todennäköistä, että Olssonin

suunnitelmaa on ryhdytty toteuttamaan, mitä puoltaa tilikirjamerkintä perustustöiden valmiiksi saattamisesta vuodelta 1895, ja on mahdollista, että suunnitelma on ollut jo tuolloin toteutettu. Asemapiirroksessa esitetyt istutukset eivät kuitenkaan ole Olssonin suunnitelman mukaisia, kun vastaavasti valokuvälähteet puoltavat suunnitelman toteutumista. Voidaankin olettaa, että asemapiirroksessa esitetyt istutukset ovat vain piirustusteknisiä symboleita. Mannila (2001) myös esittää, että puustoa istutettiin niin, että merinäköalaa ei edes yritetty säilyttää. Valokuvälähteistä voidaan kuitenkin todeta, että puustoa on pidetty matalana leikkaa-

malla ja eteläosaan on istutettu vain muutamia puita, joiden välistä on avautunut näkymiä. Tämä tilallinen rakenne näkyy vielä 1930-luvulla otetussa ilmakuvassa.

Mannilan (2001) mukaan alueelle on jo varhain istutettu lehmuksia. Oletamus perustuu säilyneeseen puustoon, lehmuksiin, joita on selvästi aikanaan leikattu. Paikalla säilynyttä puustoa lukuun ottamatta tämän selvityksen yhteydessä ei ole löytynyt lähteitä, joiden avulla alueelle istutetun puuston lajit voisi määritellä.

Yksittäispuut,
puuryhmät

Symmetrisesti
istutetut puut

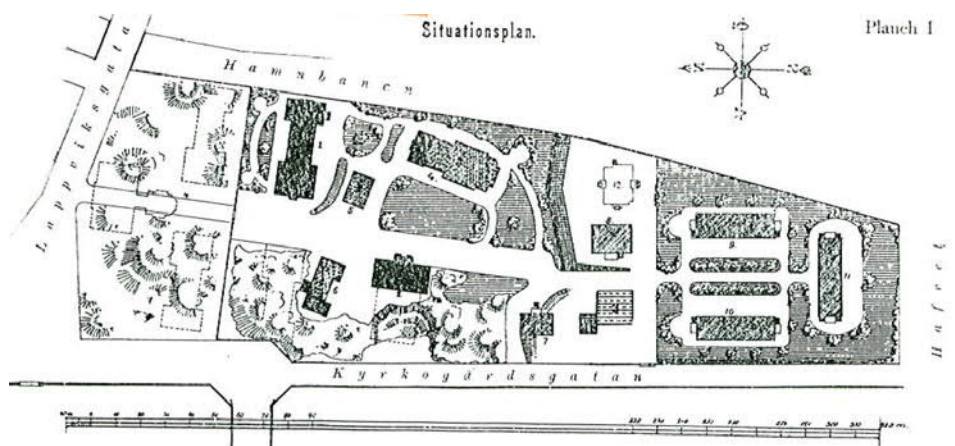
Lehtimajat,
istutukset*

Pensasaidat

Nurmpinmat

Aidat, portit

*Istutukset ovat suunnitelmassa tummemman värinä esitettyjä puu-, pensas- tai perennaistutuksia. Tämän työn yhteydessä ei istutusalueista ole löydetty yksityiskohtaisia suunnitelmia.

Marian sairaalan vuosikertomus 1895 planssi 1.

SVANTE OLSSONIN VUODEN 1908 PUUTARHASUUNNITELMA

Sairaalan laajennuksen yhteydessä 1908 alueille laadittiin uusi puutarhasuunnitelma. Vuoden 1908 puutarhasuunnitelman on laatinut Svante Olsson, ja se edustaa hänen myöhemmin omaksumaansa geometristä muotopuutarhatyyliä. Vuoden 1912 kunnalliskertomukseen mukaan kaupunginpuutarhuri teki Marian sairaalan vierelle uudet istutukset ja tähän tarkoitukseen myönnetty määräraha 3 157,5 Smk osoittautui riittäväksi. Tilikirjojen kohdassa Marian sairaalan istutukset näkyvät merkittävä vuosittaisten kustannusten kasvu vuonna 1912, jolloin kulut lähes kaksinkertaistuvat. Lisäksi kunnalliskertomuksessa todetaan, että alueen satamaradan puoleisen sivun aita uusittiin ”pitkältä osalta”. Tässä yhteydessä on ilmeisesti toteutettu aiempaa laajempia pensasis-tutuksia. Valokuvissa näkyvät selkeästi nurmi-alueiden reunoja rajaavat matalat pensasaidat. 1930-luvun ilmakuvasuunnitelma näkyy toteutuneena.

Asemapiirros 1908, signeeramaton*. HKA.

*Kunnalliskertomuksen mukaan suunnitelman laati kaupunginpuutarhuri, joka ko. ajankohtana oli Svante Olsson.

OLSSONIN 1908 SUUNNITELMAN MAISEMA-ARKKITEHTONISET PÄÄTEEMAT

Istutukset*

*Yksittäispuut,
puuryhmät*

Puurivit

*Istutukset ovat suunnitelmassa tummemman vihreänä esitettyjä puu-, pensas- tai perennaistutuksia. Tämän työn yhteydessä ei istutusalueista ole löydetty yksityiskohtaisia suunnitelmia.

Nurmipinnat

Aidat, portit

Pensasaidat

Ihmisiä sairaalan keskikäytävällä. HYM.

4

TOTEUTUNUT SAIRAALAN PUUTARHA

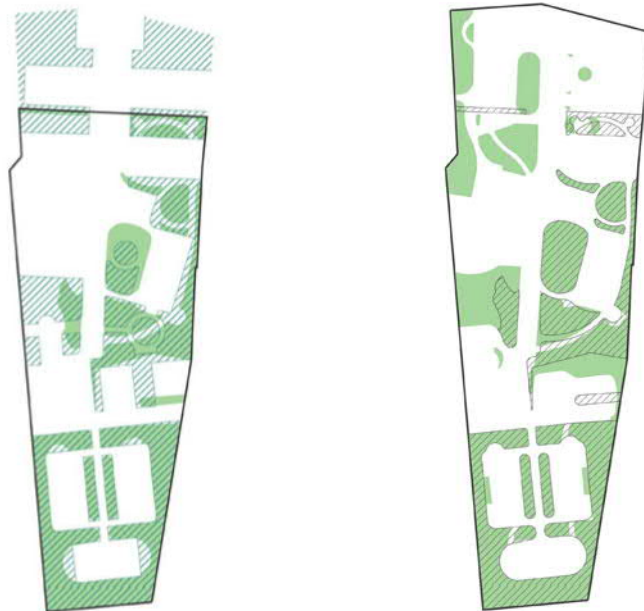

ONNI TÖRNQVISTIN JA SVANTE OLSSONIN SUUNNITELMIEN VERTAILUA

Selvityksen yhteydessä on löytynyt kolme eri suunnitelmaa, joiden pohjalta puutarha on luultavasti toteutettu. Eri suunnitteluvaiheiden vertailun avulla on tässä pyritty selvittämään, miltä osin kukin alue edustaa jo aikaisempaa toteutusta jolloin myöhemmässä suunnitelmassa esitetty tilanne esittää inventoitua tilannetta eikä ehdotusta suunnitelmaksi. Oli varsin tavallista, että jo toteutettuihin alueisiin ei kajottu vaikka ne esitettiin suunnitelmassa kokonaisuuden osana.

Suunnitelmien vertailun ja valokuvamateriaalin perusteella voidaan pitää melko varmana, että ensimmäisen vaiheen suunnittelussa Törnqvistin asemapiirroksessa esittämät puurivit on yhteistyössä päätetty toteuttaa Olssonin suunnitelmasta poiketen. On myös mahdollista, että näkymien ja tilallisuuden vuoksi jo ensimmäisessä vaiheessa on päädytty leikattuihin puuriveihin, minkä vuoksi Törnqvistin luonnoksen viiden puun sijaan riveihin on istutettu kuusi puuta. Samat puut näkyvät Olssonin vuoden 1908 suunnitelmassa. On todennäköistä, että kyseisessä suunnitelmassa on esitetty pääsääntöisesti pohjoisosan uudet istutukset sekä pieniä täydennyksiä eteläosaan.

Suunnitelmassa esitetty leikattu pensasaita eteläosassa on toteutunut. Kyseinen jalava-aita näkyy 1930-luvun ilmakuvassa, ja se on edelleen jäljellä Mechelininkadun puoleisella reunalla. Nykyään puut ovat jo kookkaita, mutta niiden latvusten rakenteessa voi nähdä leikkaamisen jäljet.

■ 1894 Olsson
 ▨ 1893 Törnqvist

■ 1908 Olsson
 ▨ 1893 Olsson

Vertailu Onni Törnqvistin laatiman vuoden 1893 asemapiirroksen ja Svante Olssonin vuoden 1894 ympäristösuunnitelman samankaltaisuuksista. Eteläosa tasainen noudattelee pitkälti arkkitehdin asemapiirroksen geometriaa. Tontin runsaan puu- ja pensasistutusten määrän tarkoitus oli ilmeisesti rajoittaa näkyvyyttä sairaala-alueen sisällä, sen eri osastojen välillä ja siten rauhoittaa alueen tunnelmaa. Tontin reunoille istutetut puut rauhoittivat aluetta myös ympäristön liikenteeltä ja pölyltä. Puustoa istutettiin siten, että selvästi ei edes pyritty säilyttämään näköalaa lounaaseen merelle.

Vertailu vuoden 1908 ympäristösuunnitelman ja aiempien vuoden 1893 suunnitelmien samankaltaisuuksista. Alueen pohjoisosan laajennuksen ympäristö on rakennettu vuoden 1908 suunnitelman mukaan.

Yksittäispuut, puuryhmät

Puurivit

Muotoaiheet

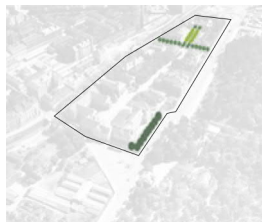
Pensasaidat

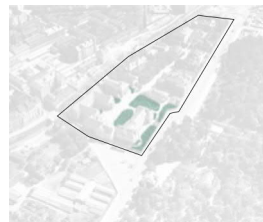
Aidat, portit

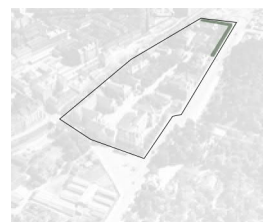
Yksittäispuut, puuryhmät

Puurivit

Istutukset*

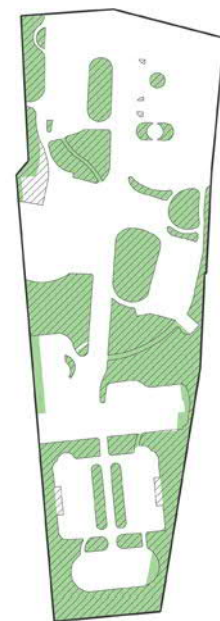
Leikatut pensasaidat

Aidat, portit

Toteutuneen puutarhan elementtien vertailu vuoden 1930 ilmakuvan pohjalta Svante Olssonin vuoden 1908 ympäristösuunnitelmaan osoittaa, että toteutus on suunnitelman mukainen. Myös vuoden 1943 ilmakuvan vertailu osoittaa saman asian sekä osoittaa, että ympäristö oli 1940-luvulle suunnitelman mukainen. Pohjoisosa näkyy vielä 1950-luvun ilmakuvassa säilyneenä.

*Istutukset ovat suunnitelmassa tummemman vihreinä esitettyjä puu-, pensas- tai perennaistutuksia. Tämän työn yhteydessä ei istutusalueista ole löydetty yksityiskohtaisia suunnitelmia.

■ 1943 ilmakuva
 ▨ 1908 Olsson

1930-luvun ilmakuvassa näkyvät seuraavat Olssonin vuoden 1908 suunnitelman mukaiset elementit toteutettuina. KSV/kaupunkimittausosasto.

1908 Olssonin suunnitelmaa on verrattu 1943 ilmakuvan tilanteeseen. Vertailu osoittaa, että alue on vielä 1940-luvulla Olssonin suunnitelman mukaisessa asussa.

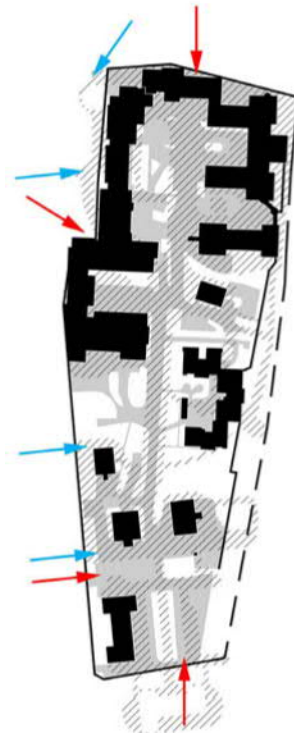
YMPÄRISTÖN KEHITYS

SISÄÄNKÄYNNIT

Alueen sisäänkäynnit ovat säilyneet lähes ennallaan vuodesta 1908. Sitä ennen pohjoinen sisäänkäynti sijaitsi vuoteen 1902 Tiilipaviljongin pohjoispuolella. Kirurgian paviljongin ja sen myötä toteutetun uuden aidan myötä sisäänkäyntiportti tehtiin Lapinlahdenkadun varteen, missä se on säilynyt nykypäivään. Vuoden 1908 laajennuksessa sisäänkäynti ohjattiin porttikongin läpi.

Länsireunan vanhaa, eteläistä, sisäänkäyntiä siirrettiin hieman pohjoiseen, puurivin toiselle puolelle, kun aidan viereen toteutettiin autokatos 1980-luvun alussa.

Lisäksi alueen eteläreunalle on tehty ajoportti samassa yhteydessä kun tontin kaakkoskulman pysäköintialue on toteutettu.

1908/2010 vertailu, sisäänkäynnit

- ▶ 1908 sisäänkäynti
- ▶ 2010 sisäänkäynti

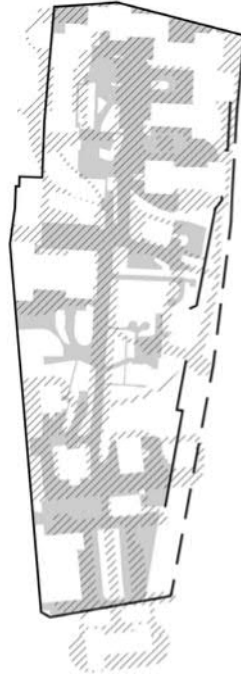
Sisäänkäynnin porttibolvi 1920-luvulla ja takorautainen portti 2011. Kuvat HKM ja LOCI maisema-arkkitehdit Oy.

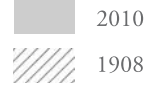
ALUEEN SISÄISET REITIT

Alueen sisäinen reitistö on säilynyt suhteellisen hyvin. Suurimmat poikkeamat alkuperäisestä ovat olleet 1970-luvulla, jolloin eteläpään symmetrinen suorakaide jostain syystä on ollut linjattuna ovaalin muotoon. Linja on kuitenkin myöhemmin palautettu.

Reittien pääsääntöinen pintamateriaali on ollut sorapinnoite. Pohjoisten kivirakennusten sisäänkäynneissä voidaan valokuvissa todeta mukulakiveystä. Sorapinnoitetta ovat jäsentäneet rännien alta sadevesiä ohjanneet mukulakivikourut. Kuvamateriaalin perusteella jyrkimmät luiskat on kivetty. 1970 - luvun kuvissa alueella näkyy asfalttipinnoite, joka on säilynyt nykypäivään. 1900-luvun lopun muutostöiden yhteydessä alueelle on lisätty erilaisia pinnoitteita, jotka eivät sovi alueen alkuperäiseen luonteeseen. Tällaisia ovat mm. erilaiset betoni- ja nurmikivet sekä betoniset reunakivet.

1908/2010 vertailu, reitit

Vertailussa on selvitetty sairaala-alueen sisäisten reittien kehitystä. Suuret linjat ovat ennallaan. Nykyisiä kulkuteitä on verrattu 1908 Olssonin suunnitelmaan sekä vuosien 1943 ja 1978 ilmakuvaan. Alueen keskiakselin pääreitit sijainti on säilynyt. Reittiä on kavennettu 1970-luvulla viereisiä istutusalueita leventämällä.

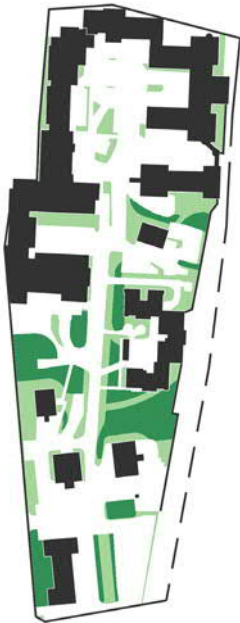

Näkymä etelään n. 1920 -luvulla (tarkka aika tuntematon). Pintamateriaalien rajat ovat olleet selkeitä. Sorapinta ja istutusalueet erottuvat selkeärajaisesti. Reunakiviä ei ole käytetty. Mukulakivikourut jäsentävät käytäviä. HKM.

Näkymä pohjoiseen n. 1920 -luvulla (tarkka aika tuntematon). Renkaanjäljet näkyvät tiivistymättömässä sorapinnoitteessa. HKM.

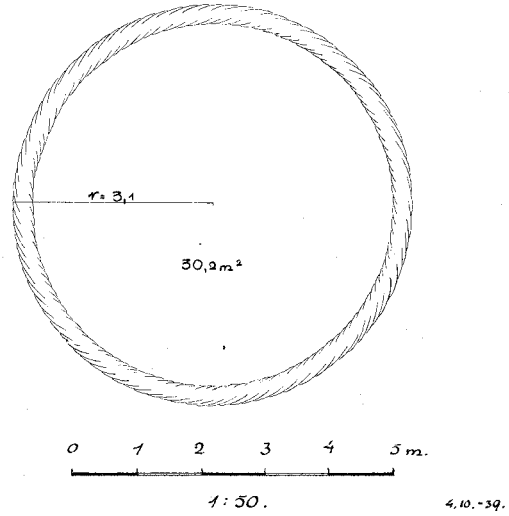
Istutusalueiden rajat ovat muuttuneet lähes kokonaan ja pohjoisosan istutusalueet ovat käytännössä kadonneet. Silti alueiden muoto on säilynyt suunnilleen samanlaisena ja muutos johtuneekin siitä, että eri aikakausina reittejä on rajattu eri tavoin. Alue onkin tunnelmaltaan lähellä alkuperäistä, huolimatta siitä, että autenttisia reunalinjoja ei juuri ole säilynyt. Piha-alueen istutusalueiden muoto on nykyään alueen muille toiminnoille ja olosuhteille alisteinen. Tämän vuoksi istutusalueet ovat epämääräisen muotoisia luiskia ja kulkuteiden halkomia alueita. Ajoneuvoliikenteen myötä alueet ovat monin paikoin epämääräisesti rajautuneita. Puutarhan kukoistuskauden sommitelmissa hallittuja, muodoltaan harkittuja istutusalueita oli sekä alueen etelä- että pohjoisosassa ja vain keskiosan jyrkkiin maastonmuotoihin sijoittuvat alueet muodostivat vapaamuotoisempia istutusalueita, joista niistäkin osa, oli jäännettä vuoden 1895 puutarhasuunnitelmasta.

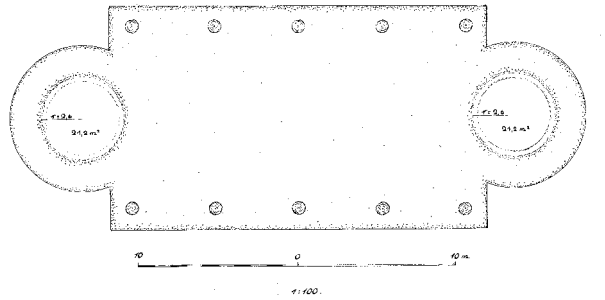
1908/2011 vertailu, istutusalueet

- 1908
- 2011

Marian sairaalan kukkaryhmä.

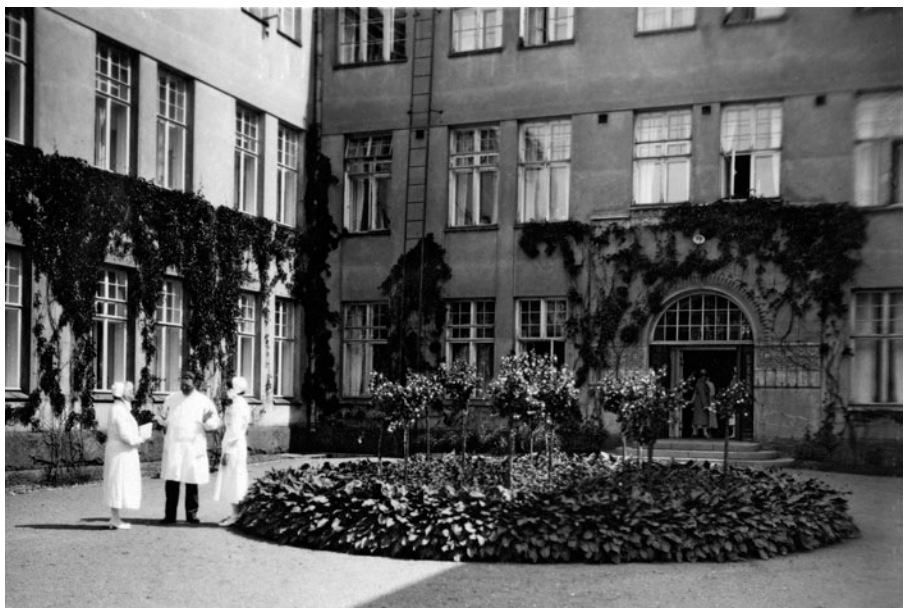

Marian sairaalan kukkaryhmät.

Marian sairaalan kukkaryhmät. Valokuvissa sommitelman päät ovat erilaiset, joten suunnitelmaa on tuskin toteutettu esitetymläisenä. HKR

Vertailu vuosien 1908 ja 2011 välillä tapahtuneista istutusalueiden rajojen muutoksista. Kaaviossa vaaleanvihreä osoittaa yleispiirteisesti ne kohdat, joilla vuonna 2011 on istutusalueita. Ne nykyiset istutusalueet, joilla jo vuoden 1908 suunnitelmassa on istutuksia, on esitetty tummanvihreällä. Kuva osoittaa, että nykyisillä istutusalueilla käytännössä Olssonin suunnitelman mukaisia aluerajoja on jäljellä vain muutamia.

Tiilipaviljongin, vuonna 1902 valmistuneen kirurgian paviljongin ja 1909 valmistuneen sisätautipaviljongin seiniä verhoamaan on 1900-luvun alkupuolella istutettu myös villiviiniköynnöksiä. Pihalle on istutettu lehmuksia ja kesäkauden kukkaistutuksiin runkoverenpi-saroita. kuvat HKM

Puut

Alueen puusto on vähentynyt alkuperäisestä. Suurimmat muutokset ovat alueen eteläosassa, missä puusto on jäänyt rakentamisen alle. Muualla jalopuut ovat vaihtuneet itse kylvetyneisiin. On todennäköistä, että suuri osa alueen nykyisestä suhteellisen nuoresta puustosta on itsestään kylvetyntynyt. Mielenkiintoista on se, että itäreunan valtalajina on Vuorivaahtera, joka on erityisen oiva viljelyskarkulainen vaikka muuten jo viljelystä poistunut laji. Todennäköisesti vuorivaahterat ovat vanhaa kantaa sairaalan alkuvaiheesta. Alueelle istutettujen lajien kattavien lajitietojen puuttuessa on kuitenkin mahdotonta päätellä, onko kyseistä lajia istutettu alueelle tarkoituksella, vai onko laji saapunut alueelle viljelyskarkulaisena esimerkiksi naapurista Steniuksen puutarhalta. Puustossa on kuitenkin nähtävissä selvästi historiallinen vanhojen kookkaiden puiden kerrostuma, joka voidaan ajoittaa aivan ensimmäiseen toteutusvaiheeseen.

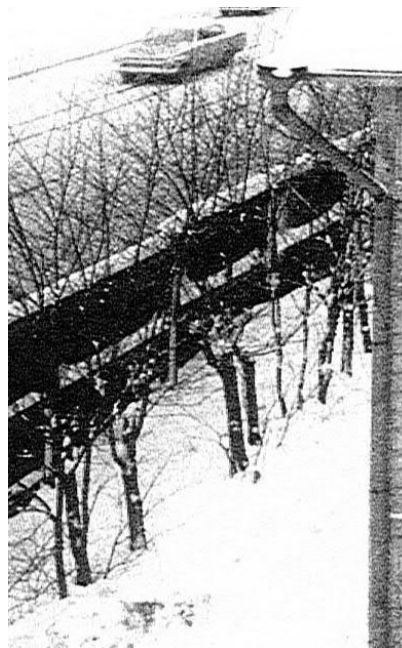
Alueen eteläosan lehmukset ovat säilyneet. Nykyään jo hyvinkin kookkaiden puiden latvukset muodostavat upeat kandelaarit, mistä on helppo todeta kyseisten puiden olevan samat jo varhaisissa kuvissa leikattuina ja 1930-luvun ilmakuvissa neliskulmaiseen muotoon leikattuina näkyvät puut. Näiden lisäksi 1908 suunnitelman mukaisen pensasaidan on voitu todeta olleen leikattu jalava-aita. Kyseinen muotoaihe näkyy 1930-luvun ilmakuvassa ja 1960-luvun valokuvissa ylikasvaneena. Nykyään tiiviisti rivissä kasvavat puut muodostavat hoikan puurivin.

Muotoaiheiden lisäksi alueella on säilynyt yksittäisiä puita, joista osaa on nuorena leikattu. Kaikki edellä mainitut puut voidaan yhdistää Olssonin puutarhasuunnitelmaan yhtä lukuun ottamatta. Tiilipviljongin eteläpuolella luiskassa sijaitseva suuri jalava ei näy suunnitelmassa.

Puustosta voidaan perustellusti olettaa, että alueen alkuperäiset puulajit ovat olleet ajalle tyyppillisiä lajeja, lehmuksia, jalavia, vaahteroita ja koivuja.

2011 maastoinventointi, puusto

Aikanaan leikattuna hoidettu jalava-aita vuonna 1966 ja hoitamattomana puuriviksi kasvaneena vuonna 2011. Kwat HKM ja LOCI maisema-arkkitehdit Oy.

Vanhat puut

1800-l. lopulla/1900-l. alussa:

- Acer platanoides, metsävaahtera
- Ulmus glabra, vuorijalava
- Tilia x vulgaris, puistolehmus

Keski-ikäiset puut:

- Acer pseudoplatanus, vuorivaahtera
- Acer platanoides, metsävaahtera
- Ulmus glabra, vuorijalava
- Sorbus aucuparia 'Pendula', riippapihlaja
- Malus sp., koristeomenapuu

Nuoret puut:

- Acer pseudoplatanus, vuorivaahtera
- Acer platanoides, metsävaahtera
- Ulmus glabra, vuorijalava
- Sorbus aucuparia, kotipihlaja

Havupuut, nuoria:

- Abies sp., pihta
- Picea pungens 'Glauca', hopeakuusi

Eteläosan aikanaan leikatut lehmusrivit ovat säilyneet. Lisäksi alueella on säilynyt yksittäisiä puita, joidet latvukset luovat vehreyttä ympäristöön myös rakennusten väleissä. Kuvat HKM ja LOCI maisema-arkkitehdit Oy.

Ensimmäisen vaiheen istutukset (1894)

1800-luvun pensasistutukset ovat ilmeisesti olleet lähinnä tiilipaviljongin ympärillä suunnitelmassa näkyvät lehtimaja-aiheet. Muuten puutarha lienee ollut hyvin yksinkertainen lähinnä puiden ja yksittäispensaiden sommiteluun perustuva kokonaisuus. Tilikirjan, kohdan Marian sairaalan istutukset, mukaan vuosi-
na 1887-95 alueelle istutetut lajit olivat Berberis thunbergii (12 kpl), Cornus sibirica (1 kpl), Lonicera XX? (8 kpl), Spiraea fröebelii (5 kpl) ja Syringa vulgaris (10 kpl). Puulajeista ei ole mainintaa erikseen. Kuitenkin 1890-luvun lopussa otetuissa kuvissa näkyvät mm. eteläosan lehmusrivit. Näistä suuri osa näkyy Tiilipaviljongin pohjoispuolesta todennäköisesti 1902 (pohjoisrajan aidan linjaus näkyy maanpinnassa, aita on purettu, joten on luultavaa, että kuva on otettu kirurgian paviljongin valmistumisen jälkeen kun portti ja aita on jo siirretty Lapinlahdenkadun varteen) otetussa valokuvassa. Muissa saman ajan valokuvissa ympäristö näytetään luonnonmukaisena ja vehreänä nurmipintana, jota runkopuut ja yksittäiset syreenipensaat jäsentävät. Nurmialueilla näkyy heiniä ja luonnonkukkia.

Vanhimmat alueesta löytyneet kuvat esittävät sairaalan puutarhaa 1800-luvun lopussa. Tiilipaviljongin pohjoispuolella näkyvät Olssonin vuoden 1894 suunnitelman mukaisia pensasistutuksia. Kunnallissairaalan edusta on ollut avointa yksittäispuiden jäsentämää nurmipintaa. Makuusaleista on avautunut näkymiä avoimelle niittynurmelle. HKM

Istutukset 1887–1897

1886 valmistuneen sairaala-alueen istutuksia tehtiin useassa vaiheessa. Puutarhan, 16860 neliometriä, perustamistyöt saatiin valmiiksi vuonna 1895. Vuonna 1887 puutarhan kasvumaatäytöihin käytettiin 10 000 markkaa. Suurimmat investoinnin ajoittuvat vuosille 1895 ja -96.

Oletettavasti vuoden 1895 suunnitelman mukaisia syreenjä sairaala-alueen vanhimmassa osassa. Kuvassa näkyy myös vanha luonnonkivimuuri.

Vuosi	Puisto suhje	Hiekka- lastikasta	Paperi- korja	Haiden- siemensi	Veden käyttö m ³	Ryhdyksien n ^o	Työajat y. m. henk.	Yhteensä henk.	Muut
1875									
1876									
1877									
1878									
1879									
1880									
1881									
1882									
1883									
1884									
1885									
1886									
1887									
1888							16 29 30		221 luonnosta löytyiä
1889							5 9 20		
1890							16 60		
1891									
1892									
1893									
1894									
1895							16 8 27		puust. työt, puusta laipput.
1896							16 8 27		

MARIAN SAIRAALAN ISTUTUKSET.						Haupt. osat: IV.	
Perustettu v. 1887-1895	Perustamiskustannukset Smk.						
Nurmikkipinta	m ²	Yht.	16.860	m ²	Perennaryhmiä	m ²	Yht.
Nykykkipinta	"				Hukkaryhmiä	63.6	"
Leikkipöytä	"				Puistolokkia	"	"
Hesjokite		Kadulla v.		Smk.	Juurmakuja	kpl.	
Vesimittareita	kpl.	mjm:	kpl.	mjm:	Kastelukalvoja	"	
Häviötyöt ja -veistokset: paljastettu: muovailut:							
Suola-aitaa	m.	kpl.	Pensassaitaa	m.	Taimia	kpl.	
Lastenleikkijä	kpl. pyötyttyä				Hiettoakujia	kpl.	
Puut ja pensaat:							
	<i>Berberis thunbergii</i>				12		
	<i>Cornus sibirica</i>				1		
	<i>Lonicera caprifol.</i>				8		
	<i>Spiraea fröebelii</i>				5		
	<i>Syringa vulgaris</i>				10		

Vuosi	Puisto suhje	Hiekka- lastikasta	Paperi- korja	Haiden- siemensi	Veden käyttö m ³	Ryhdyksien n ^o	Työajat y. m. henk.	Yhteensä henk.	Muut
1900									
1901									
1902									
1903									111 3m. 210
1904									
1905									
1906									
1907									
1908									
1909									
1910									
1911									
1912									
1913									
1914									
1915									
1916									
1917									
1918									
1919									
1920									
1921									
1922									
1923									
1924									
1925									
1926									
1927									
1928									
1929									
1930									

MARIAN SAIRAALAN ISTUTUKSET.						Haupt. osat: IV.			
Vuosi	Puisto suhje	Hiekka- lastikasta	Paperi- korja	Haiden- siemensi	Veden käyttö m ³	Ryhdyksien n ^o	Työajat y. m. henk.	Yhteensä henk.	Muut
1900									
1901									
1902									
1903									
1904									
1905									
1906									
1907									
1908									
1909									
1910									
1911									
1912									
1913									
1914									
1915									
1916									
1917									
1918									
1919									
1920									
1921									
1922									
1923									
1924									
1925									
1926									
1927									
1928									
1929									
1930									

Marian sairaalan istutukset. Lajit: Berberis thunbergii, 12 kpl, Cornus sibirica, 1 kpl, Lonicera caprifolium, 8 kpl, Spiraea fröebelii, 5 kpl, Syringa vulgaris, 10 kpl. HKA.

Toisen vaiheen istutukset (1908)

Vuonna 1908 toteutettu puutarha edustaa eittämättä yhtä maamme hienoimmista sairaalaympäristöistä. Erityisesti suhteellisen viitteellistä kokonaissommitelmaa täydentävä runsas valokuvamateriaali valottaa sairaala-alueen kukoistuskautta. Kaupunginpuutarhurin vuosikertomuksissa puutarhan kukkaistutusten vuosittainen ylläpito on dokumentoitu ja lisäksi valokuvamateriaalista näkyy istutusten jäsentelyä ja yksityiskohtia.

Toteutuneessa ympäristössä nurmialueita ovat reunustaneet ilmeisesti ruusupenkit, jotka

on sijoitettu nurmikoon reuna-aiheiksi perinteiseen muotopuutarhatyyliin, hieman nurmialueen reunaa sisemmäksi rajaamaan avointa pintaa. Muotoistutusten reunoilla on ollut kuunliljoja, runkoverenpisaroita sekä ilmeisesti marikkaita tai astereita luomassa kukkaloistoa taitavasti sommiteltuina asetelmina. Rakennusten seinustoilla on kasvanut villiviiniä. Tiilipiljongin päätyyn on istutettu kaksi puuta, jotka merkitsevät uuden ja vanhan alueen rajaa ja muodostavat näkymän päätteen eri suunnista. Kyseisten puiden huomioarvosta kertoo mm.

se, että arkistomateriaalissa monet henkilökuvista on otettu juuri kyseisten puiden edessä.

Toisessa vaiheessa alueen eteläosassa ei todennäköisesti ole suoritettu toimenpiteitä. Ainoa selvä ensimmäistä vaihetta täydentävä toimenpide on ollut päärainin itäpuolelle desinfektioamajan eteen istutettu pensasrivi (ilmeisesti syreeni).

Pohjoisosan istutukset on toteutettu 1908 Olssonin suunnitelman mukaan. HKM

Keskiakselin puukujanne on leikattu kulmikkaasti ja poikittaisskujanteen puut pyöreästi. Katua rajaa leikattu pensasaita. HKM.

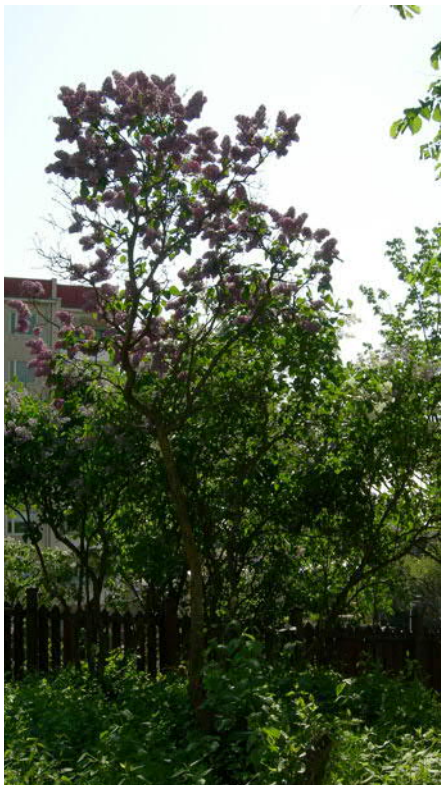
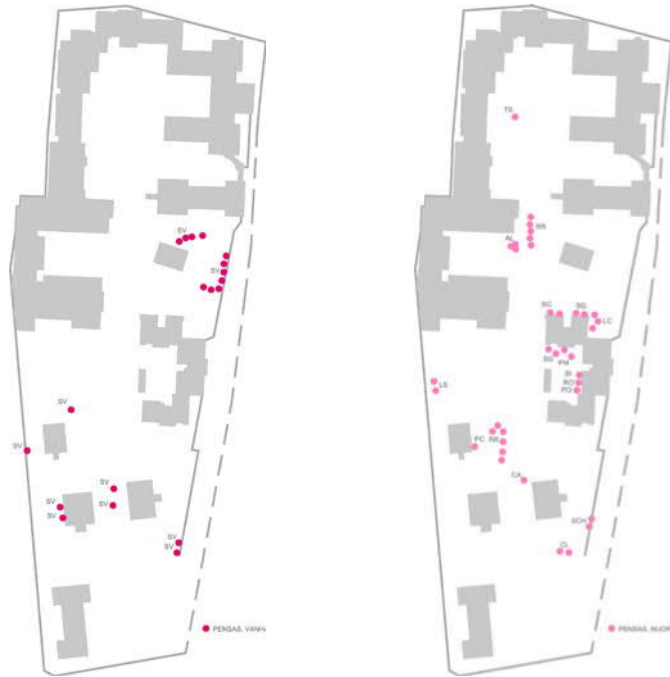
Muotoaiheen istutukset 1963. Ryhmässä mm. alppiruusuja ja kuunliljoja. HKM.

Kasvillisuuden nykytila

Alueen nykyiset istutukset ovat hyvin kerroksellisia. Vanhinta vaihetta edustaa 1800-luvun lopun puusto ja mahdollisesti muutamat vanhat syreenit. Näiden lisäksi alueelle on istutettu eri vaiheissa kasvillisuutta kulloisenkin suunnittelutoimeksiannon mukaan. Alue on tyypillinen esimerkki kokonaisuudesta, jota jällelleen muutetaan yksittäisten toimenpiteiden myötä ilman laajempaa kokonaisnäkemystä.

Eri aikakausien kasvillisuuden ei moninaisuudesta ja tyylihistoriallisessa mielessä sopimattomien lajiensaakaan takia voidaan kuitenkin todeta aiheuttaneen alueelle pysyvää vahinkoa. Alueen arvokas puistohistoria onkin täysin mahdollista palauttaa kukoistukseensa.

Vanhat syreenit kesällä 2011.

Pensaat, ikää ei määritelty näiden osalta tarkemmin (80-l istutettuja?):

- Amelanchier lamarckii*, rusuomipihlaja
- Caragana arborescens*, siperianhernepensas
- Cotoneaster lucidus*, kiiltotubkapensas
- Lonicera caerulea*, sinikuusama
- Lonicera sp. kuusama*
- Rosa rugosa*, kurturuusu
- Rubus odoratus*, tuoksuvatukka
- Spiraea chamaedryfolia*, idänvirpiangervo
- Spiraea 'Grefsheim'*, norjanangervo
- Stephanandra incisa 'Crispa'*
- Syringa vulgaris*, pihasyreeni (sinivioletti)
- Philadelphus coronarius*, pihajasmike

Havupensaat, nuoria:

- Taxus sp.*, marjakuusi
- Pinus mugo*, vuorimänty

Perennat:

- Dryopteris filix-mas*, kivikkoalvejuuri (Kappelin seinustalla ja päiväk pohjoissivulla)
- Aruncus dioicus*, isotöyhtiangervo
- Kaikkia ruohovartisia kasveja ei inventoitu.

Vanhat pensaat:

- Syringa vulgaris*, pihasyreeni (sinivioletti)
- Syringa vulgaris*, pihasyreeni (valkoinen, purppuranpunainen)

Puutarhan säilyneet elementit

Tällä hetkellä kokonaisuudesta on jäljellä yksittäisiä fragmentteja ja muotoaiheiden osia.

1. Rakennusten välisen tasoeron luiska on säilynyt. Toinen porttipuista on edelleen säilynyt. Vanha kivimuurin on säilynyt, mutta huonokuntoinen.

2. Keskikäytävän linja sekä reunan puurivi on säilynyt. Käytävän reuna on muokattu 1970-luvulla eikä se enää ole entisessä kohdassa.

3. Kadun varren lehmusriviaihe on säilynyt melko hyvin. Suurin osa nykyistä puista on kuitenkin keski-ikäisiä.

4. Vanhan kulkureitin reunan puurivin puuta on säilynyt. Myös luiska-alue on säilynyt. Kuitenkin, koska sen kaikkien reunojen linjat ovat muuttuneet ja alueelle on sijoitettu päiväkodin piha, aluetta ei voida pitää säilyneenä suhteessa alkuperäiseen suunnitelmaan.

5. 1930-luvun ilmakuvassa leikattuna näkyvä puurivi on säilynyt.

6. Aiemmin leikattu jalava-aita on säilynyt. Puut ovat nyt täysikasvuisia ja muodostavat puurivin kadun varteen. Tulirokko-paviljongin ja aidan välinen alueen raja on säilynyt. Paikka on kuitenkin takapihamainen tila.

7. 1930-luvun ilmakuvassa leikattuna näkyvä puurivi on säilynyt.

Kahvihetki sairaalan puutarhassa vuonna 1925 kansainvälisen sairaanhoitajajärjestön ICN:n kongressin yhteydessä. HKM.

5

MARIAN SAIRAALA-ALUE JA YMPÄRÖIVÄ KAUPUNKI

MARIAN SAIRAALA KAUPUNKIRAKENTEESSA

1800-luvulla Helsingin kaupungin sairaanhoito ja sairaalarakentaminen oli hyvin kehittymätöntä. Vuosisadan loppupuolella kasvavan kaupungin oli kuitenkin sekä hallinnollisten asetusten (sairaanhoitoasetus) että käsillä olevan todellisuuden (lukuisat kulkutautiepidemiat ja olosuhteiden kurjistuminen) vuoksi pakko reagoida tilanteeseen.

Helsingin muuttaminen pääkaupungiksi vuonna 1812 sysäsi kaupungin voimakkaaseen kasvuun. Sen väkiluku kasvoi nopeasti, ja myös terveyden- ja köyhäinhuollon kysymykset tulivat ajankohtaisiksi. Kaupungissa oli tuolloin jo muutamia sairaaloita, mutta ne kuuluivat valtiolle tai olivat yksityisiä. Köyhän väestön osuus kaupunkilaisista kasvoi koko ajan, ja kurjissa olosuhteissa taudit levisivät helposti, mikä aiheutti lukuisia kulkutautiepidemioita kaupungissa.

Kunnallinen sairaala on sijainnut samalla paikalla vuodesta 1886. Kaupungin kasvassa Helsinginniemen kasvava teollisuus sijoitui pääosin rannoille. Teollisuuden ja kaupungin reunan väliin jäi vyöhyke, johon oli luontevaa sijoittaa kaupungin keskusta huonosti sopivat mutta välttämättömät toiminnot, kuten sairaalat ja hautausmaat. Kuten muuallakin Euroopassa, teollistuminen ja suurkaupungistuminen johtivat siihen, että sairaalasuunnitteluun alettiin kiinnittää erityistä huomiota.

Vuodesta 1860 alkaen kaupunkiin yritettiin järjestää sairaalaa köyhille, mutta vasta vuonna 1866 kunnallinen kuumelasaretti pääsi aloittamaan toimintansa, tuolloinkin vuokratiloissa. Vuonna 1873 kunnallishallinto uudistui ja Helsingin ensimmäinen kunnanvaltuusto aloitti toimintansa vuonna 1875. Köyhäinhuolto, johon myös terveydenhuollon velvoitteet kuuluivat, kuului seurakunnalle vuoteen 1873, jolloin se siirtyi kunnan vastuulle. Uusi kunnanvaltuusto asetti heti valiokunnan tekemään ehdotusta kaupungin terveydenhuollon uudellejärjestelystä. Valiokunta katsoi, että terveydenhuollosta vastaamaan tarvittiin erityinen asiantuntemusta omaava terveyslautakunta. Ensimmäinen terveyslautakunta perustettiin vuonna 1878. Samana vuonna ensimmäiseksi kaupunginlääkäriksi valittiin Carl Qvist.

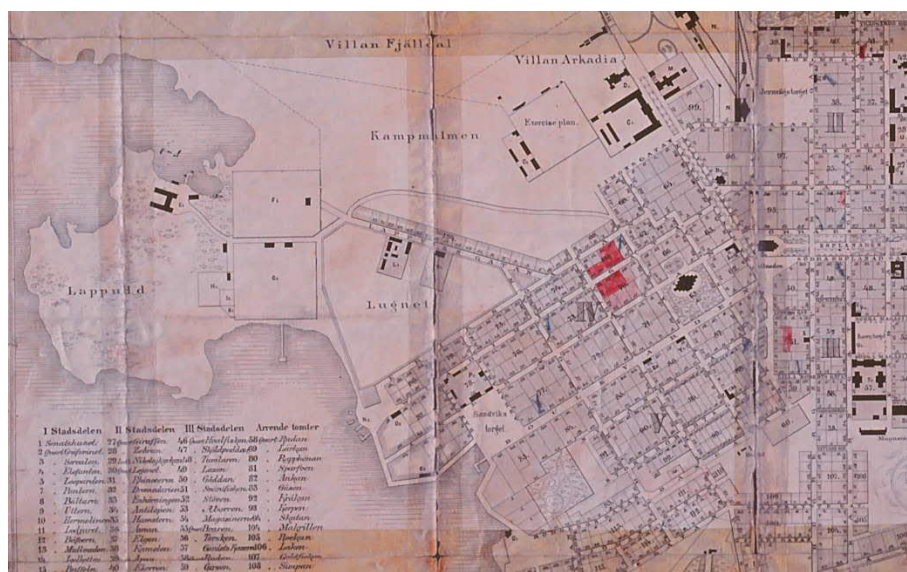
Kuumelasaretin johtokunta oli esittänyt toivomuksen saada omat rakennukset lasaretille jo vuonna 1875. Lasaretin sijoituspaikasta käytiin keskustelua, mutta vasta vuonna 1878 valtuusto päätti, mikä alue myönnettäisiin terveydenhuollon tarpeisiin. Se sijaitsi Köydenpunojankadun ja Ruoholahden välissä ja oli vuokralta tehtailija W. Eichingerilla. Alueen koillisraja kulki Leppäsuon huvilan kaakkoiskulmasta työläisasuntojen alueen lounaiskulmaan. Sijaintia perusteltiin seuraavasti: paikka oli terveellinen ja riittävän väljä, jotta sinne voitiin istuttaa

puita. Lisäksi se sijaitsi erillään, mutta sellaisessa kaupunginosassa, jossa asui köyhää väkeä, ja se sopi myös poliklinikan paikaksi.

Vuonna 1883 valtuusto hyväksyi Lugnetin huvila-alueelle suunnitellun sairaalan suunnitelmat ja kustannukset, ja seuraavana vuonna maistraatti sai valtuustolta luvan aloittaa rakennustyöt.

Kunnallissairaala sijoitui pohjois-eteläsuuntaiselle kaupungin reunaan rajaavalle akselille, jonka pohjoisena päätteenä oli Edesvikin työ- ja köyhäintalo, nykyinen Kivelän sairaala. Sairaaloiden väliselle alueelle rakennettiin sittemmin Mechelininkatu. Helsingin läntisen rannan sairaalavyöhyke jatkui 1900-luvulla vielä pohjoiseen, kun vastaavaan kaupunkitilalliseen sommitelmaan (ranta- katu ja katuun rajautuva sairaala-alue) rakennettiin Lastenlinna, Lastenkliniikka sekä Meilahden sairaala.

Tässä kaupunkirakenteellisessa kehityksessä Marian sairaala-alue on merkittävä aluekonaisuus.

C. Reuterin kartassa vuodelta 1872 näkyvät huvilatonttien rajat. Lugnetin alueella sijaitsevat jo vuokrakasarmit ja lastenkoti. Muilta osin Lugnet näkyy rakentamattomana. Lapinlahdenkatu johtaa Luterilaisen hautausmaan kappelille sekä hautausmaille ja Lapinlahden mielisairaalalle. Plan öfver Helsingfors 1872, HKA

Helsingin länsireunalle saman akselin varrelle sijoittuvat sairaalat. Tummempi alue osoittaa kaupungin tiiviiden umpikorttelien alueen. Sairaalat sijoittuvat pääsääntöisesti rantapuistovyöhykkeelle tiiviin kaupunkirakenteen ulkopuolelle tai sen reunalle.

1. Marian sairaala-alue, 2. Lapinlahden sairaala-alue, 3. Kivellä sairaala-alue, 4. Töölön sairaala, 5. Lastenlinna, 6. Meilahden sairaala-alue, 7. Iho- ja allergiasairaala. Kaavio LOCI maisema-arkkitehdit Oy, pohjakartta KSV/kaupunkimittausosasto.

Paviljonkisairaalat ajan kuvana

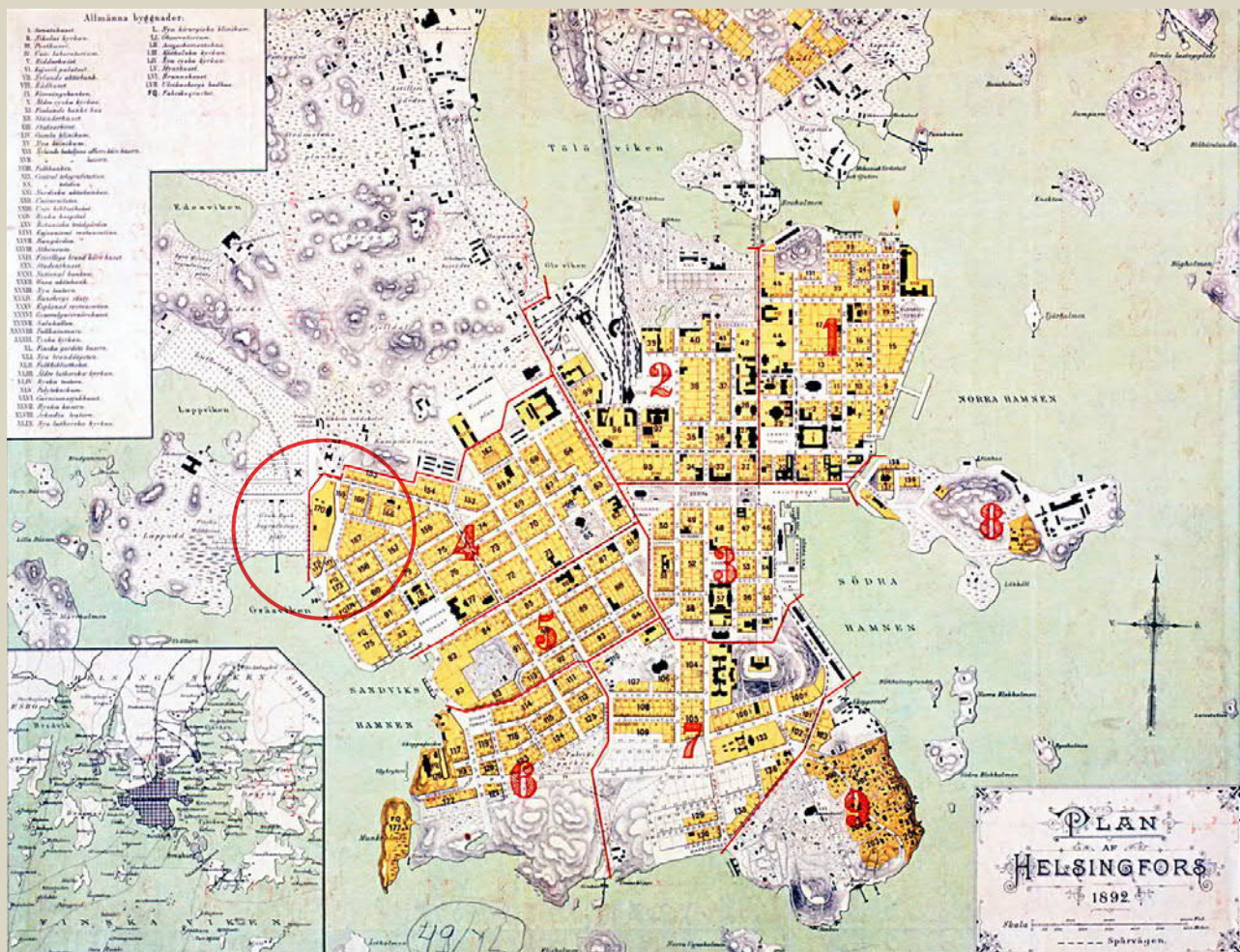
1850-luvun puolivälissä kehitettiin paviljonkisairaala-tyyppi ja lisäksi sairaaloiden ympäristöä alettiin suunnitella tavoitteellisesti filantrooppisen asenteen levityksessä Euroopassa. Ajan hengelle oli ominaista ihmisten yleisen edun ajamisen ja etenkin vaikeuksissa olevien auttamisen korostamisen ja ennen kaikkea oman tiedostamisen korostaminen. Asenne vaikutti erityisesti köyhäin- ja sairaanhoitoon jopa eräänlaisena muoti-ilmionä.

Sairaalaympäristön kehitykseen vaikutti erityisesti saksalainen Christian C. L. Hirschfeld, joka vuosina 1799–82 ilmestyneen viisiosaisen kirjansa ”Theorie der Gartenkunst” viimeisessä osassa antaa ohjeita sairaalan ympäristön suunnittelulle seuraavasti:

”Sairaala on sijoitettava sopivan etäisyyden päähän kaupungista ja muista vilkkaista paikoista terveelliselle, miellyttävälle paikalle(...) Sairaalan puutarhan on sijaittava välittömästi rakennuksen vieressä. Jo mahdollisuus katsella ikkunasta puutarhan kukkaloistoa ja herttaisuutta nostaa sairaan elämänhalua (...) Puutarhan on tarjottava heikoille helppoa kävelyä, oleskelua auringon lämmössä, virvoitusta raikkaassa ilmassa ja kasvien miellyttävää tuoksua.”.

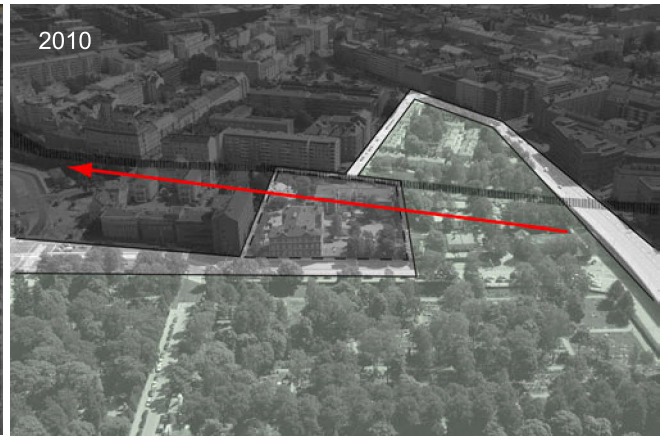
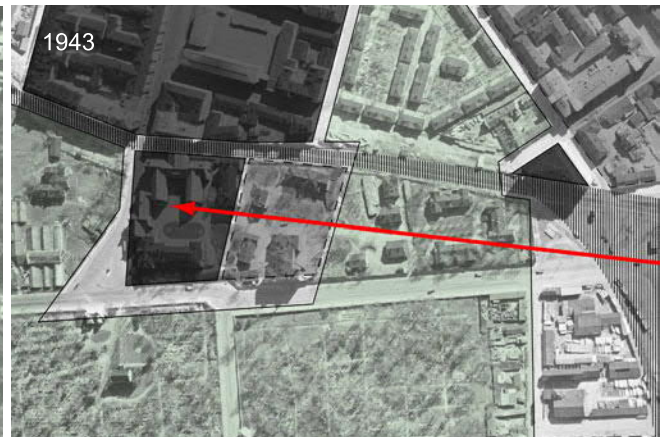
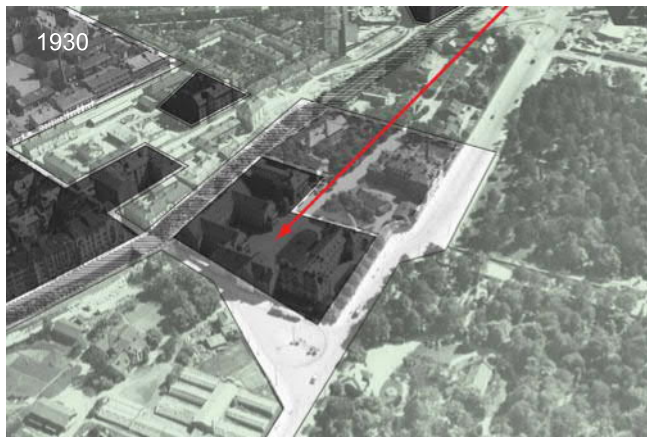

Potilaita Marian sairaalan kirurgian paviljongin eteläseinustalla kesäpäivänä 1920-luvulla. MVKA.

Vuoden 1890 kaupunkikartassa näkyvät silloisten kaupunginosien rajat. Kartasta näkyy hyvin, että Marian sairaala sijaitsi aivan neljännen kaupunginosan reunalla. Kaupunkialueen reuna kulki nykyistä Mechelininkatua pitkin jättäen hautausmaat kaupungin ulkopuolelle. Plan af Helsingfors 1892, HKA/AO/49., MVKA.

SUHDE KAUPUNKIRAKENTEeseen

- kivikaupunki
- sekoittunut rakenne
- puukaupunki
- rata-alue
- kaupunkirakenteen mittakaava kasvaa

Kaupunkirakenteen kehitys sairaala-alueen ympärillä vuodesta 1930 nykypäivään. Kaavio LOCI maisema-arkkitehdit Oy, pohjakartta KSV/kaupunkimittausosasto.

Marian sairaala-alueen mittakaava on säilynyt muuttuvassa kaupunkirakenteessa. Matalassa kaupunkirakenteessa alueen pohjoisosa nousi hallitsemaan kaupunkikuvaa. Sittemmin kaupunki on kasvanut hiljalleen kiinni pohjoisosaan, ja nyt alueen korkein osa asettuu osaksi kivikaupungin reunaa. Eteläosa on säilynyt osana hautausmaan ja Lastenlehdon alueen 1800-luvun vehreää mittakaavaa. Alue asettuu edelleen topografiaan, ja mittakaava pienenee etelään ja rantaan. Nykyään korkeat toimistorakennukset peittävät näkymät ja visuaalinen yhteys etelään, merenrantaan, on katkennut.

Ratakuilussa sijainnut satamarata on erottanut alueen kaupungin keskustasta. Tämä kehitys kuitenkin muuttuu 2010-luvulla, kun rata-alue muuttuu kevyen liikenteen yhteydeksi keskustaan.

1800-luvun lopussa sairaala-alueelta avautui näkymä kattojen yli merelle. Kuvassa näkyy sairaalan eteläosan rakennusten muodostama keskeisommitelma ja puukujanne. HKM.

YMPÄRÖIVIEN KATUTILOJEN KEHITYS

LAPINLAHDENKATU

Lapinlahdenkatu on sairaala-aluetta rajaavista kaduista vanhin. Se näkyy nimettynä katuna ensimmäistä kertaa G. A. Kajanusen laatimassa asemapiirroksessa Lugnet-huvilasta vuodelta 1861 (värillinen akvarelli). Katulinjaus noudattaa huvilan pohjoisreunan linjausta. Kadun länsipää suuntautuu kohti Hietaniemen hautausmaata ja sen kappelia. Lungnetin huvilatontin luoteiskulmassa katu kohtaa Lapinlahden sairaalalle Kampinmalmin läpi johtaneen tien. Sama tie näkyy jo Gyldenin asema-kaavassa vuodelta 1837. Katujen liittymäkohdassa vanha tielinja leikkaa huvilatontin kulman. Lapinlahdenkadun päätteeseen jää tielinjojen rajaama kolmiomainen aukio.

Lapinlahdenkadun linja on säilynyt samanlaisena 1860-luvulta asti. Ainoa poikkeus on kadun länsipääte, joka on kokenut useita muutoksia. Hietaniemen hautausmaalle johtava osuus katosi vuonna 1880, kun Taivallahden pohjukkaan valmistuneelle teurastamolle rakennettiin hautausmaan itäreunaa sivuava tie. Tällöin Lapinlahdenkadun kolmiomainen pääteaukio myös suureni. Seuraava muutos näkyy kartassa Leppäsuon viljelmistä vuodelta 1880, jossa aukea tila on rajattu kaduilla ja keskelele on sijoitettu rakennuksia. Sama kehitys näkyy myös vuoden 1890-asemakaavakartassa. Myöhemmin pääteaukiota on jälleen suurennettu, ja sille on sijoitettu raitiovaunun kääntöpaikka, joka näkyy vielä 1930-luvun kaupunkikartassa.

”Lapinlahdenkadulla on ollut kiskot sekä hevosraitiotielinjalle että yksi- ja kaksiraiteiselle sähköraitiotielinjalle. Hevosvetoinen linja nro 2 kulki Pitkämästasillasta Lapinlahdenkadulle vuodesta 1890. Linjaa jatkettiin välillä Siltasaareen ja Sörnäisiin, mutta viimeisenä se kulki vain Albertinkadulta Lapinlahden vuosina 1900–1901. Tämä oli myös Helsingin viimeinen hevosraitiotielinja.

Hevosvoimien tilalle tuli vuonna 1901 yksiraiteinen sähköraitiotielinja nro 4, joka kulki Lapinlahden ja Liisankadun väliä; v. 1907 sitä jatkettiin IV:lle linjalle.

Kaksiraiteinen linja nro 6 Lapinlahdenkadulta Hakaniemeen avattiin 1909. Reittiä välillä pidennettiin Porvoonkadulle, Hermanniin ja Arabiaan, välillä taas lyhennettiin päättymään Hakaniemeen. 1.6.1959 linjan reitti muuttui siten, että se siirtyi pois Lapinlahdenkadulta.” (<http://igs.kirjastot.fi/iGS/kysymykset/haku.aspx?word=Raitiovaunut>).

2000-luvun alussa Leppäsuon alueen liikennejärjestelyjen uusimisen myötä kadun historiallinen linjaus on muutettu.

Lapinlahdenkadun silta ja Lars Sonckin suunnitteleman laajennusosan rakennuksia 1920-luvulla. HKM.

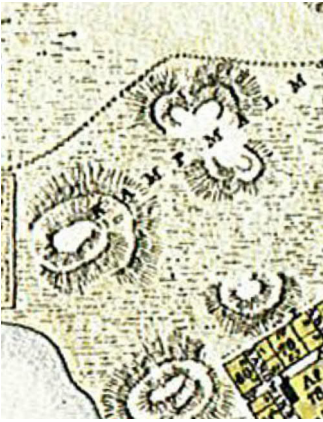

Lapinlahdenkatu johti Lapinlahden hautausmaalle ja Theodor Höijerin suunnittelema, vuonna 1873 rakennetulle, vanhalle kappelille. Katunäkymän päätteessä on nykyään Theodor Höijerin suunnittelema Hietaniemen hautausmaan vuonna 1901 rakennettu porttirakennus ja sen 1916 rakennettu laajennusosa. HKM/Simo Rista 1970.

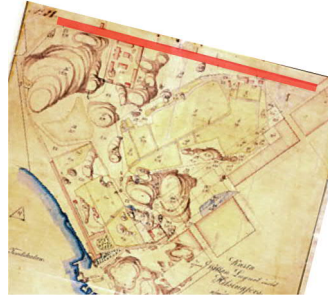
LAPINLAHDENKATU

1830-LUKU

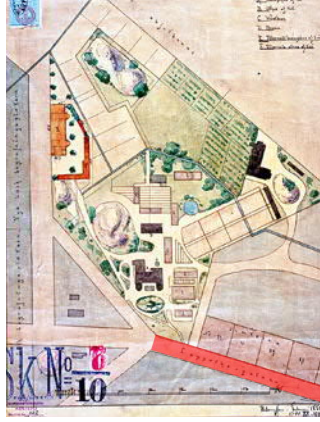
1830-luvun kartassa alue näkyy vielä rakentamattomana. Ainoastaan Kampinmalmin (Kampmalmen) kalliit pohjoispuolelta kiertävä reitti Lapinlahden sairaalalle ja hautoausmaalle näkyy kartassa. Plan af Helsingfors, utgifven 1837 af C. W. Gylgén, teoksessa Helsinki – Helsingfors Historiallinen kaupunkikartasto – Historic Towns Atlas. Helsingin kaupungin tietokeskus.

1860-LUKU

Lapinlahdenkadun linjaus näkyy ensimmäisen kerran Lugnetin huvila-alueen kartassa vuodelta 1861. Kartta on mahdollisesti laadittu vuokratkasarmien sijoitusta varten, minkä myötä myös Lapinlahdenkatu on linjattu paikalleen. Kadun päätteen kolmionmuotoinen aukio näkyy jo kartassa. Karta öfver Willan Lugnet invid Helsingfors stad. HKA.

1880-LUKU

Steniuksen puutarhaa esittävässä asemapiirroksessa näkyy luonnos pohjoiseen johtavan kadun linjauksesta. Lapinlahdenkadun pääteaukio on esitetty kahtena kolmiona, joita tiet kiertävät. Esitetty sommitelma esiintyy jo vuoden 1878 asemakaavassa, mutta katulinjausten toteutumisesta ei ole tietoa. Situationsplan af villan no. 68 på Kampmalmen, 1880-talet. HKA.

1890-LUKU

Vuoden 1890 kaupunkikartassa kadun päätteen pohjoinen kolmio näkyy toteutettuna. Lapinlahdenkatu päättyy aukioon. Plan af Helsingfors 1890. HKA.

1930-LUKU

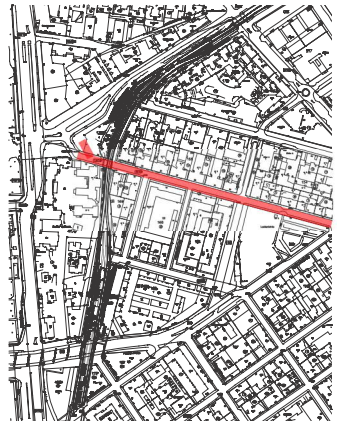
Kadun päätteessä on raitiovaunun kääntöpaikka. Katutila rajautuu aiempaa selkeämmin uusien rakennusten myötä. Peruskartta vuodelta 1933, Maanmittaushallitus.

1970-LUKU

1970-luvulla Lapinlahdenkadun pääteaukio muodostaa pohjoisen Rautatiekadun ja Lapinlahdenkadun päätteeseen risteys. Sommitelma on hajonnut, ajoreitit on linjattu aukion läpi. Ajoratojen väliin jää erikokoisia liikenteenjakajia. Viistoilmakuva 1971 kaupunkimitausosasto.

2000-LUKU

Kadun päte on linjattu uudelleen. Lapinlahdenkatu on muutettu Pohjoiseen Rautatiekatuun liittyväksi sivukaduksi. Pääteaukio on muutettu jalkakäytävän leventymykseksi. Helsingin kantakartta, Kaupunkimittaus.

LAPINLAHDENKATU

1970-luvulla aukio oli jaettu ajokaistoihin liikenteenjakaajilla. Kadun päätteestä avautui näkymä sairaalan pihalle. HKM.

Aukion keskellä sijaitsi raitiovaunun päätepysäkki 1930-luvulla. Kuvassa aukion keskellä näkyy hieno aukiovalaisin sekä pysäköityjä autoja. HKM.

Lapinlahdenkadun länsipään aukio 1930-luvulla. HKM.

MECHELININKATU

Mechelininkatu on leveimmillään sairaalan eteläosan kohdalla, raitiovaunukiskojen lisäksi katualueella on kuusi ajokaistaa.

Raitiovaunulinja 1 kulki Mechelininkatua välillä Eira - Vallila - Salmisaari vuosina 1949 – 1953. HKM.

MECHELININKATU

KIRKKOMAANTIE, KIRKKOTARHAKATU, KIRKKOMAANKATU, KALMISTOKATU, MECHELININKATU

Nykyisen Mechelininkadun eteläinen osuus näkyy ka-peana reittinä G. A. Kajanuksen laatimassa asemapiirroksessa Lugnet-huvilasta vuodelta 1861 (värillinen akvarelli). C. Reuterin asemakaavassa vuodelta 1866 etelään köydenpunnolle ja kaakelitehtaalle johtavana yhteys näkyy Lugnet-huvilan tonttirajaa myötäilevänä. Vuoden 1872 kartassa linjaus on suoristettu pohjois- eteläsuuntaiseksi. Väritetyssä kaupungin detaljikaavassa vuodelta 1878 katulinjaus näkyy suoraan rantaan asti. Seuraava muutos kadun linjauksessa tehtiin 1890-luvulla, kun katua kavennettiin Marian sairaalan kohdalla satamaradan takia.

Myöhempiä muutoksia ovat kadun leventäminen ortodoksisen hautausmaan itäreunan päälle. 1920-luvulla Mechelininkadulle rakennettiin raitiovaunukiskot. Liikennöinti kiskoilla aloitettiin vuonna 1929. Mechelininkadun ali rakennettiin Länsilinkin alikulkutunneli vuonna 2010 ja katu nostettiin sillalle.

Mechelininkadun nykyinen nimi osuudella, joka kulkee Marian sairaalan kohdalla, virallistettiin vasta vuonna 1953. Sitä ennen katuosuuden nimiä olivat Kirkkomaantie (1877), Kirkkotarhaku (–1909), Kirkkomaankatu (1909–1928) ja Kalmistokatu (1928–1953).

Mechelininkatu Porkkalansillalta pohjoiseen. HKM/Simo Rista 1970.

Mechelininkadun aiemmat nimet Marian sairaalan kohdalla:

Kirkkotarhaku (–1909)
Kirkkomaankatu (1909–1928)
Kalmistokatu (1928–1953)

1900-luvun alussa Kirkkotarhaku oli vielä sorapintainen. Jalkakäytävät pinnoitettiin asfaltilla vuonna 1937. Kadun nimi oli tuolloin Kalmistokatu. MVKA.

MECHELININKATU

1860-LUKU

Kirkkotarhankadun linjaus näkyy Lugnetin huvila-alueen kartassa vuodelta 1861. Katulinjan alku noudattaa hautausmaan reunaa Lapinlahdentien eteläpuolella. Karta öfver Willan Lugnet invid Helsingfors stad. HKA.

1870-LUKU

Katulinjaus 1870-luvulla. Plan af Helsingfors 1872. HKA.

1880-LUKU

Katu liittyy Lapinlahdenkatuun kolmiomaaisen aukion kautta. HKA.

1890-LUKU

Kirkkomaankatua katua kavenneetaan 15 metristä yhdeksään Sata-maradan tilantarpeen vuoksi. Ruoholahtea täytetään ja katua jatketaan etelään. Plan af Helsingfors 1890. HKA.

1920-LUKU

Kirkkotarhankadun katunäkymä on Marian sairaalan puolelta rakennusten rajaama. Rantaa on täytetty voimakkaasti hautausmaan eteläpuolella. Jätkäsaaren kannas raitteineen sijoittuu kadun päätteen näkymään. Saksan- ja ruotsinkielinen Helsingin kartta 1920-luvun puolivälistä, Helsinki – Helsingfors Historiallinen kaupunkikartasto – Historic Towns Atlas. Helsingin kaupungin tietokeskus.

1930-LUKU

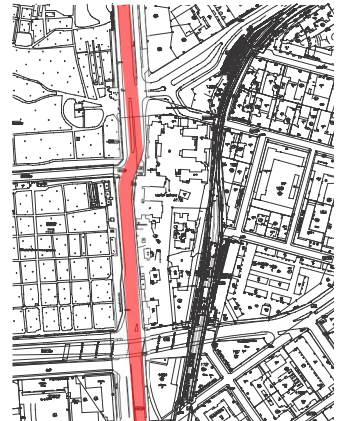
Kirkkotarhankadun päätteenä näkyy raitiovaununlinjan kääntöpaikka. Välillä Ruoholahti - Turuntie / Töölön hallit liikennöineen linjan 8 pääte pysäkki sijaitsi Porkkalan kadun risteyksen eteläpuolella 27.11.1929 alkaen aina vuoteen 1943 asti. Sen jälkeen pääte pysäkki siirrettiin Salmisaareen. Peruskartta vuodelta 1933, Maanmittaushallitus.

1970-LUKU

Mechelininkatu alittaa Porkkalan kadun sillan. Raitiovaununlinja kääntyy sillan jälkeen kohti Lauttasaarta. Marian sairaalan asemapiirros 1974. RVV.

2000-LUKU

Ruoholahti on rakennettu ja katunäkymä on rakennusten rajaama. Mechelininkatu on yksi kantakaupungin pääväylistä. Vuonna 2010 valmistui Länsilinkki ja Mechelininkatu ohjattiin sillalle Porkkalan kadun sillan eteläpuolella. Helsingin kantakartta, Kaupunkimittaus.

TYÖMIEHENKATU JA SATAMARATA

Työmiehenkadun linjaus näkyy ensimmäisen kerran Kunnallissairaalan asemapiirroksessa vuodelta 1882 alueen läntisenä katuyhteytenä. On mahdollista, että kadun linjaamisen tarkoituksena on ollut itäinen katuyhteys kortteleihin 168 ja 167, sillä luonnoksessa näkyy jo hahmoteltuna satamaradan tuleva linjaus. Ensimmäinen sairaalarakennus asetettiin Työmiehenkadun suuntaiseen koordinaatistoon Lastenkodinkadun päätteeksi ja myös ”kaupungin päätteeksi”. Lännessä sairaalan takana sijaitsivat enää vain hautausmaat ja niemellä Lapinlahden mielisairaala. Työmiehenkadun merkitys sairaala-alueelle muuttui kokonaan, kun satamarata rakennettiin sairaala-alueen ja Työmiehenkadun väliin.

Nykyään Työmiehenkatu on vanhan linjauksen mukaisella paikalla. Se ulottuu Lapinlahdenkadulta Lastenkodinkadulle. Eteläisen osuuden paikalla sijaitsee nykyään Työmiehenpuistikko.

Helsingin satamaradan rakentamista suunniteltiin jo vuonna 1882. Vuonna 1890 kaupunginhallitus teki päätöksen satamaradan rakentamisesta, ja kaksi vuotta myöhemmin satamaradan vaatima alue irrotettiin sairaalan tontista, jota vastaavasti laajennettiin Kirkkomaankadulle. Tästä syystä Mechelininkatu tekee mutkan ortodoksisen hautausmaan kohdalla Lapinlahdentien risteyksessä.

Satamarata muutti Kampinmalmin aluetta voimakkaasti. Marian sairaalan ja korttelin 169 väliin louhittiin syvä kuilu. Rata-alueen laajentamista varten vuonna 1949 vahvistettiin asemakaava, jossa sairaala-alueen itäreuna ja eteläosa muutettiin liikennealueeksi. Muutoksen tieltä purettiin sairaala-alueen itäreunan tuhkarokko- ja tarkkailupaviljongit vuonna 1963. Radan lopettamispäätöksen myötä viimeisimmässä asemakaavassa osa rata-alueesta palautettiin sairaalan tonttiin. Viimeinen juna lähti Länsisatamasta uudenvuoden aattona vuonna 2008. Vanha ratakUILU on päätetty muuttaa kevyen liikenteen yhteydeksi, joka liittyy Länsisataman alueen keskusta. Alueen suunnittelun myötä yhteys on nimetty Baanaksi. Baanan työmaan yhteydessä on selvinnyt, että sairaalan pysäköintialueen reuna-alueella on säilynyt vielä vanhoja ratakiskoja. Tästä on päätelty, että radan laajennusosat ovat todennäköisesti kokonaisuudessaan pysäköintialueen nykyisen asfalttipinnan alla.

Työmiehenkatu pilkottaa Työmiehenpuistikon takana rakennusten välissä. Kuva on otettu 1970-luvulla. HKM/Eeva Rista 1970.

Lapsia leikkimässä Porkkalankadun kupeessa junan ohittaessa heidät Satamarataa pitkin vuonna 1962. HKM.

TYÖMIEHENKATU JA SATAMARATA

1860-LUKU

Työmiehenkatua ei vielä ole. Suunnitellun tulevan kadun paikalla on polku kaivolle. Karta öfver Willan Lugnet invid Helsingfors stad. HKA.

1880-LUKU

Arbetaregatan saa linjansa Lapinlahdenkadun koordinaatistosta ja lastenkodin/vuokrakasarmien korttelista. Satamaradan linjausta on hahmoteltu jo tässä vaiheessa vuonna 1882. Situationsplan för ett kommunalt sjukhus. HKA.

1890-LUKU

Satamaradan vaatima tila otettiin sairaalan tontista, jota vastaavasti laajennettiin Kirkkomaankadulle. Plan af Helsingfors 1890. HKA.

1900-LUKU

Työmiehenkadun tilanne vuodesta 1888 ainakin vuoteen 1940. Helsingin kartta 1900, Helsinki – Helsingfors Historiallinen kaupunkikartasto – Historic Towns Atlas.

1920-LUKU

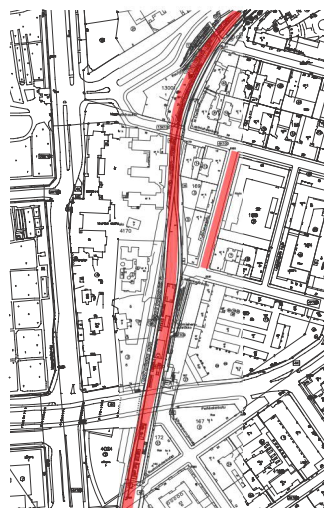
Jätkäsaaren kannaksen myötä satamaradan linjaus on suoristettu kohti etelää. Saksan- ja ruotsinkielinen Helsingin kartta 1920-luvun puolivälistä, Helsinki – Helsingfors Historiallinen kaupunkikartasto – Historic Towns Atlas.

1930-LUKU

Satamarata on linjattu kahteen haaraan. Toinen raide kääntyy länteen. Peruskartta vuodelta 1933, Maanmittaushallitus.

2000-LUKU

Työmiehenkadun eteläpää on muutettu asemakaavassa vuonna 1983 Työmiehenpuistikoksi. 2000-luvun alussa Satamaradan raiteet on purettu ja tilalle suunnitellaan kevyen liikenteen raittia, Baanaa. Helsingin kantakartta, Kaupunkimittaus.

PORKKALANKATU

KAAKELIKATU, LAUTTASAARENKATU, RUOHOlahDEN SILTA, PORKKALANKATU, PORKKALANKADUN SILTA

Ruoholahdenkadulta ei ollut yhteyttä rantaan 1870-luvulla. Katu yhdisti Kirkkotarhankadun ja Työmiehenkadun sekä toi yhteyden Ruoholahden rantaan 1880-luvulla. Kaakelikatu näkyy vielä vuoden 1893 kaupunkikartassa, mutta vuoden 1894 asemakaavassa se on poistettu. 1930-luvulla yhteys avattiin uudelleen, jolloin kadun nimi muuttui Lauttasaarenkaduksi. raitiovaununlinjan 8 päätepysäkki ja kääntöpaikka sijaitsi Lauttasaarenkadun risteuksen eteläpuolella 27.11.1929 alkaen aina vuoteen 1943 asti.

1960-luvulla Lauttasaarenkadun jatkeeksi, kadun yli, rakennettiin 1960-luvulla Ruoholahden silta, jonka rakentamisen alta purettiin sairaala-akselin päätteessä sijainnut kurkkumätäpäviljonki. Sillan pääpiirustukset hyväksyttiin tammikuussa 1963. Vuonna 1968 sillan nimeksi muutettiin Porkkalankadun silta.

Porkkalankadunsillalla 1970-luvulla. . HKM/Simo Rista.

Porkkalankadun aiemmat nimet Marian sairaalan kohdalla:

Kaakelikatu (-1894)

Lauttasaarenkatu (1900-luvun alku-1970)

Oikealla Porkkalankadun silta, jonka Satamarata alittaa. Kuva on otettu 1970-luvulla.. HKM/Simo Rista 1970.

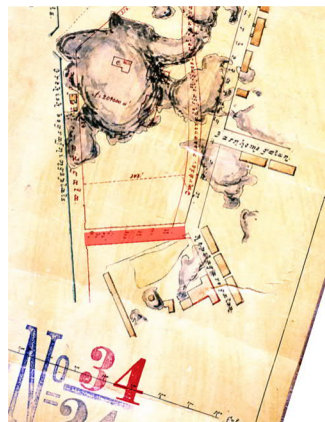
PORKKALANKATU

1870-LUKU

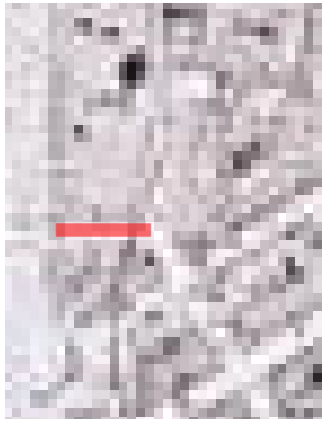
Ruoholahdenkadulta ei ollut yhteyttä rantaan 1870-luvulla. Plan för reglering af odisponerade Stadsmarken i Kampmalmen och Lugnet i IV Stadsdelen af Helsingfors 1875. HKA.

1880-LUKU

Uusi suunniteltu katu yhdistää Kirkkotarhakadun ja Työmiehenakadun sekä muodostaa yhteyden Ruoholahden rantaan. Situationsplan för ett kommunalt sjukhus 1882. HKA.

1890-LUKU

Kaakelikatu poistetaan asemakaavasta 1894, mutta vielä vuoden 1899 kaupunkikartassa katu näkyy paikoillaan. Sen sijaan vuoden 1900 kaupungin kartassa katua ei ole esitetty, vaan korttelit 170 ja 171 on piirretty yhteen. Plan över Helsingfors 1893. HKA.

1900-LUKU

Sairaala-alueen tontti laajenee. Kaakelikadun tilalla on tontti nro 171. Helsingin kartta 1900, Helsinki – Helsingfors Historiallinen kaupunkikartasto – Historic Towns Atlas.

1930-LUKU

Itä-länsi – suuntainen yhteys avataan uudelleen. Kadun nimi muutuu Lauttasaarenkaduksi. Kadun eteläpuolelle rakennetaan raitiovaunun 8 pääte pysäkki. Helsingin kaupungin asemakaava 1932. HKA.

1960-LUKU

Lauttasaaren-kadun nimi muutettiin Porkkalankaduksi (Porkkalagatan), koska sen nimi usein sekoitettiin Lauttasaaren olevan Lauttasaarentie-nimisen kadun nimeen. Asemakaavamuutos uuden nimen osalta hyväksyttiin joulukuussa 1968. Helsinki – Helsingfors Historiallinen kaupunkikartasto – Historic Towns Atlas.

1970-LUKU

Ruoholahden siltä – nykyinen Porkkalankadun siltä. Elokuussa 1961 kaupunginhallitus päätti sillan rakentamisesta ja että Mechelininkadun liikenne järjestetään sillan alitse. Päätökseen liittyen sairaalalautakuntaa kehoitettiin ryhtymään toimenpiteisiin Marian sairaalan VIII kirurgisen osaston Ruoholahden sillan puoleisessa päässä sijaitsevan, rautateiden raiteistoa kohti suunniteltavan siipirakennuksen purkamiseksi 1.4.1962 mennessä. Sillan suunnitelmat hyväksyttiin tammikuussa 1963. Viistoilmakuva 1971 kaupunkimittausosasto.

MUUTTUVA SAIRAALATONTTI

Kun Kunnallissairaallalle etsittiin tonttia, kaupungin länsireuna oli luonteva valinta. Sairaala-alue sijoitettiin vallitsevan ihmisläheisen käsityksen mukaisesti pois kaupungin ahtaudesta paikkaan, jossa oli riittävästi luontoa, valoa ja ilmaa. Kaupungin länsirannalla sijaitsi jo valtiollinen Lapinlahden sairaala, jonka lähellä sijaitsivat venäläinen sotilashautausmaa, Kreikkalaiskatolinen hautausmaa sekä luterilainen hautausmaa. Muuten kaupungin länsireuna oli lähinnä luonnontilaista kallioista metsää tai viljelykäytössä.

Sairaala päädyttiin sijoittamaan Lugnetin huvilatontille. Uuden pääkaupungin rakentamiseksi laadittiin mittava kokonaissuunnitelma, jonka toteutusta johti ja valvoi keskitetty hallinnollinen elin, uudelleenrakennuskomitea (Narinkka 1982: 9). 1920-luvulla uudelleenrakennuskomitean aloitteesta alettiin kartoittaa ja jakaa kaupungin omistamia maa-alueita Töölön seudulla ja Pitkäsillan pohjoispuolella erikokoisiksi maanviljelys- ja huvilatiloiksi, jotka vuokrattiin pitkäaikaisilla vuokrasopimuksilla yksityisille. Toimenpiteen motiivina oli rahatuolojen hankkiminen kaupungin kassaan, mutta myös kaupungin sisääntuloteiden varsien saat-

taminen edustavaan kuntoon. Lugnet oli näistä tonteista eteläisin, ja 1860-luvulla tontti oli pinta-alaltaan merkittävä. Kaupungin kasvaessa tontti jaettiin pienempiin osiin. Otto Ehrmanin aiottua kunnansairaalaa varten laatimassa asemapiirrosluonnoksessa vuodelta 1882 näkyy ensimmäistä kertaa kunnansairaalan tontti. Vuonna 1886 laaditussa asemakaavan muutoslunnoksessa ja 1888 asemakaavassa Lugnetin tontti jää kokonaan uuden kaupunkirakenteen pienten tonttien alle.

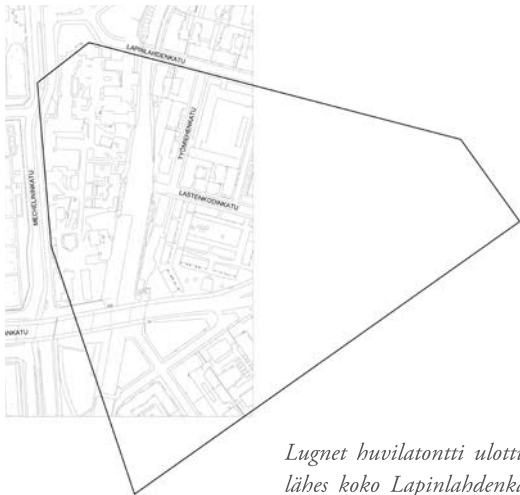
Tämän jälkeen sairaalatontin rajat ovat muuttuneet useaan otteeseen monesta eri syystä. Vuoden 1888 asemakaava enteilee satamaradan tuloa. Satamaradan rakentamisen myötä vuonna 1992 rahatoimikamari päätti irrottaa sairaalan alueesta maata satamarataa varten. Vastaavasti sairaalan tonttia laajennettiin länteen, missä Kalmistokatu (Kirkkomaankatu, Kirkkotarhakatu) kavennettiin siten, että katualueen leveys oli ainoastaan yhdeksän metriä 15 metrin sijaan. Kadun leveys säilytettiin hautausmaiden sisäänajon kohdalla nykyisen Lapinlahdentien kohdalla. Korttelia myös laajennettiin luoteisnurkasta.

Onni Törnqvistin (myöh. Tarjanne) Marian

sairaala-alueen laajennukset ulottuvat koko korttelin alueelle, mutta Svante Olssonin vuoden 1894 suunnitelma käsittää ainoastaan korttelin eteläosan. Pohjoisosa näkyy asiakirjoissa erillisenä tonttina vuosina 1895–1897. Muun muassa Helsingin kartassa vuodelta 1897 sairaala-alueen pohjoisosan rakentamaton alue näkyy erillisenä tonttina. Laajennuspiirustuksissa vuodelta 1899 alue näkyy jälleen kokonaisuutena.

Seuraavat aluerajojen muutokset ajoittuvat 1960-luvulle, jolloin alueen kaakkoisnurkasta satamaradan laajentamisen tieltä purettiin tuhkakoppaviljonki ja Ruoholahden (nyk. Porkkalankadun) sillan rakentamisen tieltä alueen eteläreunasta kurkkumätäpviljonki. Tällöin aluetta myös lyhennettiin ja kavennettiin sen itäreunasta. 1970-luvulla tontin luoteisnurkasta lohkaistiin pala, joka liitettiin Mechelininkatuun. Vuoden 1992 asemakaavassa tontin eteläinen raja suoritettiin ja levennettiin itäreunasta.

Lugnet huvilan tontti

Lugnet huvilatontti ulottui lähes koko Lapinlahdenkadun matkalle.

Ensimmäinen tontti

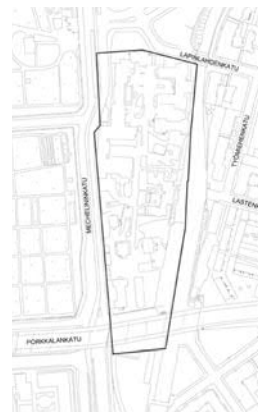
Sairaalle lohkaistiin tontti Lugnetin alueen luoteiskulmasta.

1800-luvun loppu

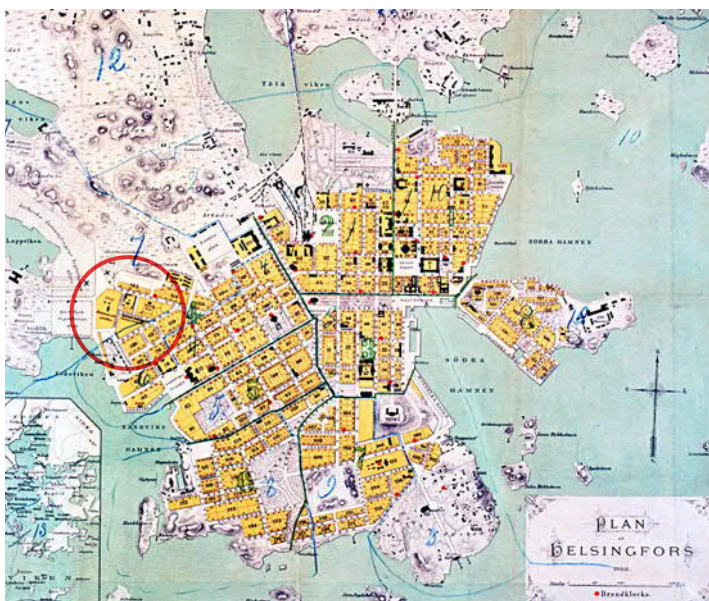

1800-luvun lopussa satamaradan rakentaminen alkoi olla tiedossa ja sairaalatonttia kavennettiin radan vaatiman alueen vuoksi. Ensimmäinen sairaala-alue oli tonttia pienempi. Alueen aita sijaitsi keskellä tonttia tiilipviljonjin pohjoispuolella. Noin ¼ sairaalatontista jäi aidatun alueen ulkopuolelle.

1900-luvun alku

1900-luvun alussa sairaalan laajennuksen myötä koko tontti otettiin käyttöön.

Vuoden 1888 kaupunkikartta. Sairaalanontti näkyy vielä leveänä ja etelässä sijaitsee kaakelitehdas. Vuoden 1888 asemakaavassa (oik.) tonttia on kavennettu ja sairaalanonttia on jatkettu etelään. Plan af Helsingfors 1888. HKA.

Vuoden 1888 asemakaava. O. Ehrström. Kaavassa on ennakoitu satamaradan rakentamisen vaikutus sairaalanonttiin. Alueen itäpuolelta on lohkaistu pala. Helsingfors stad och dess omgifningar 1888. HKA.

1960-luvun muutokset

1960-luvulla sairaalan eteläosa purettiin Ruoholahden sillan rakentamisen alta. Muutos oli vahvistettu asemakaavalla jo vuonna 1949 kun eteläosa muutettiin liikennealueeksi.

1970-luvun muutokset

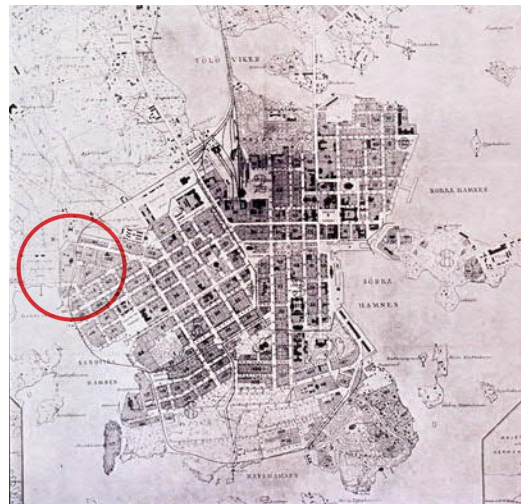

1970-luvulla tonttia kavennettiin kaakkoisreunasta satamaradan järjestelyraiteita varten.

Nykytila

Nykyiseen alueeseen on 1990-luvulla palautettu koilliskulman alueita. Josain vaiheessa tontin koilliskulma ja itäreunan asuintontti on irrotettu omiksi tonteikseen.

Satamaradan rakentamisen myötä vuonna 1892 rahatörmikamari päätti irrottaa sairaalan tontista maata satamarataa varten. Vastaavasti sairaalan tonttia laajennettiin länteen, missä Kalmistokatua (Kirkkomaankatu, Kirkkotarhakatu) kavennettiin siten, että katualueen leveys oli ainoastaan 9 metriä 15 metrin sijaan. Kadun leveys säilytettiin hautausmaiden sisäänajon kohdalla (nyk. Lapinlahdentien kohdalla). Plan över Helsingfors 1893. HKA.

SAIRAALAN AIDAT – ”SAARI KAUPUNGISSA”

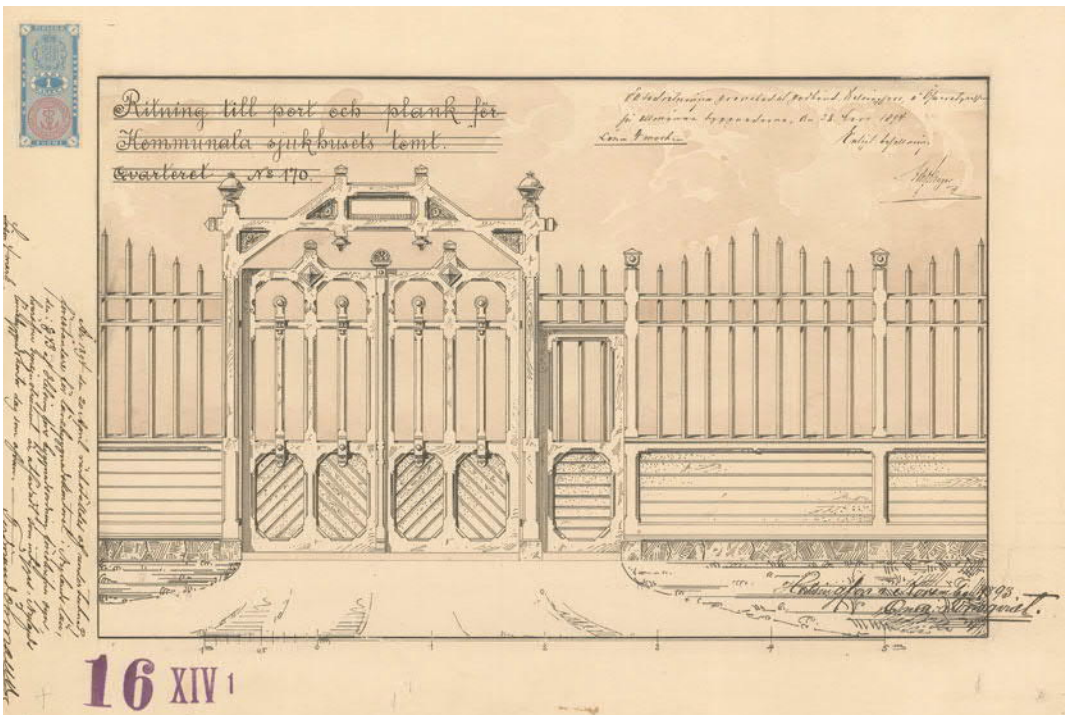
POHJOIS- JA LÄNSIREUNAN AIDAT

1900-luvun alku

Vanhin tieto sairaala-aluetta kiertävästä aidasta on Onni Törnqvistin piirustuksessa vuodelta 1894. Rakennushistoriallisen selvityksen (Salonen – Schalin 2011) mukaan aidan rakentamiseen liittyen olisi pidetty rakennusjärjestyksen mukainen katselmus samana vuonna. Aita on tällöin todennäköisesti rakennettu kivipaviljongin pohjoispuolelle. Olssonin pihasuunnitelmassa vuodelta 1894 näkyy aita ja portti, kuten myös alueen asemapiirroksessa vuodelta 1895. Ensimmäiset käytettävissä olevat valokuvat on ilmeisesti otettu Kirurgian paviljongin valmistumisen jälkeen noin vuonna 1902. Oletettavasti samassa kuvasarjassa on kuva myös tiilipaviljongin pohjoispuolelta, jossa aitaa ei näy. Alueen pohjoisreunassa sijaitseva aita poikkeaa ilmeeltään ja detaljoinniltaan muusta aidasta: se on selvästi yksinkertaisempi ja umpinaisempi. Todennäköistä on, että pohjoisosan myöhemmin toteutettua aitaa on yksinkertaistettu. Törnqvistin suunnittelema aita näkyy vielä 1920-luvun alkupuolella otetuissa valokuviissa.

Sama aitatyyppi näkyy sairaala-alueen länsireunalla 1920-luvun alussa otetussa kuvassa. HYM.

Onni Törnqvistin portti ja aita suunnitelma vuodelta 1893. HKA.

Nykyään jo puretun Kirurgisen paviljongin aita Lapinlahdenkadun ja Mechelininkadun kulmassa. Ainakin Mechelininkadun puoleisen aita on toteutettu Onni Törnqvistin vuonna 1893 laatiman suunnitelman mukaan. HKM.

Pohjoisreuna. Sairaalan aitaa ja portti Lapinlahdenkadulta 1900-luvun alussa, välillä 1902 ja 1908 ennen Sonckin suunnitteleman laajennuksen toteutusta. taustalla häämöttää Hietaniemen vanha kappeli ja porttirakennus. HKM.

1930-luku –

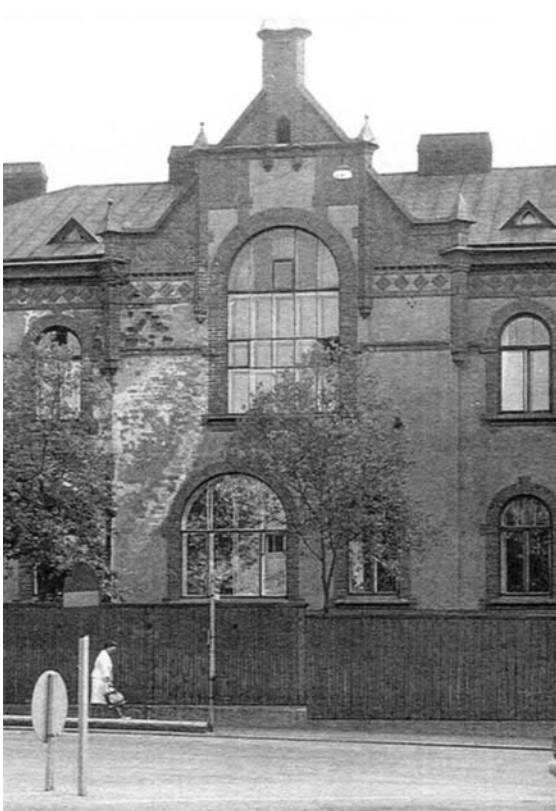
1930-luvulla pohjois- ja länsireunalle on rakennettu uusi aita. Aiemman koristeellisen aidan tilalla on yksinkertainen, umpinainen ja korkea puuaita, jonka pinta on jäsennetty puurimoin.

Yleisilmeeltään aita on säilynyt nykypäivään asti, se on korkea ja umpinainen. Detaljoin-ti on kuitenkin erilaista. 1930-luvun kuvissa aita nousee sokkelista, joka on ilmeisesti graniitti-reunakiveä tms. Sokkeli sovittaa tasaisesti porrastuvat elementit maaston viettoon.

Uuteen keskusrakennukseen liittyi muuri, joka purettiin ensiapuaseman laajennuksen tieltä 1970-luvulla. Länsireunan nykyinen aita on reunakiven ja teräsprofiilin päältä nouseva punaiseksi maalattu sileä lankkuaita, jota rytmittävät pinnasta koholla olevat pystyrakenteet ja kansilaudan alla oleva poikittainen palkki. Aidan yläpinnan porrastukset sijoittuvat pystyri-mojen kohtaan.

Sairaalan nykyinen korkea aita muistuttaa suuresti 1930-luvulla rakennettua umpinaista lauta-aitaa.

Lapinlahdenkadun puoleinen umpinainen lauta-aita ja portti vuonna 1964. HKM.

1930-luvun aita Mechelininkadun varrella vuonna 1963. HKM.

ETELÄ- JA ITÄREUNAN AIDAT

Sairaala-alueen eteläreunasta ei ole löytynyt valokuvia ajalta, jolloin eteläosa oli vielä alkuperäisessä asussa.

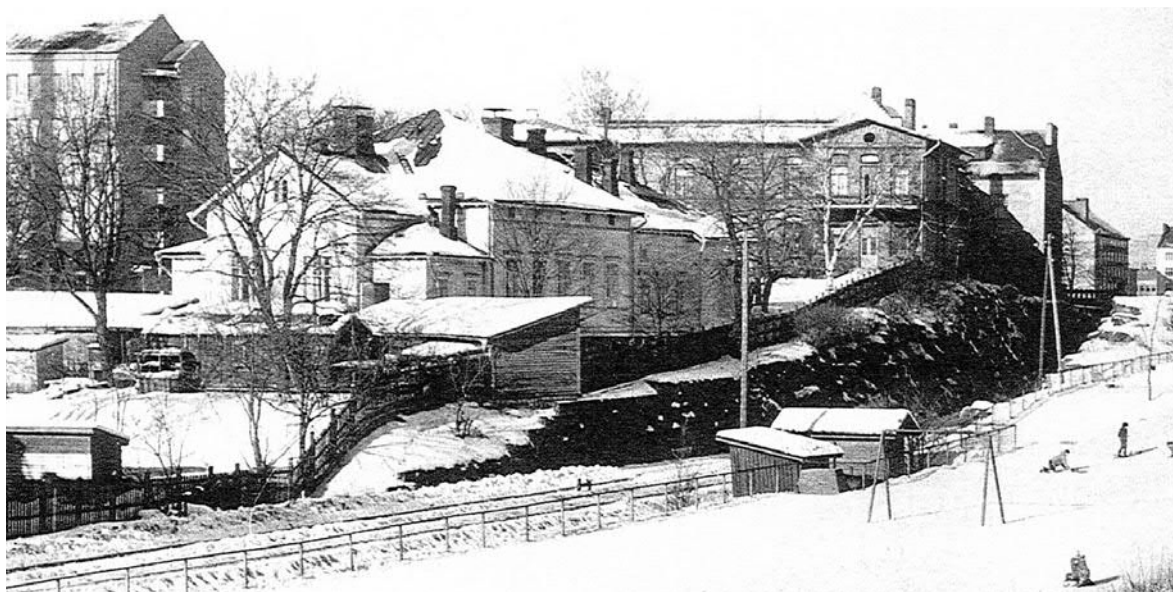
Itäreunan aita esiintyy kaikissa löytyneissä valokuvissa suhteellisen samanlaisena. Se on harvahko tumma lauta-aita, jossa on kolme vaakarimaa ja pystylaudoitus, lautojen päät on viistetty. Aidan tolpat ovat lautoja korkeammalla ja rytmittävät aitaa. Kuvista voi päätellä, että 1960-luvun muutosten jälkeen myös alueen eteläreunalle on rakennettu samanlainen aita. Eteläreunalla aita on myöhemmin korvattu vastaavalla punaisella umpiaidalla kuin Mechelininkadun varressa.

Eteläreunan nykyinen aita ja ajoportti.

Sairaalan uusi eteläreuna vuonna 1963. Purettujen rakennusten paikalle on tehty väliaikainen aita, joka on myöhemmin korvattu umpinaisella lauta-aidalla. HKM.

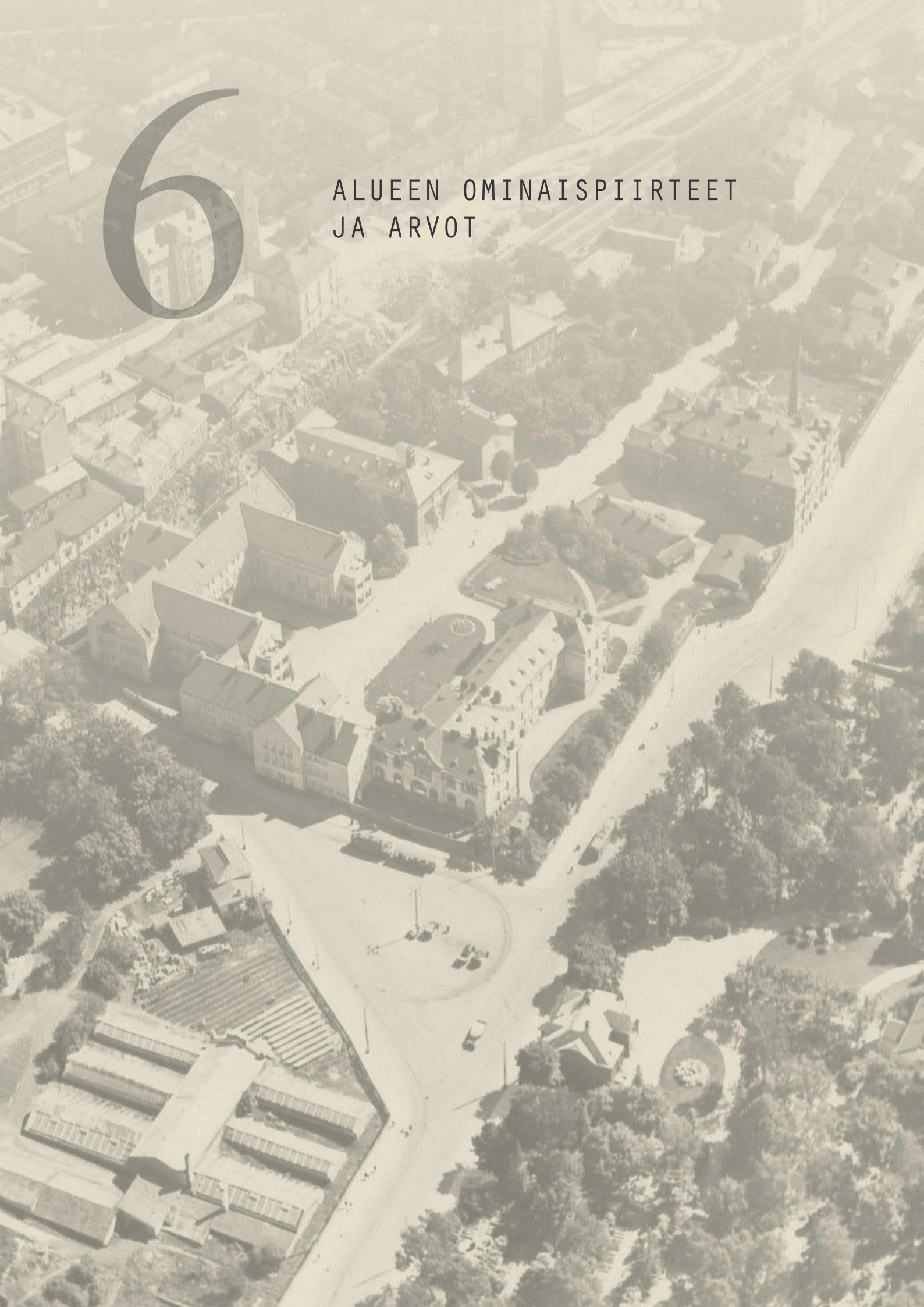
Sairaala-alueen itäreuna vuonna 1963. Kuvassa keskellä on talousrakennuksia sekä ensimmäinen Kunnallissairaala vuodelta 1886. Tonttia kiertää puuaita. Kallioleikkauksen päätteessä maastoa on pengerretty kivimuurilla. HKM.

KSV/kaupunkimittausasto.

6

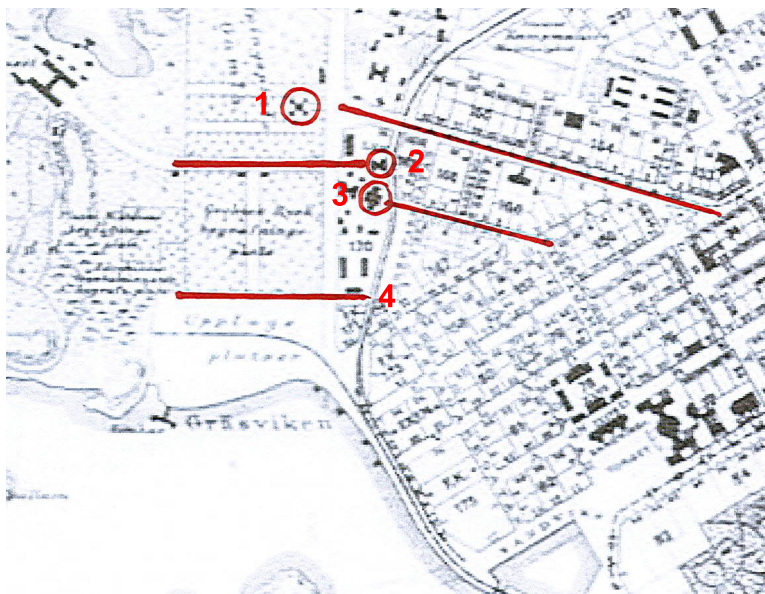
ALUEEN OMINAISPIIRTEET
JA ARVOT

SIJAINTI KAUPUNKIRAKENTEES- SÄ JA SUHDE YMPÄRÖIVIEN KATUTILOJEN KOORDINAATISTOON

Kunnallissairaalan ensimmäinen rakennus sijoitettiin Lastenkodinkadun koordinaatistoon katunäkymän päätteeksi. Myös tontin itäinen raja noudatteli samaa koordinaatistoa, kunnes vuonna 1892 satamaradan rakentamisen takia sairaalan tonttia kavennettiin idässä ja laajennettiin alueen länsipuolella, missä Mechelininkatu tekee edelleen mutkan sairaalan kohdalla. Katua on sittemmin levennetty takaisin. Tarvittava tila otettiin siirtämällä ortodoksisen hautausmaan aitaa länteen.

Marian sairaalan paviljonkien rakentamisen myötä alueelle tuli kaksi uutta koordinaatistoa vanhimman osan toimiessa nivelkohtana. Alueen eteläosan puupaviljongit asettuvat viereisen Hietaniemen hautausmaan koordinaatistoon. Paviljongit myös näyttävät pituudeltaan yhteneväsiltä hautausmaan kortteleiden kanssa. Alueen pohjoisosan koordinaatisto asettuu sen sijaan uuden itäisen tonttirajan suuntaan. Osittain toteutetusta suunnitelmasta tiilipaviljonki asettuu Lapinlahdentien näkymän päätteeseen.

Törnqvistin asemapiirroksen sommitelma ja suhde kaupunkiin Julkiset rakennukset aset-tuvat katunäky-mien päätteisiin. 1. Hietaniemen hautausmaan kappeli Lapinlahdenkadun päätteellä, 2. Marian sairaalan Tiilipaviljonki Lapinlahdentien päätteellä, 3. Ensimmäinen kunnallissairaala Lastenkodinkadun päätteellä, 4. Hautausmaan ja sairaala-alueen eteläreunan linja

Ensimmäinen Kunnallissairaala sijoitettiin Lastenkodinkadun näkymän päätteeksi. Kuva 1970-luvulta. Muut rakennukset sijaitsivat päärakennuksen takana. HKM/Eeva Rista 1970.

Arvot ja ominaispiirteet

Sairaala-alueilla on erityinen rakennus- ja ympäristöhistoriallinen arvo kaupunkirakenteessa ja -miljöössä (s.53-55).

Marian sairaalalla on erityinen kulttuurihistoriallinen arvo Suomen ensimmäisenä kunnallisena sairaalana.

Marian sairaala-alueella on erityinen ympäristöhistoriallinen arvo aikansa johtavan kansainvälisen hoitolaitosideologian toteutuneena esimerkkinä. Rakennukset ja ympäristö on suunniteltu vuorovaikutteiseksi kokonaisuudeksi.

Rakennukset on sommiteltu ympäröivien katujen koordinaatistoon, näkymien päätteiksi.

Sairaalarakennusten sijoittuminen suhteessa ympäröivien katutilojen ja kaupungin koordinaatistoon ja mitataavaan on Marian sairaalan keskeisiä ominaispiirteitä, joka liittyy sairaala-alueen kaupunkirakenteessa laajemman ympäristökokonaisuuden osaksi.

SELKEÄ RAJAUTUMINEN YMPÄRISTÖSTÄ

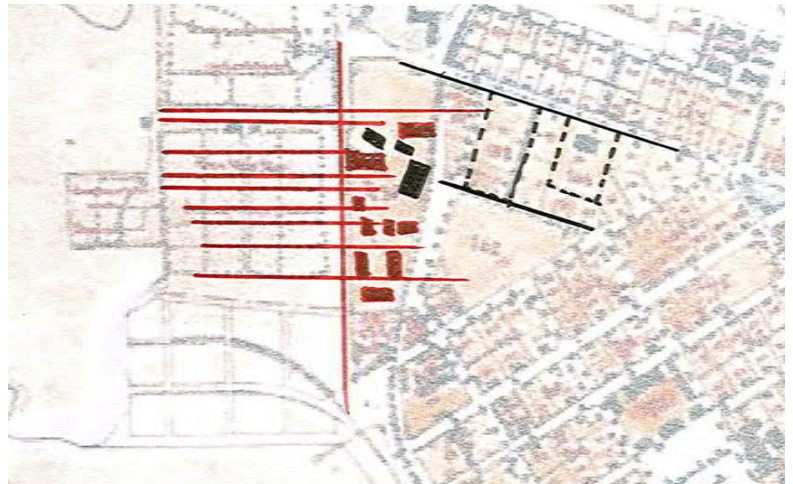
Kaikkien sairaala-alueiden, erityisesti vanhimpien, kehitykseen on vaikuttanut niitä ympäröivän katu- ja raideverkoston kehittyminen. Marian sairaala-alueeseen ympäristön reittien muutokset ovat vaikuttaneet voimakkaasti. Vielä 1960-luvulla aluetta jyrssiin reunoilta, kun alueen eteläosasta purettiin rakennuksia nykyisen Porkkalankadun sillan ja rantaradan kääntämisen alta. Muutoksista huolimatta ja osittain niiden vuoksi Marian sairaala-alue on historiansa aikana joutunut Helsingin sairaala-alueista Kivelän ohella ehkä eniten vuorovaikutukseen ympäröivän kaupungin kanssa.

KSV/kaupunkimittausosasto.

Alue rajautuu ympäristöstään saarimaiseksi yksiköksi tonttia rajaavilla rakennuksilla ja aidoilla, mutta ennen kaikkea sitä ympäröivien väylien kautta. Työmiehenkadun puolelta alue voi jatkossa liittyä ympäristön kun satamaradan käytössä ollut alue muutetaan kevyen liikenteen yhteydeksi.

Th. Deckerin rakennukset asettuvat Lapinlahdenkadun koordinaatistoon. Onni Törnqvistin sommitelman eteläosa asettuu hautausmaisen koordinaatistoon. Rakennukset asettuvat hautausmaan käytävien päätteisiin. Kulkutautisairaalan paviljonkien pituus noudattelee hautausmaan korttelin mittaa.

Arvot ja ominaispiirteet

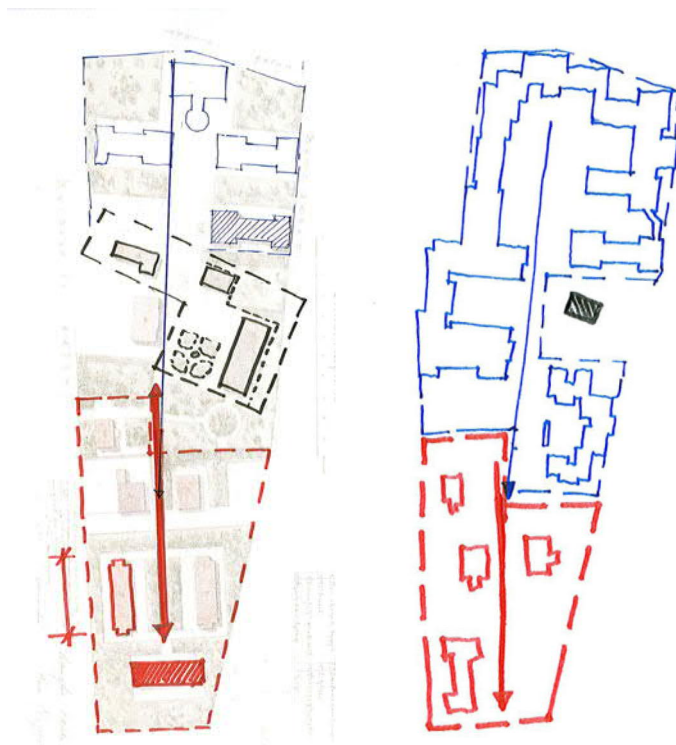
Alue muodostaa keitaan kaupunkirakenteessa. Se on aidoilla ja rakennuksilla selkeästi ympäristöstään rajattu, mikä on suojannut aluetta ympäristön muutoksilta.

Alueen selkeä rajautuminen ympäristöstään, erityisesti Mechelininkadun ja Lapinlahden kadun puolella, on tärkeä arvo. Asetelma rikkoutuu nykyään eteläosassa pysäköintialueen ja ratakuilun kohdalla.

KOLME MITTAKAAVAA JA KOORDINAATISTOA

Marian sairaalan eteläosa on 1800-luvun rakentamiselle ominaiseen tapaan vehreä ja väljä ja edustaa puupaviljonkeineen Marian sairaalan puistomaisinta ympäristön osaa. Kaupunkikuvallisesti se muodostaa Lapinlahdelta alkavan ja Hietaniemen hautausmaan ja Sadan markan villojen kautta Kamppiin jatkuvan puustoisin ”vihreän kiilan” keskiosan. Alueen pohjoisosan sairaalarakennukset puolestaan muodostavat kivikaupungin rakennetun reunan, joka täydentyy tulevaisuudessa Leppäsuon rakentamisen myötä.

Marian sairaalan alue on kulttuurihistoriallisesti arvokas erityisesti sen yli satavuotisen sairaalahistorian ja alueen kerroksellisuuden vuoksi. Alueen rakennuskanta ajoittuu 1800-luvun lopulta 1990-luvulle. Kokonaisuus on muotoutunut historiallisten vaiheiden aikana, mutta alueen alkuperäinen luonne ja tavoitteet paviljonkisairaalaan ovat edelleen näkyvissä.

Eteläosan 1800-luvun puukaupungin mittakaava oli väljä ja matala. Kuvassa etualalla kulkutautisairaalan rakennuksia 1890-luvulla. HKM.

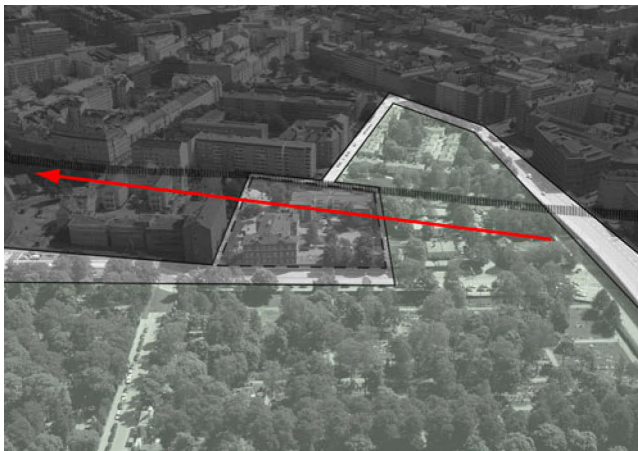
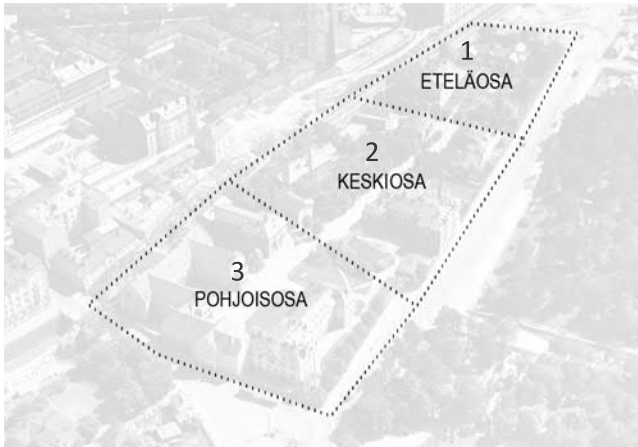

Pohjoisosan rakentaminen on tiivistä ja korkeaa. Se rajaa tilaa ja näkymiä voimakkaasti.

Sairaala-alueen kolme pääkoordinaatistoa: pohjoinen noudattaa satamaradan puoleisen kalliroleikkauksen linjaa, eteläinen hautausmaiden ja Mechelininkadun suuntaa ja keskeinen Lapinlahden- ja Lastenkodinkadun koordinaatistoa. Nykyään Lapinlahden- ja Lastenkodinkadun koordinaatisto on lähes kadonnut alueelta. Aikaisemman keskeissommitelman näkymäakselin päätteellä on rakennuksen sijaan lauta-aita ja Porkkalankadun silta.

Koordinaatistot kohtaavat edelleen tiilipaviljongin ja vanhan puurakennuksen kohdalla. Alueen keskiosan mittakaava on keskikorkeiden rakennusten määrittämä. Taustalla näkyy alueen matala eteläosa. HKM.

Alueen ulkopuolelta, Porkkalankadun sillalta, voidaan havaita eteläosan liittyminen Hautausmaiden ja Sadan markan villojen matalaan ja vehreään kaupunkirakenteelliseen kokonaisuuteen.

1. Sairaala-alueen eteläosa yhdessä Sadan markan villojen kanssa on matalalta mittakaavaltaan, puutalovaltaisuudeltaan ja tunnelmaltaan yksi Helsingin parhaiten säilyneistä 1800-luvun ympäristökokonaisuuksista. Ne kuvastavat aikansa kaupungin ja elämän puutalokortteleiden mittakaavaa sekä normeja, kuten puusta rakennetun kaupungin paloturvallisuusmääräyksiä ja hygieniatavoitteita.

2. Sairaala alueen keskiosa on muodostanut alueen nivelkohdan, jonka koordinaatisto on alueen vanhin ja syntynyt Lastenkodinkadun pääteenä sijainneen ensimmäisen kunnallissairaalan sijoittelusta. Nykyään koordinaatisto on enää nähtävissä kaksikerroksisen puurakennuksen (ylihoitajan asunto) ympäristössä. Muilta osin uudisrakennukset on sijoitettu ympäristön katujen suuntaisesti. Tämä alueen nivelkohta on monista muutoksista huolimatta säilyttänyt osan alkuperäisestä tunnelmastaan puistomaisena taukona alueen rakenteessa. Korkeussuhteissa keskiosan kohdalla tapahtuu myös etelä- ja pohjoisosan erottava muutos. Alue näyttyy mäen päällä etelästä pohjoiseen ja pohjoisesta näkymiä etelään rajaavana porttikohtana.

3. Sairaala-alueen pohjoisosassa alkuperäisen puutarhasommitelman muotoistutusten poistamisen ja pysäköinnin lisääntymisen myötä tilan ”kovuus” ja kaikuisuus on korostunut. Pihalle on tyypillistä rakennusten suora liittyminen maanpintaan vailla välittäviä istutuksia. Pohjoisosa on huomattavasti korkeammalla kuin alueen eteläosa, ja sieltä avautuu näkymiä ympäröivään kaupunkiin vehreän eteläosan yli.

Arvot ja ominaispiirteet

Alueen alkuperäinen mittakaava ja koordinaatisto on säilynyt.

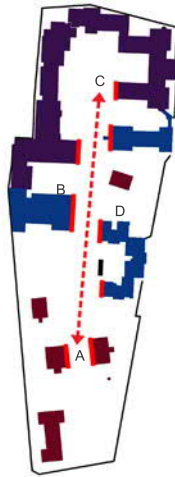
Sairaala-alueen pohjoisosa on reunoiltaan suljettu piha-alue, joka rakennuksineen liittää alueen osaksi kivikaupunkia. Alkuperäiset istutusten muotoaiheet ovat hävinneet ja piha on köyhtynyt tältä osin. Kokonaisuus on palautettavissa, koska rajaavat elementit ovat olemassa.

Sairaala-alueen keskiosa muodostaa välittävän nivelosan pohjois- ja eteläosan välissä, jossa ylihoitajan asunnossa näkyy vielä alueen vanhimpien rakennusten koordinaatisto.

Sairaala-alueen eteläosa säilyneine puutaloineen ja puustoineen on yhdessä Sadan markan villojen kanssa on mittakaavaltaan ja tunnelmaltaan yksi Helsingin parhaiten säilyneistä 1800-luvun ympäristökokonaisuuksista.

ALUEEN TYPOLOGIAT

Piha-alueilla vapaamuotoisesti ja monikeräisesti sijoiteltu kasvillisuus ja rakennukset käyvät vuoropuhelua. Alueen eteläosan ympäristöä dominoi edelleen istutusten osalta voimakkaan geometrinen sommitelma. Sen tilarakenteen muodostavat muotoaiheet, suorat puurivit, jotka on istutettu rakennusten koordinaatioon. 1930-luvun valokuviissa nämä aiheet näkyvät mataliksi leikattuina aiheina, ja siksi alueen tunnelma tuskin edustaa alun perin tavoiteltua. Vanhoissa kuvissa ympäristö näyttää hoidettuna, puupaviljongit reunustavat matalien leikattujen puurivien rajaamaa avointa piha-alueita. Alueen sommitelma on kaupunkitilallisesti hieno. Rakennusmassojen korkeudet toistavat enimmäkseen maaston tasoeroja niin, että alueen silhuetti laskee rantaa kohti.

- A. Puiet paviljonkirakennukset puistomaisessa ympäristössä.
B. Puistomaiseen ympäristöön avautuvat, katuun rajautuvat kivirakennukset.
C. Avoimeen maanpintaan liittyvät, kadusta sisäänvedetyt, välittävän vyöhykkeen kautta katuun liittyvät kivirakennukset.
D. keskiakseli yhdistää alueet A, B ja C toisiinsa.

A. Rakennukset sijaitevat väljästi puistomaisessa ympäristössä. HKM.

B ja C. Rakennusten päätyjen ja kasvillisuuden selkeä rytmi jäsentää alueen keskiakselia. HYM.

C. Aita rajaa katutilaa, rakennus sijaitee sisempänä tontilla. HKM.

Arvot ja ominaispiirteet

Alueen typologiat limittyvät kokonaisuudeksi. Alueen eri osien typologiat muodostavat keskiakselille selkeän tilallisen rytmin. Rakennusten päätyjen ja pihatilojen vaihtelu yhdistää eri aikakausien rakennusten ympäristön kokonaisuudeksi.

Alueen eteläosalla (A) historiallisen kaupungin puutalovyöhykkeen osana on erittäin tärkeä merkitys – ei vain yksittäisten säilyneiden puutalojen – vaan myös sen tähden, miten ne liittyvät laajempaan kaupunkirakenteeseen ja maisemalliseen kokonaisuuteen. Istutusten muodostama geometrinen sommitelma on hämärtnyt puiden ylikasvun myötä. Puutalot on sijoitettu keskeissommitelmaan suhteessa sairaala-alueeseen, irralleen katutilasta, geometriseen puistoympäristöön. Mechelininkadun puolella on katuja rajaava puurivi, jota on alun perin hoidettu leikattuna aitana.

Alueen keskiosan typologiaa määrittävät (B) katuun rajautuvat kivirakennukset, jotka avautuvat puistomaiseen ympäristöön. Sairaala-alueen sisällä alueen keskiosassa eri-ikäisten rakennukset muodostavat keskiakselia rytmittävän elementin. Näkymää alueen läpi jäsentävät rakennusten päädyt ja niiden väleissä näkyvät vehreät puistoalueet ja puiden lehvästöt.

Alueen pohjoisosalle ovat tyypillisiä (C) avoimeen maanpintaan liittyvät, kadusta sisäänvedetyt, välittävän vyöhykkeen kautta katuun liittyvät kivet sairaalapaviljonkirakennukset.

Marian sairaala-alueen piha-alueet toteuttiin vaiheissa Svante Olssonin suunnitelmien perusteella. Todennäköisesti alueen eteläosan toteutus on Olssonin ja Törnqvistin yhteistyön tulos.

Suomalaisten sairaalaympäristöjen historiassa Marian sairaala-alue edustaa harvinaista poikkeusta. Se on maamme ensimmäinen kunnallisen sairaalan ympäristö, jonka toteutusvaiheessa sairaalapaviljonkien sommitelussa ja alueen ympäristösuunnittelussa seurattiin vallitsevaa keskieuropalaista suuntausta. Svante Olssonin vuosina 1895 ja 1908 laatimat ympäristösuunnitelmat edustavat oman aikansa edistyksellisiä, tyyllisiä esikuvia.

Suunnitelman laatijaksi valittiin Helsingin ensimmäisenä kaupunginpuutarhurina toiminut Svante Olsson. Ruotsalaissyntyinen Olsson toi osaltaan Suomeen mannermaisen kaupunkipuistokulttuurin ja hän käytti suunnittelussaan saksalaisvaikutteista, vapaan sommitelun mukaista maisematyyllistä puutarha-arkkitehtuuria, jossa kasvit sijoitettiin puistoihin vapaamuotoisesti. Olssonin sairaala-alueelle laatima suunnitelma on hänen suunnittelulle tyypillinen vapaasti sommiteltujen kasviryhmien ja avoimien pintojen vuoropuhelu. Marian sairaalan laajennuksen ympäristön suunnitelma vuodelta 1908 edustaa jo geometrisempää

muotopuutarhatyyliä eli arkkitehtonista puutarhatyyliä.

Maassamme ei ole montaa jos yhtään muuta ympäristöä, missä aikansa johtavan suunnittelijan suunnittelun tyyllinen kehittyminen olisi nähtävissä samalla alueella.

Marian sairaala-alueen ympäristöhistoriallista arvoa lisää sen suhde aikaansa. Alueen kokonaisuutta ei ole toteutettu yhden suunnitelman pohjalta vaan kahdessa vaiheessa.

Suomen ensimmäiseen kunnalliseen sairaalaan haettiin parhaat kansainväliset käytännöt. Paviljonkisairaaloitten ja vallitsevien ihanteiden yhtenä keskeisenä ominaispiirteenä oli hoitolaitosten sijoittaminen puistomaiseen ympäristöön. Myös tämä käytäntö adaptoitiin maamme ensimmäiseen kunnalliseen sairaalaan niin, että alueen suunnittelivat yhteistyössä maamme johtava sairaalasuunnittelija-arkkitehti ja Helsingin ensimmäinen kaupunginpuutarhuri. Valmistuessaan alue muodosti kokonaisuuden, jossa rakennukset ja ympäristö muodostivat toiminnallisesti ajan hengen mukaisen hoitolaitoksen – paviljonkisairaalan. Tätä samaa ympäristön ja rakennusten vuoropuhelua jatkettiin myös sairaalan laajennusosassa, missä näkyy sairaalahoidon muutos 1800-luvun lopusta 1900-luvun alkupuolelle, kuten myös ympäristön edustuksellisten koriste- ja koristearvojen korostu-

minen hygieni- ja tervehdyttämisenäkökulmien sijaan. Juuri ympäristösuunnitelmien ja arkkitehtuurin välinen vuorovaikutus tekee alueesta ympäristöhistoriallisessa mielessä arvokkaan tätä täydentää osaltaan 1950-luvun keskusrakennus lähiympäristöineen.

Alue on siis pieni historiankirja siitä miten 1800-luvulta nykypäivään on sairaita hoidettu. Kunnallisen sairaalan perustaminen ajoittuu hetkeen, missä filantropia oli yhteiskunnan hyväosaisten keskuudessa muotia. Sairaalaympäristö ja sen sijoituspaikka myös muistuttavat siitä miten kaupungin vähäosaisten asiaa kyseisenä aikoina haluttiin edistää.

Paradoksaalista on, että 1950-luvun keskus-sairaala-ajattelun myötä hoivaympäristöjä dominoivat pysäköintialueet ovat peittäneet alueen puutarhat myös Marian sairaala-alueella. 2000-luvulla ympäristön tervehdyttäviin vaikutuksiin on jälleen alettu kiinnittää huomiota. Marian sairaala-alueella ympäristön suurten muutosten vuoksi alkuperäiset puutarhasuunnitelmat eivät ole palautettavissa kokonaisuudessaan, mutta haluttaessa tyyllisiä osakokonaisuuksia on mahdollista palauttaa. Alueiden palauttaminen olisi arvokasta monesta eri näkökulmasta.

Arvot ja ominaispiirteet

Svante Olssonin ajan vallitsevien suunnitteluihanteiden ja suunnittelijan oma tyyllinen kehitys näkyy alueen toteutuneissa suunnitelmissa. Suunnitelmien suhde aikaan lisää niiden ympäristöhistoriallista arvoa.

Olsson oli Helsingin ensimmäinen kaupungin puutarhuri ja yksi aikansa johtavista puutarhasuunnittelijoista.

Alue on suunniteltu vaiheittain kokonaisuudeksi.

Alue ja sen mittakaava edustavat sairaanhoidon eri aikojen ihanteita.

Svante Olssonin alueelle laatimat puutarhasuunnitelmat, osin hävinneinäkin, edustavat yhtä keskeistä Marian sairaalan ympäristöhistoriallista arvoa.

Ympäristösuunnitelmien ja arkkitehtuurin välinen vuorovaikutus tekee alueesta ympäristöhistoriallisessa mielessä arvokkaan.

Kuva LOCI maisema-arkkitehdit Oy.

7

SUOSITUKSET JA KEHITTÄMISPERIAATTEET

MARIAN SAIRAALAYMPÄRISTÖN KEHITTÄMISPERIAATTEET

Sairaalaympäristön ympäristöhistoriallisesti arvokkaimmat ja säilytettävät piirteet ovat sen sijainti kaupunkirakenteessa ja suhde ympäröivien katutilojen koordinaatistoon, alueen selkeä rajautuminen ympäristöstä, alueen kolme toisistaan poikkeavaa mittakaavaa ja koordinaatistoa, sairaalakokonaisuuden hallitut typologiat sekä alueen valtakunnallisesti arvokas puutarhahistoria. Ympäristöhistorialliset arvot tulee säilyttää ja niitä tulee vaalia kehittämällä aluetta sen arvoja kunnioittaen. Tästä näkökulmasta aluetta tulee jatkokehittää seuraavasti:

SAIRAALA-ALUEEN JA RAKENNUSTEN MITTAKAAVA

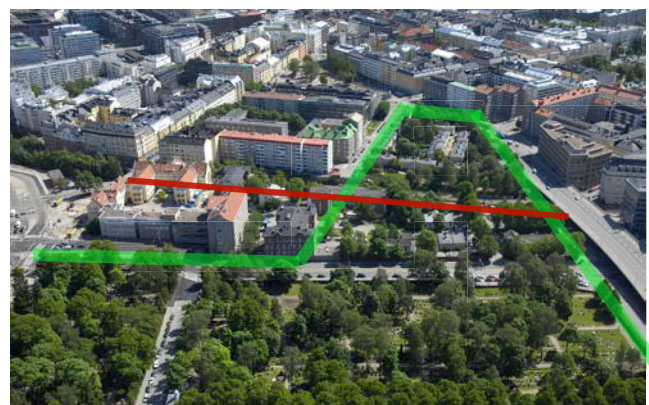
Säilytettävät osat: alueelle ominaiset koordinaatistot, alueen eri typologiat sekä eri osien mittasuhteet suhteessa toisiinsa tulee säilyttää: Eteläosa säilytetään mittakaavaltaan matalana puutaloympäristönä ja korkeammat kivirakennukset sijoittuvat alueen pohjois/keskiosaan. Perustelu: sairaala-alueen rakennusten mittakaava kasvaa etelästä pohjoiseen topografiaa noudattaen. Rakennusmateriaalit noudattavat samaa hierarkiaa: etelän matalat puurakennukset vs. pohjoisen korkeat kivirakennukset. Myös alueen mahdollisen täydennysrakentamisen tulisi noudattaa tätä periaatetta. Alueen jäsentely on kaupunkikuvallisesti merkittävä ja liittyy sen osaksi laajaa kaupunkikuvallista kokonaisuutta.

ARVOKAS PUUTARHA

Säilytettävät osat: pihan säilyneet osat kunnostetaan. Vanhimmat säilyneet elementit ovat 1800-luvulta.

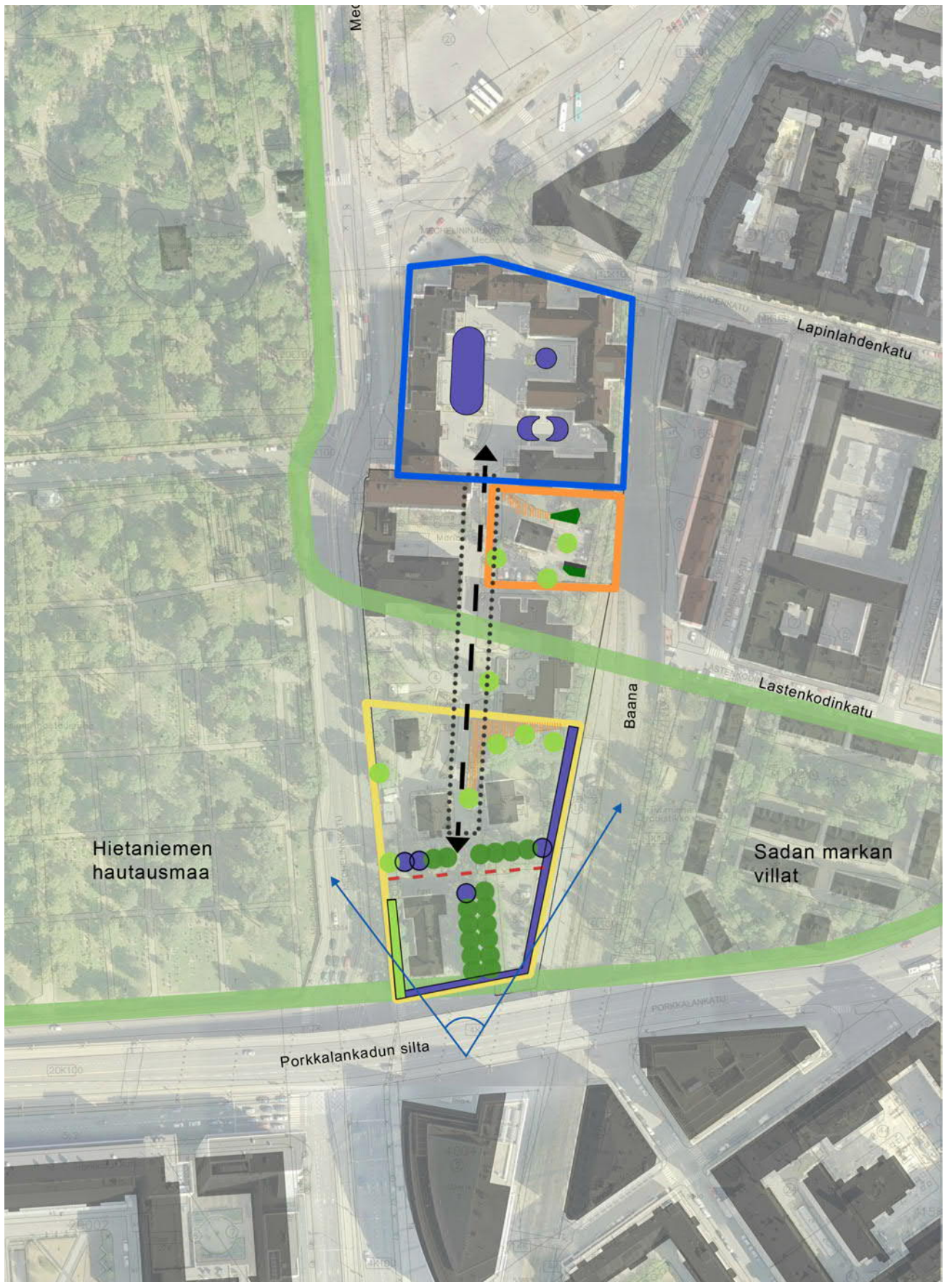
Palautettavat aiheet: ympäristösuunnitelman kadonneet elementit palautetaan. Sairaalaympäristössä vuosikymmenten aikana tapahtuneiden muutosten vuoksi alue ei ole täysin palautettavissa ennalleen, mutta tyyllisiä ja puutarhasommitelman ja alueen ympäristöhistorian kannalta tärkeitä osakokonaisuuksia on mahdollista palauttaa. Nämä alueet tulee palauttaa alkuperäisten Svate Olssonin suunnitelmien mukaisiksi. Palauttaminen on puutarhahistoriallisesti tärkeää, sillä maassamme ei ole toista ympäristöä, jossa aikansa johtavan suunnittelijan suunnittelun tyyllinen kehittyminen ja aikaperspektiivi 1800-luvulta 1900-luvulle olisivat nähtävissä samalla alueella yhtä laajasti.

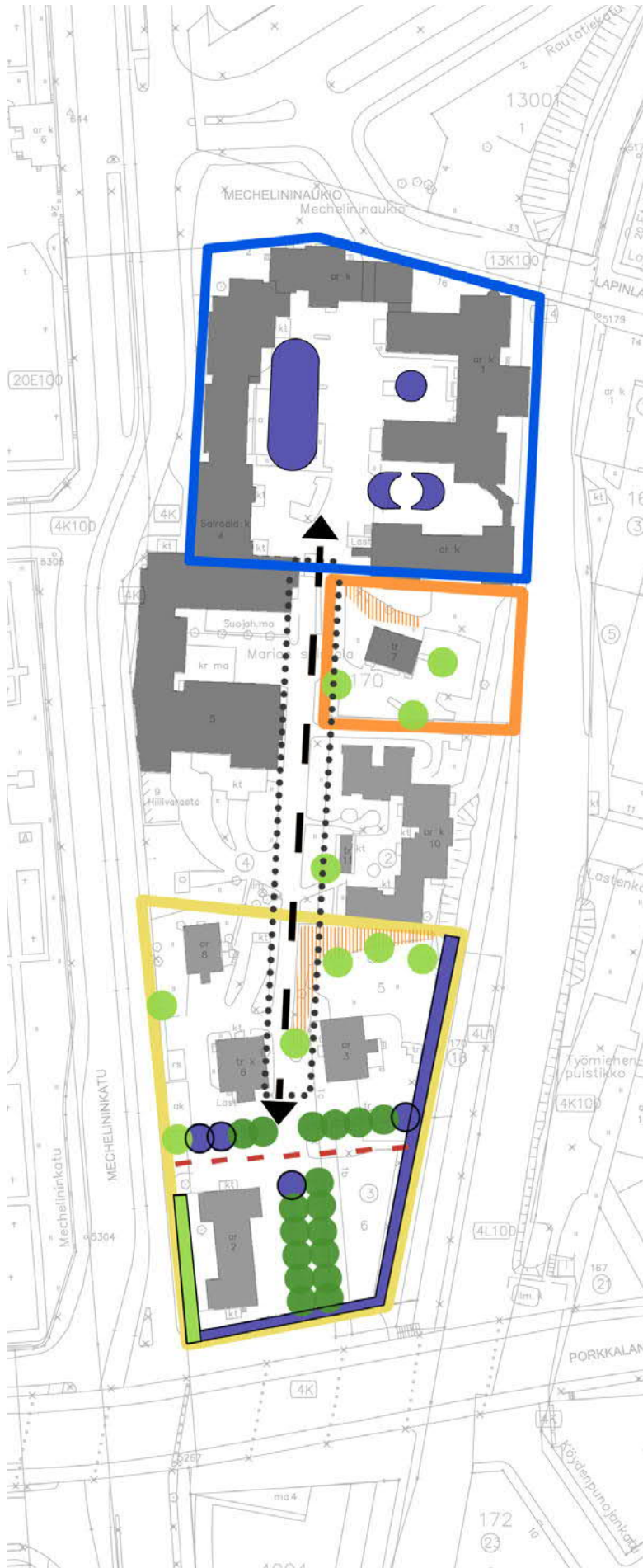
Kehitettävät aiheet: Alueen liikenne ja pysäköinti tulee ratkaista ympäristön arvo huomioiden. Koko Marian sairaalan ympäristöstä tulee laatia ympäristön kehittämissuunnitelma sekä pihan kunnostussuunnitelma. Pihan suunnittelun yhteydessä tulee ympäristön alkuperäisiä yksityiskohtia, kuten kasvillisuutta, kiveysdetaljeja jne., selvittää tätä selvitystä tarkemmin. YHS-työn yhteydessä on löytynyt paljon materiaalia, jonka yksityiskohtainen analyysi on tekemättä. Perustelu: tällä hetkellä sairaalan ympäristösuunnitelmien kokonaisuudesta on jäljellä vain osia. Liikennejärjestelyjen ja alueen täydennysrakentamisen myötä erityisesti vuoden 1908 suunnitelman geometrisen muotopuutarhan aiheet ovat kadonneet alueelta.

Alueen silhuetti noudattelee topografiaa ja laskee kohti merta. Alue rajautuu RKY-alueisiin. Yhdessä Hietaniemen hautausmaa, Marian sairaalan alue ja Sadan markan villat muodostavat vebreän puistomaisen kiilan.

Ympäristön arvokkaat, säilytettävät ja kehitettävät elementit

- Parhaiten säilynyt alue
- Tilarakenteeltaan säilynyt alue
- Vanhojen säilyneiden puutarhan elementtien alue
- Pääakseli
- Tärkeä näkymälinja
- 1800-luvun suunnitelman mukainen luiska
- Kaupunkikuvallisesti arvokas puurivit
- Alueen yleisilmeen kannalta merkittävä yksittäispuu
- Kunnostettava aihe, leikattu pensasaita
- Palautettava aihe
- Kevyen liikenteen yhteytenä kehitettävä reitti

PARHAITEN SÄILYNYT ALUE

Säilytettävät osat: alueen sairaalakokonaisuuteen kuuluvat puiset paviljongit, kaupunkikuvallisesti arvokas puusto ja niiden muodostama sommitelma.

Ongelmat: pysäköintialue on häiritsevä ja aluetta itäreunassa rikkova elementti samoin kuin koko itäreuna tältä osin epämääräinen ja selkiintymätön.

Palautettavat aiheet: eteläosaa kiertävä leikattu pensasaita. Puurivit täydennetään tai uusitaan kokonaisuuksina puuston kunnosta riippuen. Sairaalan pihalla olleet geometriset puutarhasommitelmat palautetaan alueen muutoksiin sovittaen.

Kehitettävät aiheet: itäreuna vaatii kehittämistä uuden jalankulkureitin suuntaan. Yksi mahdollisuus olisi avata sairaala aluetta nykyistä enemmän Baanan ja Sadan markan villojen suuntaan. Puukujanteita tulee hoitaa ja täydentää suunnitelmallisesti. Tätä varten tulee laatia kasvillisuuden hoitosuunnitelma.

Perustelu: alueen asettuu osaksi Hietaniemen hautausmaan ja Ruoholahden villojen muodostamaa histori-allista ”viherkiilaa”. Kaupunkirakenteessa ja liikenneväylältä katsottuna eteläosa muodostaa selkeästi havaittavan ja laajan yhtenäisen maisemallisen ja vehreän kokonaisuuden. Alueen erityisarvona on säilynyt puutalokanta ja puukaupungin mittakaava.

TILARAKENTEELTAAN SÄILYNYT ALUE

Palautettavat aiheet: sairaalan pihalla olleet geometriset puutarhasommitelmat palautetaan.

Kehitettävät aiheet: yksittäispuita tulee hoitaa ja täydentää suunnitelmallisesti.

Perustelu: kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokas alueen osa, joka liittyy ympäröivään kivikaupunkiin. Alueen rakennukset ja ympäristö ovat alunperin muodostaneet suunnitelun ja hallitun kokonaisuuden.

VANHOJEN SÄILYNEIDEN PUUTARHAN ELEMENTTIEN ALUE

Säilytettävät osat: kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokas alueen osa. Alueen arvokkaimmat elementit ovat sairaalan raitti sekä 1800-luvun puurakennuksen ympäristö säilyneine elementteineen.

Ongelmat: auroranlinnan rakentaminen on rikkonut alkuperäistä koordinaatistoa.

Kehitettävät aiheet: aluetta kehitetään puistomaisena ympäristönä alueen ominaispiirteet huomioiden.

Perustelu: vuonna 1885 rakennetun puurakennuksen ympäristössä on ensimmäisen puutarhan säilyneitä elementtejä. Se muodostaa kokonaisuuden yhdessä hyvin säilyneen sisätilan kanssa.

PÄÄAKSELI

Säilytettävät osat: yhteyden linjaus, kaupunkikuvallisesti arvokkaat yksittäispuut.

Palautettavat aiheet: näkymiä avataan ympäristöön.

Kehitettävät aiheet: yksittäispuita puustoa tulee hoitaa ja täydentää suunnitelmallisesti.

Perustelu: sairaala alueen pohjois-eteläsuuntainen pääkulkuakseli sitoo yhteen alueen eri osat; ympäristön eri ajalliset kerrostumat, tilallisen rytmin ja vaihtelun sekä eri koordinaatistot. Etelään laskevalta reitiltä avautuu näkymiä ympäröivään kaupunkiin. Alueen silhuetti noudattelee topografiaa ja laskee kohti merta.

Kuvien lähteet (merkitty kuvatekstein)

Arkistolyhenteet:

HKA	Helsingin kaupunginarkisto
HKM	Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto
HKR	Helsingin rakennusviraston puisto-osaston arkisto
KSV	Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto
RVV	Helsingin rakennusvalvontaviraston arkisto
SRM	Suomen rakennustaiteen museon
MVKA	Museoviraston kuva-arkisto
AA	Albumit auki, yksityiskokoelma Börje O Löfman

Painetut lähteet

Hietala, M., Helminen, M. & Lahtinen, M. (toim.)

Helsinki – Helsingfors Historiallinen kaupunkikartasto – Historic Town Atlas

Helsingin kaupungin tietokeskus 2009

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1880-1970

Helsingin kaupungin tietokeskus

Laurinla, Pekka – Tandefelt, Claus, 1968. Helsingin kaupungin sairaaloiden arkkitehtuurista ja rakentamisesta. Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia. Helsinki: Helsingin kaupungin julkaisuja 19.

Marian sairaalan vuosikertomukset 1890 –

Ragnar Rosén.. et al.

Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia

Helsingin kaupungin julkaisuja ; N:o 19

Helsingin kaupunki, 1968

Stenius, Olof, 1969. Helsingin asemakaavahistoriallinen kartasto. Helsinki

Painamattomat lähteet

Mannila, Maarit, 2001, Marian sairaala Tiilipaviljonki (rak.4). Rakennushistorian selvitys 2001
Helsinki. Consart Oy (HKM)

Helsingin kaupunginpuutarhurin vuosikertomukset v. 1907-

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy, Marian sairaalan alue, Rakennushistorian selvitys ja inventointi, 2012 Helsinki.

Sinerkari, Pia: Hyksin Lastenkliniikka - terapeutin puutarha lastensairaalaan.
SRM arkkitehti esittelyt

